

ОПШТИНА ГРАЧАНИЦА
KOMUNA E GRAÇANICËS
MUNICIPALITY OF GRACANICA

RAZVOJNI PLAN OPŠTINE

2014-2029+

Municipal Spatial Planning Support Programme in Kosovo
Programi i Mbështetjes së Planifikimit Hapësinor Komunal në Kosovë
Program Podrske Prostornom Planiranju u Opstinama na Kosovu

Implemented by:
UN HABITAT
FOR A BETTER URBAN FUTURE

Financed by:
**SWEDISH DEVELOPMENT
COOPERATION**

„Opština Gračanica, bogata antičkim i srednjovekovnim blagom i prirodnim lepotama- moderno okruženje sa razvijenom ekonomijom i infrastrukturom, gde svako uživa ista prava i slobode“

(“Vizionarska radionica za Gračanicu”, Ohrid, 2010.)

Ovaj dokument je pripremljen od strane opštine Gračanica čiji je nosilac Odeljenje za urbanizam, katastar i zaštitu životne sredine uz podršku Programa podrške prostornom planiranju opština(PPPO), koji sprovodi UN-HABITAT i Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, odnosno Instituta za prostorno planiranje.

Ova radna verzija Razvojnog plana opštine Gračanica je rezultat bliske saradnje i podrške UN-HABITAT-a, ali ne izražava neminovno stavove i mišljenja UN-HABITAT-a.

Gračanica, Jul 2014.

RADNE GRUPE ZA RPO OPŠTINA GRAČANICA

Upravljački Odbor za izradu RPO

Sadašnja administracija:

Branimir Stojanović, gradonačelnik
Srdjan Petković, zamenik gradonačelnika
Miljaz Gashi, zamenik gradonačelnika za albansku zajednicu
Sebastijan Šerifović, zamenik gradonačelnika za romsku zajednicu
Nebojša Perić, savetnik gradonačelnika za politička pitanja
Vladeta Kostić, predsednik Skupštine
Dejan Jovanović, direktor, Odeljenje za planiranje
Aleksandar Mihajlović, direktor, Odeljenje za javne službe
Dragan Dimitrijević, direktor, Odeljenje za obrazovanje
Jovica Vasić, direktor, Odeljenje za zdravstvo i socijalnu zaštitu
Slaviša Ničić, direktor, Odeljenje za finansije
Zvonko Stević, direktor, Odeljenje za administraciju
Miloš Dimitrijević, direktor, Odeljenje za inspekciju
Vojkan Marinković, šef Katastra

Prethodna administracija:

Bojan Stojanović, gradonačelnik
Igor Artonović, zamenik gradonačelnika
Viktor Djokić, savetnik gradonačelnika za politička pitanja i koordinator za projekte
Goran Lazić, predsednik Skupštine
Nada Brkljač, direktor, Odeljenje za planiranje
Jelena Stojanović, direktor, Odeljenje za javne službe
Verica Ristić i Ilija Mladenović, direktori, Odeljenje za obrazovanje
Bojan Todorović, direktor, Odeljenje za zdravstvo i socijalnu zaštitu
Slaviša Ničić, direktor, Odeljenje za finansije
Nebojša Milovanović, direktor, Odeljenje za administraciju
Agron Batalli, direktor, Odeljenje za inspekciju
Vojkan Marinković, šef Katastra

Glavna ekipa za izradu RPO:

Dejan Jovanović, direktor Odeljenja za planiranje (Sadašnji menadžer RPO)
Nada Brkljač, direktor Odeljenja za planiranje (Prethodni menadžer RPO)
Nataša Dimitrijević, Službenik za planiranje (Koordinator RPO)
Mirjana Stanojević, Službenik za planiranje

Opštinski tim za planiranje:

Nataša Dimitrijević, službenik za planiranje (Vodja Tematske grupe), Odeljenje za planiranje
Mirjana Stanojević, službenik za planiranje (Vodja Tematske grupe), Odeljenje za planiranje
Nevenka Rikalo, službenik za izdavanje građevinskih dozvola, Odeljenje za planiranje
Igor Rašić, službenik za zaštitu životne sredine, Odeljenje za planiranje
Aleksandar Kukureković, geometar, Odeljenje za planiranje
Zoran Mandić, geometar, Odeljenje za planiranje
Ljubiša Janićijević, spoljašni saradnik (Vodja Tematske grupe), Odeljenje za planiranje
Miloš Ničić, službenik javnih službi, Odeljenje za javne službe
Boban Marinković, službenik za obrazovanje, Odeljenje za obrazovanje
Sonja Nešić, službenik za socijalna pitanja, Odeljenje za zdravstvo i socijalnu zaštitu
Sonja Artinović, službenik za ekonomski razvoj (Vodja Tematske grupe), Odeljenje za ekonomiju i finansije
Saša Zdravković, službenik za seoski razvoj, Odeljenje za ekonomiju i finansije
Mirjana Stanković, službenik jedinice za unutrašnju reviziju, Odeljenje za ekonomiju i finansije
Siniša Šubarić, službenik za evropske integracije, Odeljenje za administraciju
Aleksandar Jocić, službenik za informativnu tehnologiju, Odeljenje za administraciju
Sladjana Maksimović, službenik za informisanje, Odeljenje za administraciju
Miljana Blagić, službenik za informisanje, Odeljenje za administraciju
Boban Todorović, koordinator kulturnog nasledja
Miloš Maksimović, direktor regionalnih bolnica
Manushaqe Susari, službenik za prevodjenje, Odeljenje za administraciju

Podrška u Opštini:

Sadije Kelmendi, službenik za prostorno/ urbano planiranje.

Specijalizovana Podrška:

Visar Salihu, službenik za službenik za prostorno/ urbano planiranje.

Tim za Podršku:

Jillian Bywater, službenik za prostorno/ urbano planiranje;

Ishaku Maitumbi, službenik za prostorno/ urbano planiranje;

Pren Domgjoni, službenik za prostorno/ urbano planiranje;

Lumnije Gashi Krasniqi, službenik za prostorno/ urbano planiranje;

Rudina Qerimi, službenik za informisanje i prostorno planiranje;

Klodeta Krasniqi, službenik- junior za prostorno/ urbano planiranje;

Arijeta Himaduna, službenik za polna pitanja i civilno društvo;

Gloriosa Hisari, službenik za pravna pitanja;

Peter Engstrom, koordinacioni savetnik jedinice za planiranje;

Hasse Erikson, koordinacioni savetnik jedinice za planiranje.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	10
1.1. PROSTORNO PLANIRANJE I NJEGOV ZNAČAJ	10
1.2. CILJ RPO (RAZVOJNI PLAN OPŠTINE).....	10
1.3. ZAKONSKA OSNOVA ZA IZRADU RPO	11
1.4. KONSULTOVANI DOKUMENTI SA ZNAČAJEM ZA PROSTORNO PLANIRANJE.....	11
1.5. OSNOVA LOKALNE UPRAVE	12
1.6. STRUKTURA OPŠTINSKIH ORGANA	13
1.7. GRAČANICA U NACIONALNOM I REGIONALNOM KONTEKSTU	14
1.7.1. ISTORIJSKA OSNOVA	14
1.7.2. GRAČANICA U KONTEKSTU KOSOVA	15
1.7.3. OPŠTI PODACI O OPŠTINI GRAČANICA.....	16
1.7.4. GRAČANICA U PLOVOJ OBLASTI PROSTORNOG PLANA KOSOVA.....	16
1.7.4.1. Karakteristike plave oblasti.....	16
1.7.4.2. Vizija plave oblasti.....	17
1.7.4.3. Opšti ciljevi plave oblasti	17
1.7.4.4. Razvoj mreže naselja	17
1.7.4.5. Oblasti posebnog interesa u plavoj oblasti	17
1.7.4.6. Konflikti i sinergije scenarija razvoja za plavu oblast	18
1.7.4.7. Konflikti.....	18
1.7.4.8. Sinergije	18
2. PROFIL OPŠTINE.....	19
2.1. GEOKLIMTSKI PREGLED I KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA.....	19
2.1.1. KLIMA	21
2.1.2. KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA	21
2.2. SOCIJALNA INFRASTRUKTURA, STANOVANJE I DEMOGRAFIJA	24
2.2.1. STANOVNIŠTVO	24
2.2.2. GUSTINA NASELJENOSTI	25
2.2.3. PRIRAŠTAJ STANOVNIŠTVA	25
2.2.4. MORTALITET	26
2.2.5. STANOVNIŠTVO PREMA ETNIČKOJ PRIPADNOSTI	26
2.2.6. STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA STAROSTI.....	26
2.2.7. MIGRACIJA	26
2.2.8. STANOVANJE	27
2.2.8.1. Stambeni fond.....	27
2.2.9. NASELJA.....	28
2.2.9.1. Neformalna naselja	28
2.2.10. KOLEKTIVNI CENTRI.....	30
2.2.11. NELEGALNI OBJEKTI.....	30
2.2.12. ZDRAVSTVO	30
2.2.13. SOCIJALNE USLUGE	32
2.2.14. OBRAZOVANJE	34
2.2.15. INSTITUCIJE KULTURE.....	37
2.2.16. JAVNE POVRŠINE (TRGOVI I SPOMEN PARKOVI).....	37
2.2.17. REKREACIJA I SPORT.....	39
2.3. EKONOMSKI RAZVOJ	40
2.3.1. LOKALNA EKONOMSKA SITUACIJA	40
2.3.2. INDUSTRIJA.....	42
2.3.3. STANJE ZAPOSLENOSTI (PRIVATNI SEKTOR).....	43
2.3.4. NEVLADINE ORGANIZACIJE (NVO)	44
2.3.5. POLJOPRIVREDNA INDUSTRIJA	44
2.3.6. NAVODNJAVANJE	45
2.3.7. STOČARSTVO.....	45
2.3.8. TURISTIČKI POTENCIJAL	46

2.4.	INFRASTRUKTURA I JAVNE SLUŽBE	47
2.4.1.	SAOBRAĆAJ I PUTEVI	47
2.4.2.	ŽELEZNIČKI SAOBRAĆAJ	49
2.4.3.	VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ	49
2.4.4.	JAVNI PREVOZ	49
2.4.5.	VODOVOD	50
2.4.6.	KANALIZACIJA	51
2.4.7.	UPRAVLJANJE OTPADOM	51
2.4.8.	ELEKTRIČNA MREŽA	51
2.4.9.	KOMUNIKACIJA (TELEKOMUNIKACIJE I INTERNET)	52
2.5.	ŽIVOTNA SREDINA, PRIRODNI RESURSI I KULTURNO NASLEĐE	53
2.5.1.	PRIRODNI RESURSI	53
2.5.2.	REKE U OPŠTINI	54
2.5.3.	ŠUMARSTVO	56
2.5.4.	STANJE ŽIVOTNE SREDINE	57
2.5.5.	ZAGAĐENJE	57
2.5.5.1.	<i>Zagađenje voda</i>	57
2.5.5.2.	<i>Zagađenje vazduha i zemljišta</i>	59
2.5.6.	NELEGALNE DEPONIE	59
2.5.6.1.	<i>Otvorena deponija iz postrojenja za eksploataciju rude</i>	61
2.5.7.	UPRAVLJANJE PROCENOM RIZIKA ZA KATASTROFE (UPRK)	62
2.5.8.	FREKVENCIJA I BUKA	63
2.5.9.	KULTURNA I PRIRODNA BAŠTINA	64
2.5.10.	MANASTIR GRAČANICA	65
2.5.11.	ULPIJANA	66
2.5.12.	MOCVARA U RADEVO- POSEBNO ZAŠTIĆENA ZONA ZA PTICE	68
2.5.13.	CRKVE I NASELJA U OPŠTINI GRAČANICA	68
2.6.	PROCENA TRENUTNE SITUACIJE	71
2.6.1.	SOCIJALNA INFRASTRUKTURA, STANOVANJE I DEMOGRAFIJA	71
2.6.2.	INFRASTRUKTURA, JAVNE SLUŽBE I SAOBRAĆAJ	71
2.6.3.	EKONOMSKI RAZVOJ	72
2.6.4.	ŽIVOTNA SREDINA, PRIRODNI RESURSI I KULTURNO NASLEĐE	72
2.7.	RAZVOJNI IZAZOVI	73
2.7.1.	SOCIJALNA INFRASTRUKTURA, SMEŠTAJ I DEMOGRAFIJA	73
2.7.2.	INFRASTRUKTURA, JAVNE SLUŽBE I SAOBRAĆAJ	73
2.7.3.	EKONOMSKI RAZVOJ	73
2.7.4.	ŽIVOTNA SREDINA, PRIRODNI RESURSI I KULTURNO NASLEĐE	74
2.8.	PROCENA KAPACITETA OPŠTINE ZA ULAGANJA	75
3.	VIZIJA, PRINCIPI I CILJEVI	78
3.1.	VIZIJA ZA BUDUĆNOST OPŠTINE	78
3.2.	OPŠTI PRINCIPI ZA RAZVOJ	80
3.3.	DUGOROČNI CILJEVI RAZVOJA	81
3.3.1.	SOCIJALNA INFRASTRUKTURA, STANOVANJE I DEMOGRAFIJA (A)	82
3.3.2.	EKONOMSKI RAZVOJ (B)	82
3.3.3.	INFRASTRUKTURA, JAVNE USLUGE I SAOBRAĆAJ (C)	82
3.3.4.	ŽIVOTNA SREDINA, PRIRODNI RESURSI I KULTURNO NASLEĐE (D)	82
3.4.	STRATEŠKI PRIORITETI	83
4.	OKVIR OPŠTINSKOG PROSTORNOG RAZVOJA	85
4.1.	KARAKTERISTIKE SCENARIJA RAZVOJA	85
4.1.1.	TREND SCENARIO RAZVOJA	85
4.1.2.	KONCENTRISANI SCENARIO RAZVOJA	87
4.1.3.	DECENTRALIZOVANI SCENARIO RAZVOJA	89
4.2.	PROCENA SCENARIJA RAZVOJA	91
4.3.	INTEGRISANI SCENARIO- KONCEPT RAZVOJA	95
4.4.	STRUKTURA OKVIRA RAZVOJA	97

4.4.1.	SOCIJALNA INFRASTRUKTURA, STANOVANJE I DEMOGRAFIJA.....	97
4.4.1.1.	<i>Stanovanje i naselja</i>	97
4.4.1.2.	<i>Zdravstvo</i>	99
4.4.1.3.	<i>Socijalne usluge</i>	99
4.4.1.4.	<i>Obrazovanje</i>	100
4.4.1.5.	<i>Kultura, ompladina, sport i rekreacija</i>	100
4.4.2.	EKONOMSKI RAZVOJ.....	101
4.4.3.	INFRASTRUKTURA I JAVNE SLUŽBE.....	103
4.4.3.1.	<i>Javni prevoz</i>	103
4.4.3.2.	<i>Putna mreža</i>	103
4.4.3.3.	<i>Vodosnabdevanje</i>	103
4.4.3.4.	<i>Kanalizacija</i>	104
4.4.4.	ŽIVOTNA SREDINA, PRIRODNI RESURSI I KULTURNO NASLJEDJE.....	105
4.4.4.1.	<i>Zagađenje vazduha i buka</i>	105
4.4.4.2.	<i>Zagađenje vode</i>	105
4.4.4.3.	<i>Zagađenje zemljišta</i>	105
4.4.4.4.	<i>Čvrsti otpad</i>	106
4.4.4.5.	<i>Smanjenje rizika od katastrofa</i>	107
4.4.5.	SOCIO-EKONOMSKA I EKOLOŠKA PROCENA UTICAJA PREDLOŽENOG OKVIRA.....	108
4.4.6.	STRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA SPROVODJENJE.....	110
4.4.6.1.	<i>Socijalna infrastruktura, stanovanje i demografija</i>	110
4.4.6.2.	<i>Ekonomski razvoj</i>	112
4.4.6.3.	<i>Infrastruktura i javne službe</i>	114
4.4.6.4.	<i>Životna sredina, prirodni resursi i kulturno nasleđe</i>	116
4.5.	AKCIONI PLAN.....	119
5.	ODREDBE ZA SPROVOĐENJE.....	126
5.1.	SMERNICE ZA TUMAČENJE RPO TOKOM IZRADE URP/DRP I DRUGIH PLANOVA.....	126
5.2.	USLOVI KOJE UTVDJUJU PROPISI LOKALNE UPRAVE U VEZI SA RAZVOJEM I KORISĆENJEM ZEMLJIŠTA U OPŠTINI.....	126
5.3.	USLOVI PROSTORNIH PROPISA.....	127
5.4.	OBJEKTI/ OBLASTI OD NACIONALNE VAŽNOSTI.....	127
5.5.	OBLAST NASELJA.....	127
5.6.	RUKOVODEĆI PRINCIPI ZA ODREĐIVANJE EKONOMSKE AKTIVNOSTI.....	128
5.7.	OPŠTINSKE PRIVREDNE ZONE- INDUSTRIJALNE, POSLOVNE I KOMERCIJALNE ZONE.....	129
5.8.	RUKOVODEĆI PRINCIPI ZA UTVRĐIVANJE JAVNIH FUNKCIJA.....	129
5.9.	RUKOVODEĆI PRINCIPI ZA UTVRĐIVANJE STAZA I KORIDORA I DRUGIH INFRASTRUKTURNIH SISTEMA.....	130
5.10.	MERE ZAŠTITE PEJZAŽA, PRIRODNIH VREDNOSTI I KULTURNOG NASLEĐA.....	132
5.11.	MERE ZA SPREČAVANJE NEGATIVNOG UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU.....	132
5.12.	MERE ZA SPREČAVANJE NEGATIVNOG DRUŠTVENOG UTICAJA.....	133
5.13.	MERE ZA REALIZACIJU PLANOVA.....	134
5.14.	ODREDBE U VEZI SARADNJE.....	135
5.15.	ODREDBE O HRONOLOŠKOM REDOSLEDU IMPLEMENTACIONIH FAZA.....	135
5.16.	ELEMENTI I UPUTSTVA ZA DALJA ISTRAŽIVANJA.....	135
5.17.	ZAVRŠNE ODREDBE.....	136
6.	ANEKS- MAPE RPO.....	137

Lista skraćenica

EZC- Ekonomska zona centra
GAK- Ginekološko-akušerska klinika
CSR- Centar za socijalni rad
EULUP- EU projekat “Dalja podrška korišćenju zemljišta”
RPO- Razvojni plan Kosova
ERK- Ekonomski razvoj Kosova
TERK- Trougao ekonomskog razvoja Kosova
EKK- Energetska korporacija Kosova
AZSK- Agencija za zaštitu sredine Kosova
LER- Lokalni ekonomski razvoj
MPŠRR- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
MZP- Ministarstvo za zajednice i povratak
MKOS- Ministarstvo kulture, omladine i sporta
MER - Ministarstvo za ekonomski razvoj
MSPP - Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja
MF- Ministarstvo finansija
MI- Ministarstvo infrastrukture
MRSZ- Ministarstvo rada i socijalne zaštite
MALS- Ministarstvo administracije lokalne samouprave
MPA- Ministarstvo javne uprave
OTP- Opštinski tim za planiranje
NVO- Nevladine organizacije
ZKM- Kancelarija za pitanja zajednica pri kabinetu premijera
OEBS- Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju
PU- Predškolska ustanova
OŠ- Osnovna škola
RTV- Radiotelevizija
SPUŽS- Strateška procena uticaja na životnu sredinu
PSU- Procena socijalnog uticaja
SPC- Srpska pravoslavna crkva
SŠ- Srednja škola
UNESCO- Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje nauku i kulturu
UNHCR- Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbeglice

1. UVOD

1.1. Prostorno planiranje i njegov značaj

Struktura prostornih planova na Kosovu određena je Zakonom o prostornom planiranju br.2003/14 i Zakon br.03/L-106 o izmeni Zakona o prostornom planiranju br.2003-14 i njegovim odgovarajućim administrativnim uputstvima. Prostorni plan je definisan kao plan za regulisanje i korišćenje teritorija opština na području Kosova.

Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja je usvojilo Prostorni plan Kosova na osnovu kojeg će svaka opština uraditi svoj Razvojni plan opštine.

Novi pristupi u prostornom i strateškom planiranju obuhvataju više od samog propisa korišćenja zemljišta, a samim tim i zahtevniju integracionu strategiju za uređenje zemljišta, kao i jasnu viziju u skladu sa svim integrisanim grupama i da rade u pravcu ostvarivanja ciljeva utvrđenih u vizionarskom procesu.

Osnovna ideja razvojnih procesa je uspostavljanje reda kod postojećeg stanja, kao i njegovo usklađivanje sa planiranim aktivnostima.

1.2. Cilj RPO (Razvojni Plan Opštine)

Razvojni plan opštine pokriva celu teritoriju opštine, kako urbana područja tako i ruralna. Ovim planom se određuju dugoročni ciljevi u pogledu prostornog, socijalnog i ekonomskog razvoja.

Svrha Razvojnog plana opštine je da pruži jasnu viziju i ciljeve za budući prostorni razvoj opštine i odredi programe razvojne politike i aktivnosti za postizanje utvrđenih ciljeva i da promoviše održivi razvoj. U kom smeru će se orijentisati stanovanje, kako dobro očuvati ali i razviti prirodna bogatstva i vrednosti kulturnog nasleđa u korist ekonomskog razvoja i socijalne zaštite, kako olakšati cirkulaciju stanovnika ali i obezbediti lakši pristup za posetioce, su neka od pitanja o kojima RPO pruža rešenje.

Razvojni plan opštine Gračanica, pruža opštini strategiju urbanističkog razvoja i daje savete o osnovnim pitanjima planiranja. Nakon usvajanja od strane Skupštine opštine i dobijanja saglasnosti od strane Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja (MŽSPP), Razvojni plan opštine imaće ključnu ulogu u privlačenju i orijentaciji privatnih i komercijalnih investicija. Štaviše, poslužiće kao osnova za buduće radove planiranja.

Sve promene u urbanističkom razvoju su deo šireg konteksta. Na opštinu su kontinuirano uticali različiti ekonomski, socijalni i politički procesi koji su se dešavali u društvu. Važan cilj procesa planiranja je razvoj održivih i uravnoteženih zajednica u kojima se svi delovi društva, bez obzira na njihovo bogatstvo, zanimanje ili poreklo, osećaju uključenim. Svi ovi aspekti su podjednako važni kada se radi o stvaranju živih, prosperitetnih i angažovanih zajednica u oblastima u kojima one žive i rade. Stoga je od vitalne važnosti da planeri imaju jasnu sliku o kontekstu kada planiraju budući razvoj opštine.

1.3. Zakonska osnova za izradu RPO

Na osnovu Zakona o prostornom planiranju br.2003/14 i Zakona br.03/L-106 o izmeni i dopuni zakona o prostornom planiranju br.2003/14, Skupština opštine Gračanica na sednici održanoj dana 23.06.2010. usvojila je odluku izrade Razvojnog plana opštine Gračanica.

Tokom izrade profila RPO, konsultovani su sledeći zakoni:

- Zakona o prostornom planiranju br. 2003/14
- Zakon br. 03/L-106 o izmeni i dopuni zakona o prostornom planiranju br.2003/14
- Zakon o kulturnom nasleđu br.02/L-88
- Zakon o izgradnji br.04/L-110
- Zakon o putevima br.2003/11
- Zakon br.03/L-120 o izmenama i dopunama Zakona o putevima br.2003/11
- Zakon o drumskom prevozu br.04/L-179
- Zakon o strateškoj proceni uticaja br.03/L-230
- Zakon br 04/L-027 za zaštitu protiv prirodnih i drugih katastrofa
- Zakon o poljoprivrednom zemljištu br.02/L-26
- Zakon o specijalno zaštićenim zonama br. 03/L-039
- Zakon o zaštiti životne sredine br.03/L-025
- Zakon o zaštiti prirode br. 03/L-233
- Zakon o privrednim zonama br.03/L-129
- Zakon o ekonomskim zonama No.04/L-159
- Zakon o otpadu br.04/L-060
- Zakon o vodama Kosova br.04/L-147;
- Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju br.03/L-098
- Zakon br.04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L-098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju
- Zakon o administrativnim granicama Opština br.03/L-041
- Zakon o specijalnim zaštićenim zonama br. 03/L-039
- Zakon o izmenama i dopunama Zakona o granicama opština br.03/L-089
- Zakon o lokalnim izborima u Republici Kosovo br.03/L-072
- Zakon o lokalnoj samoupravi br.03/L-040
- Odluka o zaštiti arheološkog lokaliteta

1.4. Konsultovani dokumenti sa značajem za prostorno planiranje

Do kraja 2009. godine, opština Gračanica i njena naselja pripadali su opštinama Priština, Lipljan i Kosovo Polje. Stoga, opštinska administracija nije imala do sada svoj Razvojni plan opštine. Pored toga, opština Priština nije izradila Razvojni plan opštine koji bi se uzeo kao osnova.

Dokumenti koji su korišćeni kao osnova tokom izrade RPO Gračanica su:

- Prostorni plan Kosova (2010-2020)
- Plan Martija Ahtisarija
- Akcioni plan opštine Gračanica za razvoj infrastrukture
- Zelena agenda opštine Gračanica
- Razvojni plan opštine Lipljan
- Integrisani dokument o viziji (2011)

Osim toga, Opštinski tim za planiranje je tokom izrade RPO-a bio angažovan i konsultovan u vezi sa nacrtom Razvojnog plana opštine Priština, kao i nacrtu Razvojnog plana opštine Lipljan tokom procesa javne rasprave.

1.5. Osnova Lokalne Uprave

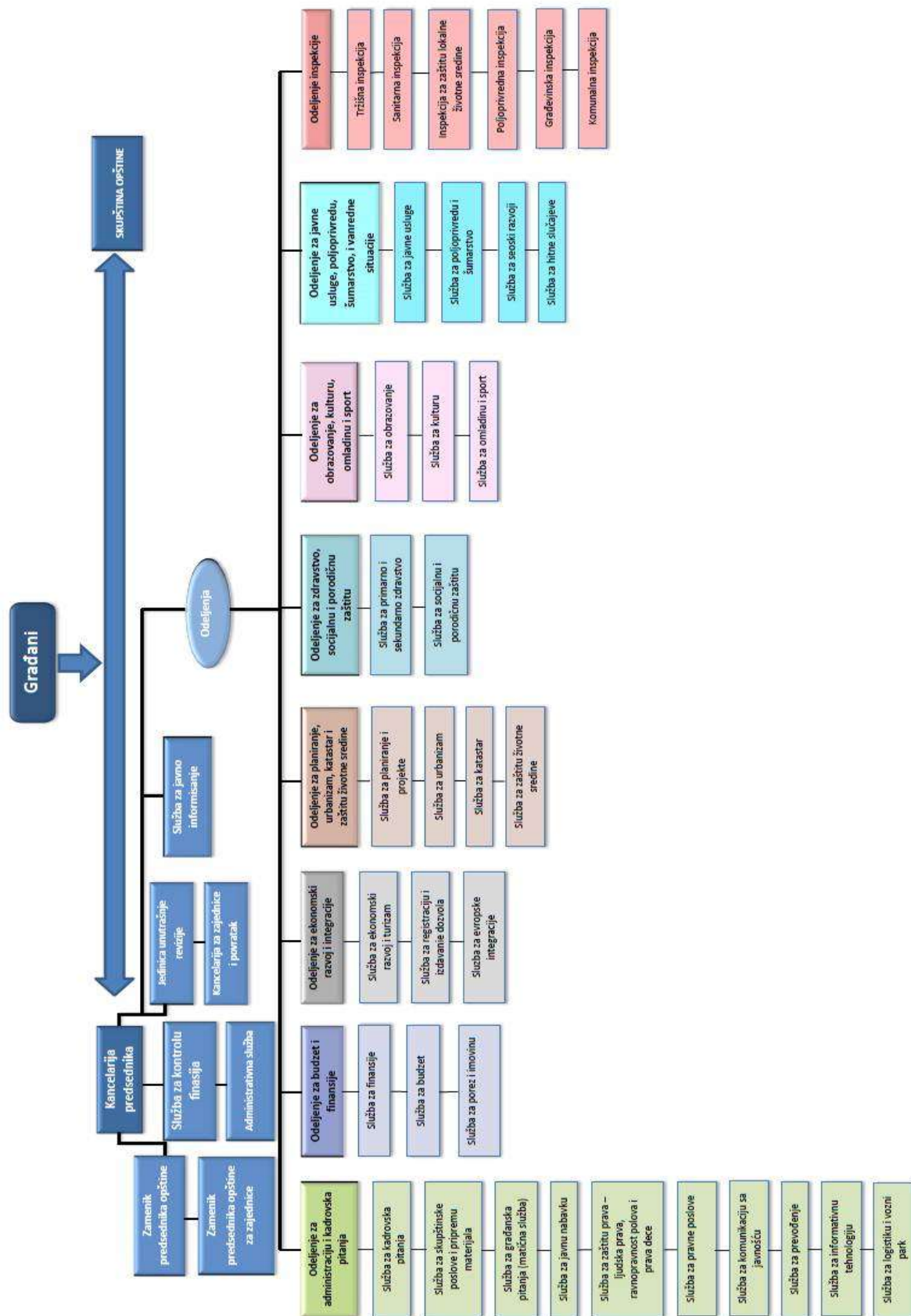
Formiranje Opštine Gračanica - opština je osnovana u skladu sa planom Martija Ahtisarija, pripajanjem delova opština Priština, Lipljan i Kosovo Polje.

Opština Gračanica obuhvata sledeća naselja i katastarske jedinice:

- iz opštine Kosovo Polje: Batuse i Ugljare;
- iz opštine Lipljan: Gornja Gušterica, Dobrotin, Donja Gušterica, Lepina, Livade, Radevo, Skulanevo i Suvi Do;
- iz opštine Priština: Gračanica, Novi Badovac, deo Starog Badovca, Laplje Selo, Preoce, Sušica, Kišnica i deo Čaglavice.

Opština Gračanica je formirana u skladu sa Zakonom o administrativnim granicama opština koji je donet 20. februara 2008. godine. Nakon održanih izbora, 15. novembra 2009. godine, opština Gračanica zvanično postoji od 29.12.2009. godine.

1.6. Struktura Opštinskih Organa

1.7. Gračanica u nacionalnom i regionalnom kontekstu

1.7.1. Istorijska osnova

U ranom istorijskom periodu, pre nove ere Kosovo je naseljavao narod Iliri od kojih je najuticajnije bilo pleme Dardanci, koje je formiralo Kraljevinu Dardaniju 1000 godina p.n.e. Učestali sukobi između Dardanaca, Makedonaca i Rimljana odvijali su se u III i II veku p.n.e. Dardanci su suvereno vladali sve do I veka nove ere kada su ih osvojili Rimljani.

Najznačajnije arheološko nalazište iz antičkog perioda je rimski grad Ulpijana, koji se nalazi nadomak današnje Gračanice. Pretpostavlja se da je grad Ulpijana nastao između I i II veka nove ere, za vreme rimskog imperatora Trajana (Marcus Ulpius Nerva Traianus). Ulpijana je bio grad pod vrhovnom rimskom vlašću, ali sa svojom samoupravom, ustavom i zakonima, sprovodilo se rimsko građansko pravo, građani su imali pravo glasa. Nema sumnje da je Ulpijana izrasla u privredni i kulturni centar toga vremena, pre svega, zahvaljujući povoljnom geografskom položaju i neposrednoj blizini velikih nalazišta ruda olova, cinka i plemenitih metala. U III veku Ulpijana doživljava svoj vrhunac veličine, lepote i slave, te je s pravom nazvana URBS SPLENDIDISSIMA - VELELEPNI GRAD. Ulpijanu su 471. godine nove ere opustošili Goti, dok je potpuno razaranje Ulpijana doživela 518. godine usled jakog zemljotresa. Grad je kasnije obnovio, polovinom VI veka n.e. vizantiski car Justinijan po kome je grad dobio naziv Justinijana Sekunda.

Gračanica se prvi put spominje kao Grazaniza 1303. god. u jednom pismu pape Benedikta IX barskom nadbiskupu Marinu vezano za katoličku parohiju u Janjevu i rudarsku koloniju Kišnica iznad Gračanice. U pismu se pominje katolička parohija Grazaniza. Ime pomenute parohije svakako da potiče od imena sela Gračanica u čijoj su se neposrednoj blizini nastanile kolonije Sasa, rudara Janjeva. Do IX veka Kosovo je bilo pogranična oblast Vizantije. Tada se Gračanica, podignuta u neposrednoj blizini Ulpijane, našla u sastavu srednjovekovne Srbije.

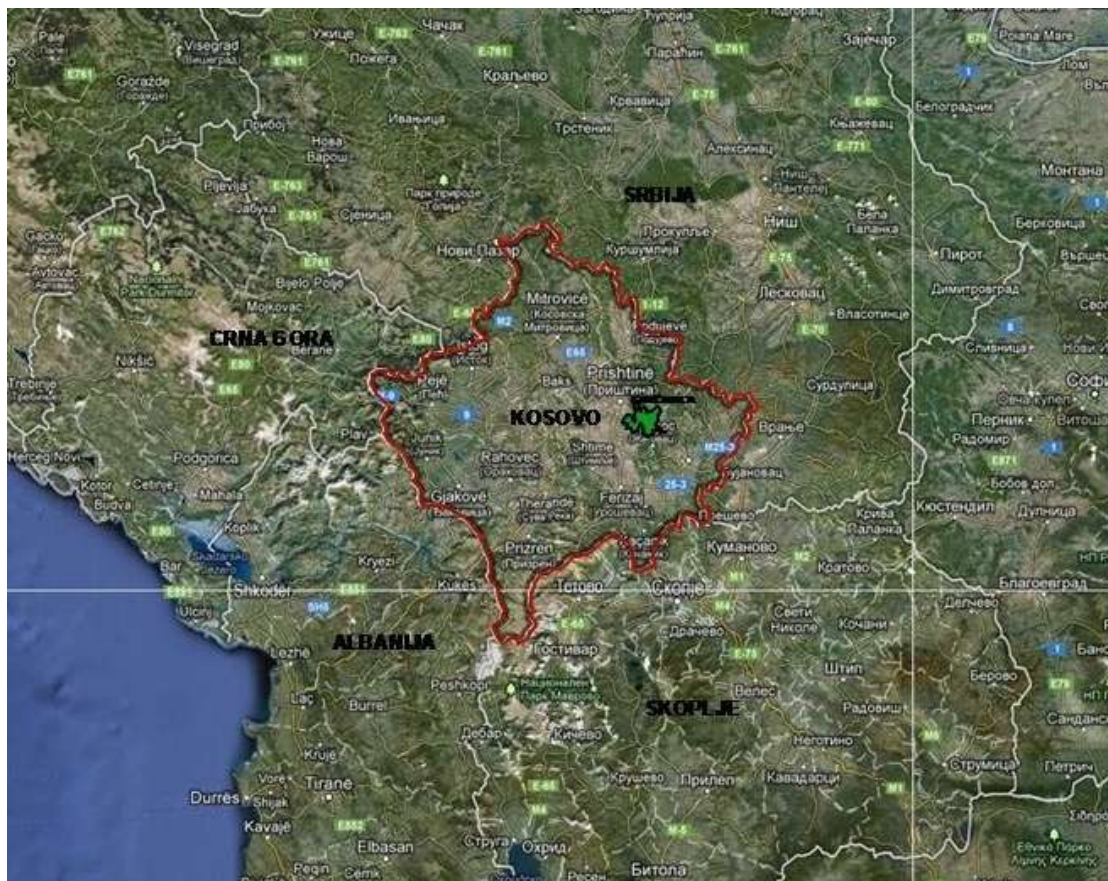
Pod današnjim imenom Gračanicu prvi put spominje kralj Milutin 1321. godine u Gračaničkoj povelji izdatoj povodom osnivanja manastira. Manastir je bio centar duhovnosti tog vremena, sve do pada Srbije pod Turskom. Usled Austrijsko – turskog rata i buđenja otpora naroda pod Turskom, u borbi protiv Turaka pridružuju se Srbi i Albanci. Porazom austrijske vojske i u strahu od turske odmazde, 1690. godine dolazi do Velike seobe Srba, što je uticalo da se naselje Gračanica potpuno opustoši.

Gračanica je od Turaka bila oslobođena za vreme Srpsko-turskih ratova 1878. godine, kada je srpska vojska prodrla nadomak Prištine, ali je odlukom Berlinskog kongresa ostala izvan srpske države, tako da su mnogi stanovnici, ne samo učesnici u ratu, morali da beže u Srbiju. Nakon balkanskih ratova i oslobođenja od Turaka ulazi u sastav Srbije, dok 1918. godine u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca odnosno Kraljevine Jugoslavije, a 1945. godine u sastav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

1.7.2. Gračanica u kontekstu Kosova

Opština Gračanica se nalazi u centralnom delu Kosova, sastoji se od 16 katastarskih zona, ruralnog je karaktera sa visoko kvalitetnim obradivim zemljištem. Na slici 1 prikazan je položaj Kosova i države sa kojima se graniči.

Kosovo se nalazi u centru jugoistočne Evrope i ima površinu od 10.907,00 km². Graniči se sa Albanijom, Makedonijom, Srbijom i Crnom Gorom. Kosovo je teritorija koja se sastoji od širokih dolina pa sve do visokih planina. Kosovo je okruženo planinskim vencima Šar planine, Paštrika, Prokletija, Moke Gore i Kopaonika sa najvišom nadmorskom visinom od 2.656 metara.

Slika 1- Položaj opštine Gračanica

Reke su formirale duboke doline, prevazilazeći prirodne prepreke, formirajući na taj način prirodne veze s okolnim područjima. U središnjem delu Kosova nalaze se dve glavne oblasti: polje Kosova i ravnica Metohije - Dukadžin, koje su međusobno odvojene visoravnima Drenice.

Priština kao glavni grad Kosova nalazi se u Kosovskoj ravnici, kao administrativni i ekonomski centar Kosova. Zbog velike koncentracije teške industrije, kao i rezervi uglja u regionu Prištine, došlo se do visokog stepena zagađenja životne sredine u ovom regionu. Autoputevi povezuju Prištinu sa Albanijom, Makedonijom i Srbijom. Železnička mreža je trenutno u relativno lošem stanju.

1.7.3. Opšti podaci o opštini Gračanica

Teritorija opštine Gračanica obuhvata površinu od 122,25 km². Zbog političke situacije u opštini nije bilo volje većine opštinske populacije za učešće u registraciji populacije 2011. godine. Podaci koji su dole predstavljeni, uzeti su na osnovu opštinske ankete domaćinstava.

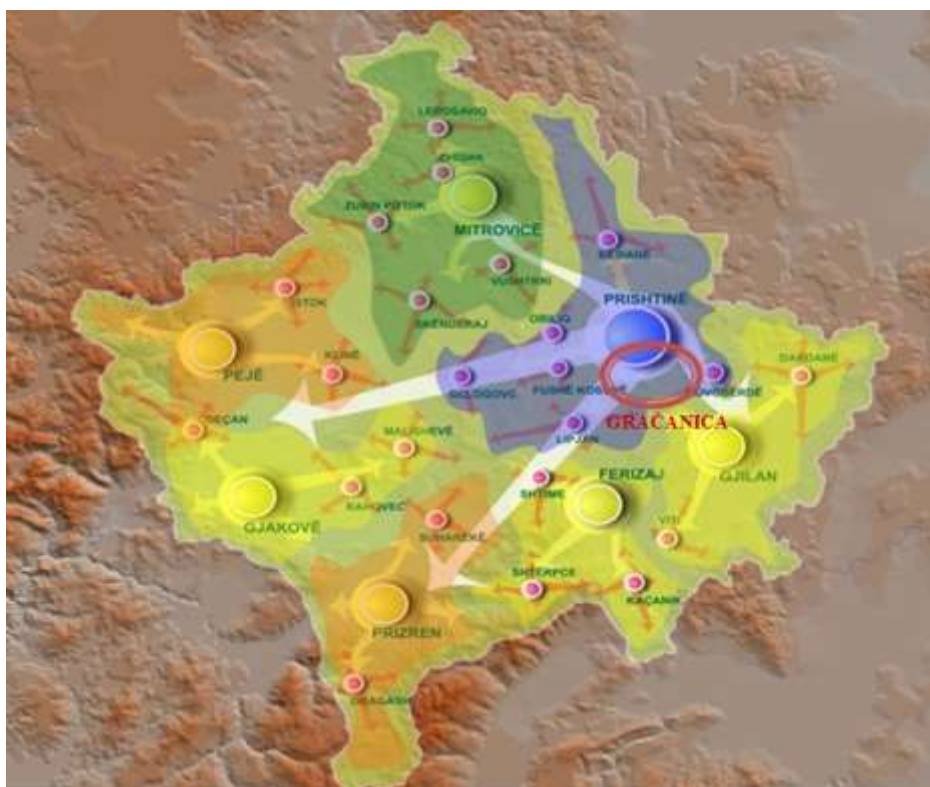
Opština Gračanica ima oko 25.000 stanovnika čija je struktura multietnična, od toga oko 85.7 % Srba, 3,7 % Albanaca i 10,6% Roma, Aškalija, Egipćana i drugih.

Dobar položaj, sa malom udaljenošću od glavnog grada Prištine, pruža velike mogućnosti za razvoj Gračanice u naprednu, multikulturnu, živu trgovačku, komercijalnu i rezidencijalnu lokaciju (Izvor: Akcioni plan za Gračanicu 2010.).

Formiranjem nove opštine, građani koji žive na ovom prostoru dobili su velike mogućnosti za korišćenje usluga i poboljšanje životnog standarda.

1.7.4. Gračanica u plavoj oblasti prostornog plana Kosova

Prema usvojenom Prostornom planu Kosova, opština Gračanica se nalazi u plavoj zoni koja je predviđena za ekonomski razvoj.

Slika 2- Strategija prostornog razvoja- plavi prostor

1.7.4.1. Karakteristike plave oblasti

Ova celina predstavlja severoistočni deo Kosova gde spadaju: Priština, Obilić, Podujevo, Kosovo Polje, Lipljan, Glogovac i Štimlje u centru sa gradom Priština. Ova celina, predstavljena plavom bojom, ima karakteristike gustine regiona urbanih centara i onih ruralnih u procesu razvoja, visoko kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta, podzemnih bogatstava (lignit, Ni, Pb, cink, zlato), površina i značajnih arheoloških i kulturnih objekata, praznih zelenih površina, dok se ekonomske aktivnosti karakterišu sa onim industrijskim, trgovačkim i uslužnim, a administrativne se karakterišu sa međunarodnom i lokalnom vladom kao i akademske, obrazovne i naučne.

1.7.4.2. Vizija plave oblasti

Prioritetna i živa zona, gde gradovi teže njihov neprekidan savremeni urbani razvoj, planiran i konkurentan jedan sa drugim, dok su u isto vreme ujedinjene i kooperativne za konkurisanje sa susednim gradovima u širem regionu, atraktivne za život i rad u njima. Plavi prostor sa Prištinom u centru, kao metropola, nacionalni glavni grad, sa sedištem Vlade i stranih diplomatskih kabineta, dobrim pristupom u susednim kosovskim gradovima kao i onim van granica, preko fizičke infrastrukturne mreže (putne, železničke, vazdušne, energetske) kao i preko administrativne i institucionalne. Vezane u mrežu, osnovaće uslove i podobne prostore za ekonomske, industrijske, komercijalne i uslužne delatnosti. Putokaz za buduće planiranje urbanih struktura i težnja za korišćenjem zemljišta, bilo bi pružanje mogućnosti za privatne investicije. U centru plave zone predviđa se Trougao ekonomskog razvoja Kosova (TERK), takozvani stub ekonomskog razvoja sa nacionalnim interesom, izvor dohodaka za kosovsku ekonomiju, kao i moguće mesto za investitore multinacionalnih kompanija. Razlozi za jedno takvo opredeljenje budućeg prostornog razvoja TERK a su: 1) blizina grada Prištine, kao najveći budući administrativni, obrazovno-naučni i uslužni centar na Kosovu, kao moguće atraktivno mesto za lokalne i strane investitore, ali i kongresni turizam, 2) glavni koridori putne, železničke, vazdušne, telekomunikacione i energetske infrastrukture, 3) međunarodni aerodrom Priština, kao buduća strateška tačka za povezivanje sa svetom u domenu putničkog i teretnog saobraćaja, osvedočen kao značajan čvor za ekonomski razvoj, 4) blizina pozicije sa regionalnim koridorima.

1.7.4.3. Opšti ciljevi plave oblasti

- Razvoj mreže gradova sa lakim pristupom, atraktivnih za život i rad;
- Podrška LER za ERK- korišćenje konkurentnih prednosti;
- Razvoj efikasnih urbanih veza, međurbanih sa 5 drugih prostora, a i šire, regionalnim preko razvijanja mreže infrastrukture (putne, železničke, vazdušne, IT);
- Promocija TERK¹-a, lokacija za grupisanje aktivnosti sa prostornog aspekta, stranih ulaganja, multinacionalnih kompanija;
- Podrška aktivnostima P&R, za jednu ekonomiju znanja, podržane od organizacionih kapaciteta;
- Promocija Prištine kao centra znanosti šireg regiona jugoistočne Evrope;
- Razvoj upravnih, obrazovnih, trgovačkih aktivnosti, energetike, agroindustrije, turizma.

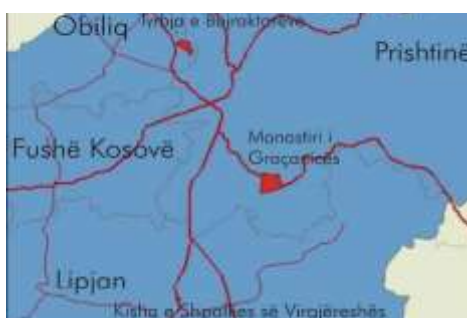
1.7.4.4. Razvoj mreže naselja

Manji centri, gde pripada opština Gračanica, predstavljaju grupu centara koji će budućim prostornim razvojem odigrati aktivnu ulogu u:

- uslužnim ponudama, koje moraju biti efikasnije,
- jačanju veza sa okolnim selima, i
- pokušajima da zona kao celina funkcioniše na osnovu određenih razvojnih programa.

1.7.4.5. Oblasti posebnog interesa u plavoj oblasti

Specijalno zaštićene zone su posebne prostorne kategorije koje su detaljno opisane u Zakonu o posebno zaštićenim zonama br.03/L – 039. Navedeni zakon je sastavni deo Ahtisarijevog paketa 93 usvojen od Skupštine Kosova jula 2008. godine. Prema ovom Zakonu, na teritoriji Kosova identifikovane su 45 takve zone, koje uglavnom pripadaju pravoslavnoj nasleđenoj kulturi.

Grupe čije su granice određene mapama su:

1. Manastir Gračanica, Gračanica.

Zagađene zone životnih sredina, koje je potrebno rehabilitovati i koristiti u druge svrhe su:

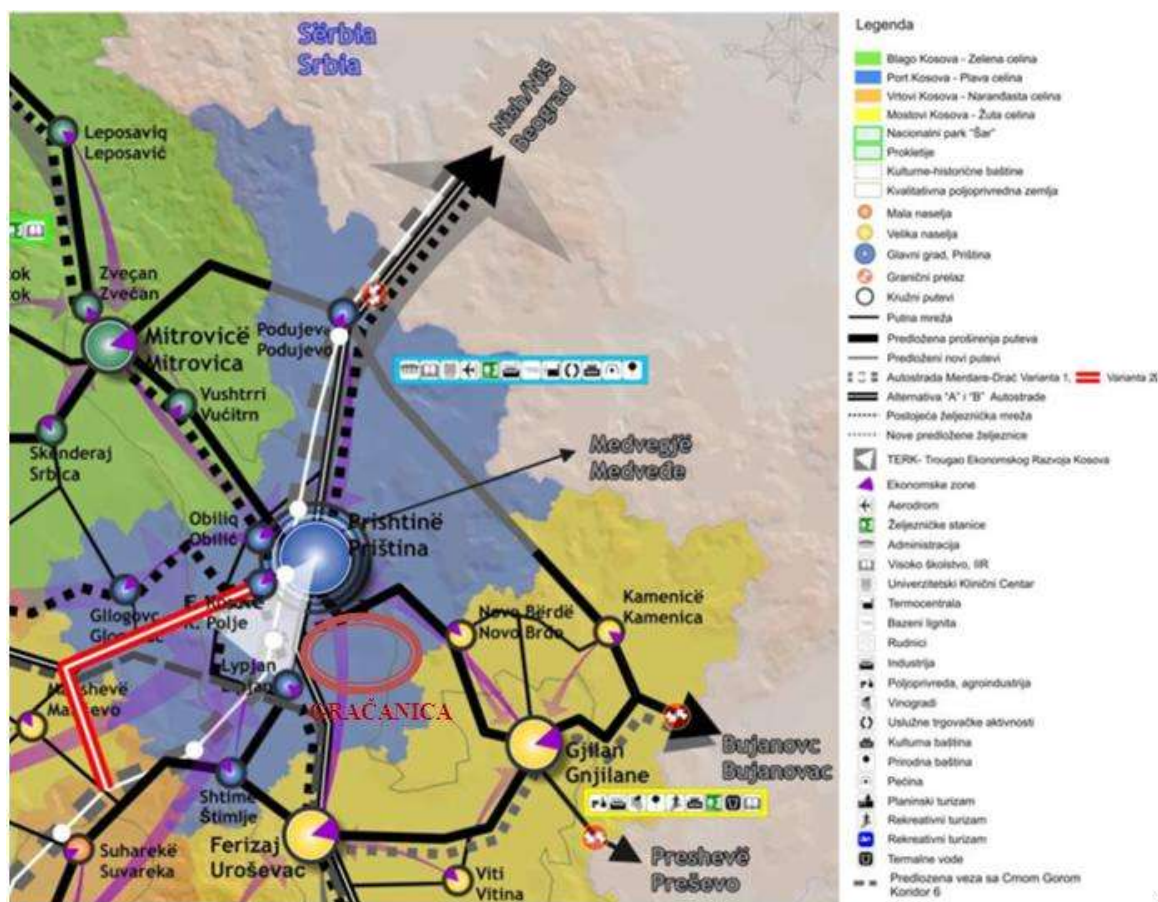
- Deponije industrijskog otpada u Kišnici
- Lokacije zatvorenih opštinskih deponija

Zone od posebnog interesa za Kosovo

U okviru ove kategorije postoje zone gde se treba postaviti određeni režim razvoja:

- Kapitalne investicije centralnog nivoa
- Zona koordiniranog delovanja (Troughla ekonomskog razvoja Kosova – TERK)
- Aerodrom Priština
- I ostale zone proglašene od strane centralnog nivoa vlasti

1.7.4.6. Konflikti i sinergije scenarija razvoja za plavu oblast

1.7.4.7. Konflikti

Razvoj TERK –a je u konfliktu sa zaštitom poljoprivrednog zemljišta, životne sredine i stanovanja.

1.7.4.8. Sinergije

Razvoj TERK-a pomaže ekonomskom razvoju Kosova, povećanju atraktivnosti grada Prištine, strana ulaganja /privlačenje međunarodnih kompanija, razvoj i direktnu primenu istraživanja i razvoja, orijentaciju kapitalnih investiranja za fizičku infrastrukturu.

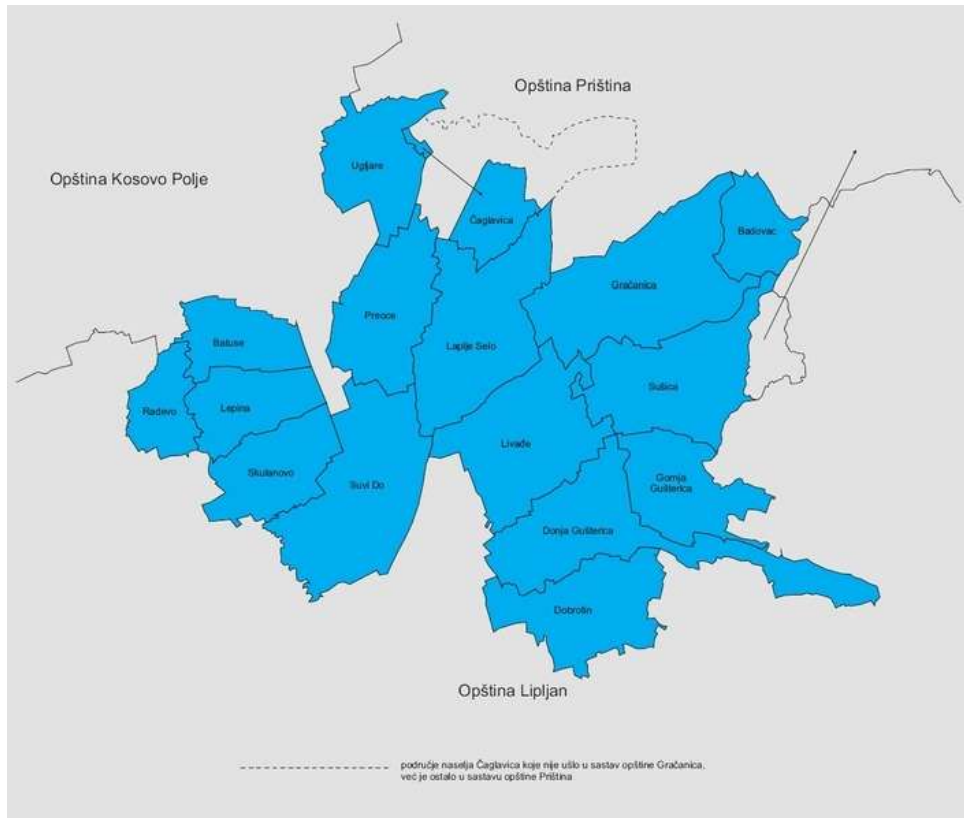
2. PROFIL OPŠTINE

2.1. Geoklimtski pregled i korišćenje zemljišta

Opština Gračanica se prostire na centralnom delu Kosova gde se graniči na severu i istoku sa opštinom Priština, na jugu sa opštinom Lipljan i na zapadu sa opštinom Kosovo Polje.

Administrativni centar opštine je naselje Gračanica koje se nalazi osam kilometara jugoistočno od Prištine, na istočnom obodu Kosovske kotline, tamo gde se blago izdižu ogranci Veletina, 874m nadmorske visine i nešto strmiji ogranci Staževca 796m nadmorske visine i kosa Glasnovik. To je naselje na reci Gračanki, desnoj pritoci Sitnice u njenoj proširenoj dolini ispod Badovačkog jezera i jalovišta rudnika olova i cinka Kišnica - Novo Brdo. Selo se nalazi na nadmorskoj visini od 570 metara i deo je tektonske kotline koja se duž raseda spustila sredinom tercijera. Veletin i Oštri vrh su ugašene vulkanske kupe gde se nalaze rudonosne stene.

Slika 3- Geografski položaj u odnosu na susedne opštine

Kroz naselje prolazi magistralni pravac koji Gračanicu povezuje sa Jugoistočnom Srbijom, i putevi koji vode ka zapadnom Pomoravlju i iz Pomoravlja ka Jadranskom moru i Albaniji.

Reka Gračanka pripada rečnom sistemu Sitnice. U blizini sela se nalazi veštačko Badovačko jezero. Brana na reci je podignuta u periodu od 1963 – 1966. godine. Iz ovog jezera se pijaćom vodom snabdeva više mesta na centralnom Kosovu, uključujući Prištinu, Gračanicu i ostala mesta u okolini.

2.1.1. Klima

Klima na Kosovu je preovlađujuće kontinentalna, odlikuje se toplim letima i hladnim zimama sa uticajima mediteranske i alpske klime (prosečne temperature kreću se u opsegu od plus 30°C leti do minus 10°C zimi). Takođe, u zavisnosti od pojedinih razlika u nadmorskim visinama, postoje razlike u temperaturi i u količini padavina.

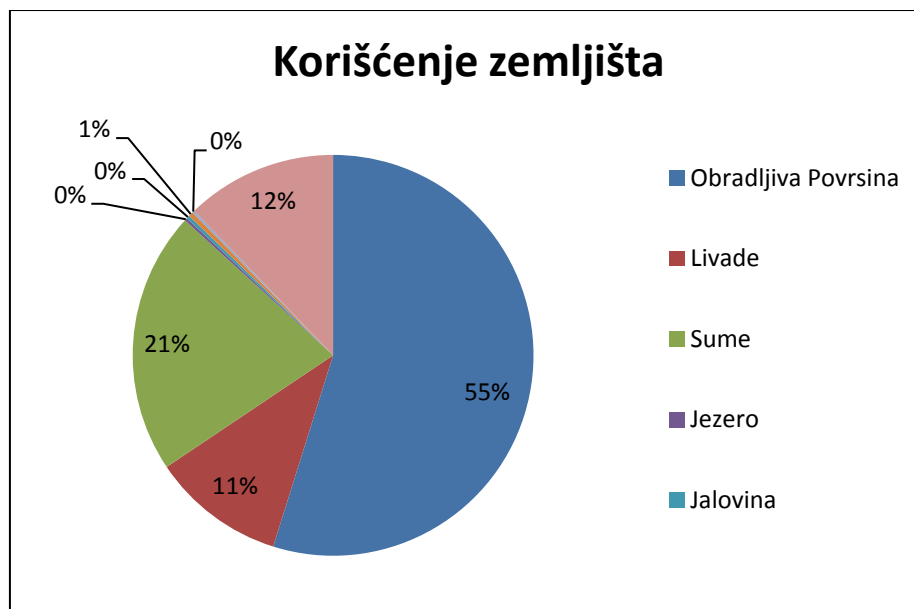
Decembar i januar se izdvajaju kao najhladniji meseci, a jul i avgust kao najtopliji u godini. Maksimalna količina padavina je u oktobru i decembru. U periodu između novembra i marta mogu se očekivati snežne padavine na celom Kosovu, čak i u ravničarskim predelima. Najveće snežne padavine mogu se očekivati u planinskim delovima. Sneg u dolinama dostiže visinu uglavnom od 10 do 30 cm. Snežne padavine su moguće i u periodu do kraja meseca aprila.

Bazirano na klimatskim odlikama, Kosovo se može podeliti na tri klimatske oblasti: Kosovsko polje, Metohija i visoke planine i šume. Klimatska oblast Kosovskog polja, koja obuhvata dolinu Ibra, pod uticajem je kontinentalnih vazdušnih masa. Iz tog razloga u ovoj oblasti zime su znatno hladnije, sa srednjom temperaturom ispod minus 10°C, ali ponekad dostižu i do minus 26°C. Leta su jako topla sa prosečnom temperaturom od 23°C, a maksimalna ponekad dostiže i do 40°C. Karakteristično je da pored visokih dnevnih temperatura tokom leta, noći su veoma sveže. Ova oblast se odlikuje suvom klimom sa ukupnom godišnjom količinom padavina otprilike 600 mm po m².

2.1.2. Korišćenje zemljišta

Rb	Jedinica	Ha	Km2	%
1	Obradiva površina	9519,64	95,196	76.93
2	Livade	178,11	1,7811	15.1
3	Šume	389,79	3,8979	29.69
4	Jezero	41,44	0,4144	0.31
5	Jalovina	48,35	0,4835	0.36
6	Ribnjak	69,82	0,6982	0.53
7	Voćnjaci	34,25	0,3425	0.26
8	Urbani deo sa infrastrukturom	1828,6	18,286	17.1
9	Ukupno	12107	121,0996	

Tabela 1- Ukupna površina zemljišta

KZ Opštine Gračanic	Opštinsko		Društveno	
	m ²	%	m ²	%
KZ Sušica	94097	0.95%	1252442	12.61%
KZ L.Selo	427061	3.82%	2733765	24.45%
KZ Batuse	164145	3.60%	100629	2.21%
KZ Livađe	112579	1.09%	5490	0.05%
KZ Lepina	42144	0.85%	303188	6.13%
KZ Suvi Do	266171	2.18%	1369376	11.24%
KZ Preoce	195473	2.50%	913581	11.67%
KZ Radevo	82083	2.37%	858319	24.80%
KZ Skulanevo	142911	2.39%	534489	8.93%
KZ Ugljare	140396	2.14%	220034	3.35%
KZ Dobrotin	54738	0.69%	881487	11.04%
KZ G.Gušterica	811879	12.78%	110918	1.75%
KZ D.Gušterica	1361287	12.01%	577684	5.10%
KZ Gračanica	3275542	24.82%	749083	5.68%
Ukupno	7170506	5.87%	10610485	8.68%

Tabela 2- Površina opštinskog i društvenog zemljišta

Od ukupno 7170506 m² opštinskog zemljišta već je iskorišćeno 1595591 m². Neiskorišćeno opštinsko zemljište je 5574915 m².

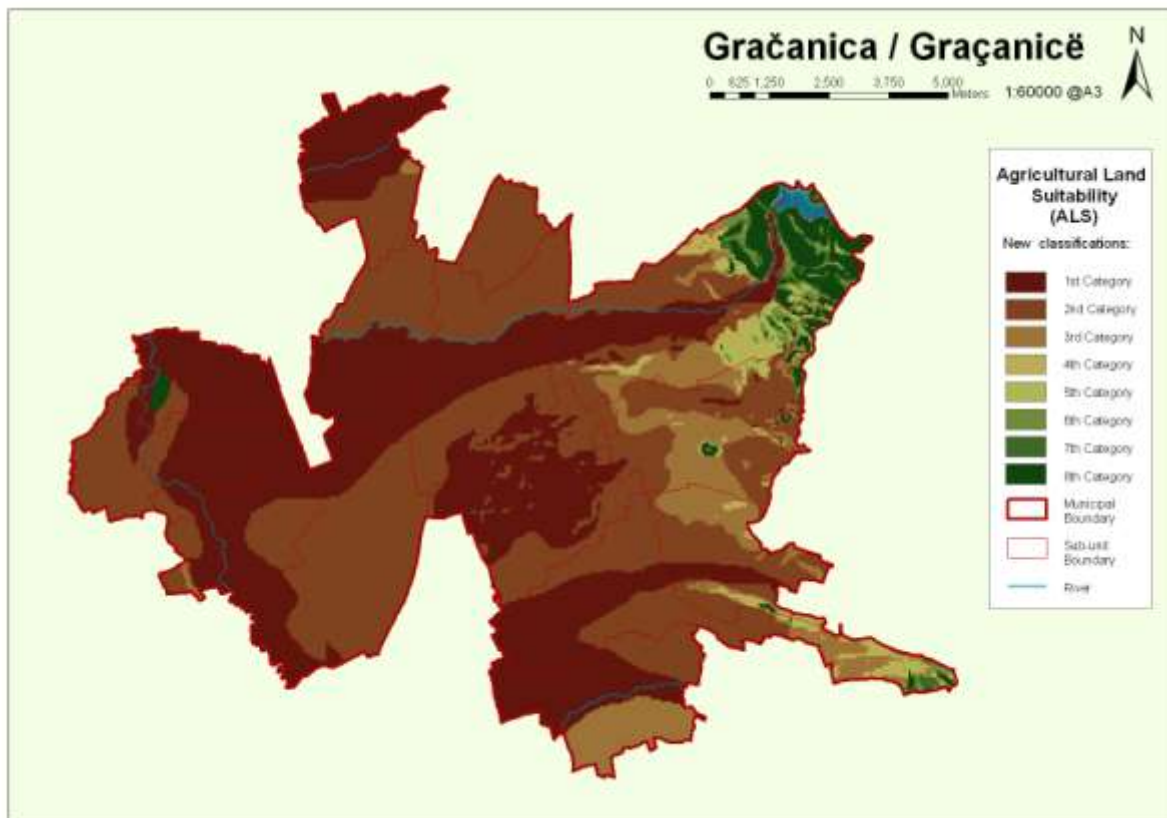

Figura 4- Pogodnost poljoprivrednog zemljišta (Izvor: EULUP)

Iz karte se može videti da je većina poljoprivrednog zemljišta od I - IV kategorije i isto je zaštićeno Zakonom o poljoprivredi.

2.2. Socijalna infrastruktura, stanovanje i demografija

2.2.1. Stanovništvo

Na osnovu podataka iz MF¹ i OEBS broj stanovnika je 18642 iz 2008. godine, a na osnovu procena Opštine Gračanica u 2011. broj skoro oko 25.000. Rezultati popisa stanovništva izvršenog 2011. godine ne mogu se uzeti kao verodostojni, jer je popis obavljen polovično. (Procena je oko 50% - izvor: Opštinska izborna komisija). Zbog velike razlike u šiframa i što realnije procene, OTP se rukovodi prosečnom vrednošću od 22.000 stanovnika.

Na području opštine Gračanica ima oko 4.500 domaćinstava.

(Izvor: Predstavnicima sela)

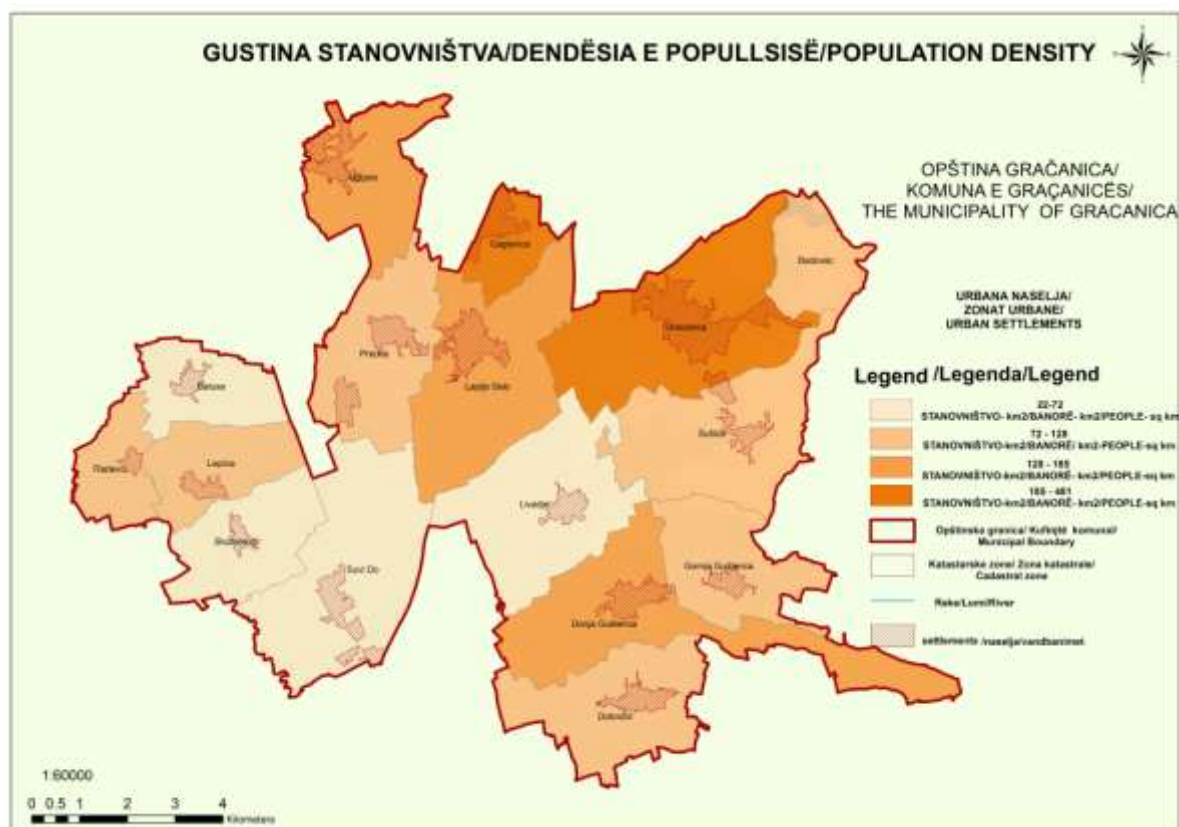
Tabela 3- Stanovništvo, domaćinstva po naseljima i teritorijalna organizacija Kosova do godine 2008. godine (izvor: Agencija za statistiku Kosova).

R.br.	Godina	Stanovništvo						Domaćinstva						
		1948	1953	1961	1971	1981	1991	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2008
	Naselja													
1	Gračanica	1,087	1,240	1,891	3,478	4,537	4,739	160	208	329	672	905	930	915
2	Badovac	351	419	977	280	302	413	56	79	315	54	56	78	3
3	Kišnica	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	119
4	Laplje Selo	852	932	1043	1072	1209	1383	135	144	172	208	240	271	343
4	Preoce	428	471	520	585	661	755	56	65	81	107	124	140	168
5	Čaglavica	669	741	789	866	1,104	1,205	83	95	122	156	208	222	571
6	Sušica	575	643	757	718	746	863	74	89	98	116	130	145	160
7	Ugljare	595	682	748	763	949	1,107	80	91	118	147	191	218	353
8	Batuse	373	409	419	458	489	542	50	57	61	85	88	99	41
9	Dobrotin	858	931	958	902	1,004	1,111	133	146	152	170	194	212	257
10	G.Gušterica	391	451	479	495	537	604	59	64	80	86	101	109	133
11	D.Gušterica	974	1,097	1,187	1,158	1,210	1,269	154	162	190	214	245	245	280
12	Lepina	343	413	453	425	455	498	52	68	75	73	76	84	83
13	Livađe	777	863	914	704	626	618	121	127	142	126	129	118	159
14	Radevo	254	282	322	260	272	272	40	46	54	49	57	174	52
15	Skulanevo	462	525	515	440	425	361	64	75	80	79	74	64	73
16	Suvi Do	725	679	626	589	638	641	124	116	130	129	144	143	176
	UKUPNO	9,714	10,778	12,598	13,193	15,164	16,381	1441	1632	2199	2471	2962	3252	3886

Zbog istorijskih okolnosti i permanentnog zapostavljanja privrednog razvoja ovog kraja došlo je do učestalih migracija stanovništva ovih sela ka okolnim centrima u regionu. Nepostojanje institucija, srednjih škola, loš kvalitet socijalnih usluga u celosti su uticali na pad ili smanjenje broja stanovništva u selima, kao što su Lepina, Radevo, Skulanevo, Suvi Do i Livađe. Razvojem rudnika u Kišnici, blizina naselja rudniku dovela je do većih mogućnosti zapošljavanja, samim tim i naseljavanja stanovništva u naselje Gračanica. Zbog sankcija i raspada SFRJ u devedesetim godinama rudnik je funkcionisao, ali u manjem obimu.

¹ Ministarstvo finansija

2.2.2. Gustina naseljenosti

2.2.3. Priraštaj stanovništva

Prema podacima iz Odeljenja zdravlja, tj. GAK², 2010. godine u opštini Gračanica se rodilo 372 novorođenčadi, dok se u 2011. godini rodilo 472. Na osnovu podataka matične knjige rođenih za 2011.god., upisano je 437 novorođenčadi, dok je u 2012. god. upisano 394. Broj umrlih u 2009. godini je 176, u 2011. i 2012 god. umrlo je 177 lica.

Iz ovog se može zaključiti da se u 2010. godini broj stanovnika povećao za 195, u 2011. za 295, a u 2012. za 217. U proseku, godišnje se stanovništvo povećava za 236 stanovnika, što u proporciji sa procenjenim brojem od 25.000 stanovnika daje godišnji prirodni priraštaj od 0.94%. Za period od 15 godina predviđa se prirodni porast stanovnika do 25818.

$$P = 25000(1 + 0.094)^{15}$$

$$P=28783$$

²Ginekološka akušerska klinika, Gračanica

2.2.4. Mortalitet

Naselje	2011		2009		2012	
	Br	%	Br	%	Br.	%
Gračanica, Badovac, Sušica	34	0.14%	37	0.15%	27	0.11%
Čaglavica, Preoce, L. Selo	73	0.29%	74	0.30%	88	0.35%
D. I G. Gušterica, Livađe, Lepina, Suvi Do, Radevo, Skulanevo,	44	0.18%	40	0.16%	42	0.17%
Batuse, Ugljare	26	0.10%	25	0.10%	20	0.08%
Ukupno	177	0.71%	176	0.70%	177	0.71%

2.2.5. Stanovništvo prema etničkoj pripadnosti

Opština Gračanica ima multietničnu strukturu, koju čine 85.7 % Srba, 3.7 % Albanaca i 10.6% Roma, Aškalijski, Egipćani i drugih.

2.2.6. Struktura stanovništva prema starosti

Prema kosovskom popisu iz 2011. u kojem se registrovalo oko 50 % stanovništva opštine, mlado stanovništvo od 20 do 29 godina predstavlja visok postotak od 17,2 % ukupnog broja registrovanih stanovnika u opštini Gračanica.

(Izvor: Agencija za statistike Kosova)

2.2.7. Migracija

Prostorna pokretljivost stanovništva karakteristična je za ljudsko društvo od njegovog postanka do danas. Takozvane nasilne migracije, koje su rezultat krupnih socijalno - političkih previranja, pre svega ratnih sukoba, zastupljene su na ovim prostorima. Kancelarija UNHCR3-a u Prištini ne poseduje zvanične informacije o proceni raseljenih lica sa teritorije opštine Gračanica.

Prema UNHCR-ovim procenama od 2001. godine do jula 2011. godine u opštinu Gračanica vratile su se ukupno 392 porodice sa 1.381 članom, od toga:

- Srbi: 331 porodica sa 1.095 članova;
- Romi: 51 porodica sa 231 članom;
- Aškalijski: 9 porodica sa 50 članova;
- Crnogorci: 1 porodica sa 5 članova.

Emigracija (iseljavanje) i imigracija (doseljavanje) istovremeno su prisutni na ovim prostorima. Naime, ima onih koji ne žele da odu sa ovih prostora, pa se iz svog rodnog mesta sele u Gračanicu, nadajući se boljim uslovima života koje Gračanica pruža, kao glavni administrativni, obrazovni, zdravstveni i kulturni centar srpskog, ali i ostalog stanovništva.

Nema zvaničnih, preciznih podataka o broju onih koji su emigrirali u inostranstvo. Veliki broj emigranata je bolje uslove za život potražilo u skandinavskim zemljama, kao i u državama zapadne Evrope.

Ukupan broj repatriranih lica koji je registrovan u Opštinskoj kancelariji za zajednice i povratak, od početka rada opštine Gračanica je 104, od toga su:

- 28 muškaraca,
- 23 žena,
- 53 dece.

Opštinska kancelarija za zajednice i povratak (OKZP) od početka svog rada, tačnije od maja do novembra 2012. godine je registrovala 70 repatriranih lica. Od ovog broja 48 osoba iz RAE (Romi, Aškalijski, Egipćani) zajednice i 22 iz srpske zajednice.

Pre početka rada OKZP, opština Gračanica je registrovala 34 repatrirana lica, i sva ova lica su pripadnici RAE zajednice

Ovom evidencijom obuhvaćena su lica koja su deportovana na prištinskom aerodromu.

(Izvor: UNHCR)

³ Skraćenica

2.2.8. Stanovanje

2.2.8.1. Stambeni fond

Na teritoriji preovladava individualno stanovanje. Prema preliminarnim rezultatima popisa Zavoda za statistiku ima 3250 individualnih jedinica za stanovanje. Trenutno postoji u Gračanici 5 objekata kolektivnog stanovanja, u Lapljem Selu 5, i u Dobrotinu 2 sa ukupno 226 stambenih jedinica. (Izvor: Opština Gračanica).

Slika 5- Stambene zgrade, Gračanica

Slika 6- Stambene zgrade, Laplje Selo

Slika 7- Stambene zgrade, Dobrotin

2.2.9. Naselja

2.2.9.1. Neformalna naselja

Termin „Neformalno naselje” prvi put je upotrebljen u Planu za sprovođenje standarda na Kosovu 2004.god. u kojem je nastalo da se pod definicijom „Neformalna naselja smatraju ljudska naselja koja ne pružaju svojim stanovnicima mogućnost da uživaju svoja prava na adekvatan standard života, posebno na adekvatno stanovanje”.

Potpisivanjem Bečke deklaracije 2005.god. postignuta je saglasnost članica o merama koje će regulisati neformalna naselja na jedan održiv način čime bi se sprečio i njihov nastanak u budućnosti. Nakon deklaracije usledio je Akcioni plan za evropsko partnerstvo 2006. godine, kojim se nameće obaveza da se izvrši regulisanje neformalnih naselja.

Na osnovu Zakona br.03/L-106 kojim se menja Zakon o prostornom planiranju br.2003/14 “Neformalno naselje” je okarakterisano kao naselje koje je:

- Sagrađeno na zemljištu bez imovinskih prava;
- Ima neodgovarajući pristup osnovnim uslugama ili nepostojanje osnovnih usluga;
- Nedovoljno učestvovanje ili neučestvovanje u upravljanju; i
- Stanovnici su podložni visokom stepenu diskriminacije.

Opština Gračanica se od prvog dana svog formiranja susrela sa mnogim problemima. Jedan od problema jeste i taj da je cela opština ruralna i da je potrebno uređenje. Na osnovu datih kriterijuma o neformalnim naseljima 2010. godine izvršena je detaljna analiza svih naselja i konstatovano da se u opštini nalazi 15 (petnaest) neformalnih naselja. Analizom je prikazan nivo razvijenosti socijalne i fizičke infrastrukture tih naselja.

Nakon tri godine postojanja institucije Opštine došlo je do značajnog napretka u razvoju tih naselja, kako u pogledu socijalne, tako i fizičke infrastrukture .

Na osnovu obavljenih analiza, a imajući u vidu i realizovane projekte, konstatovano je da su pojedina naselja koja su 2010.god. bila neformalna sada dobila formu formalnih naselja. Od tada registrovanih 15 neformalnih naselja, sada se mogu izdvojiti samo tri i to:

- Deo naselja Padalište u Gračanici;
- Romska četvrt u Gračanici, i
- Romska četvrt u Preocu.

Tabela 4- Izveštaj stanja postojećih neformalnih naselja u Gračanici 2013.godine.

Neformalna naselja	Površina u hektarima (ha)	Tipologija	Br. kuća	Br. stanovnika	Fizička infrastruktura	Socijalna infrastruktura	Imovina	Stanje N.N.	Prioritet	Da li je obuhvaćen neki drugi subjekt u uređenju N.N.	
Gračanica											
1	Padalište Gračanica	4.35	urbana	22	100	-Vodovod/DA -Kanalizacija/DA -Ulice i staze za pešake/ulično osvetljenje –NE/DA -Slobodne površine/Da -Zeleni prostor uređen/NE	-Škola / Ne ukazuje se potreba za novim objektom -Ambulanta / Ne ukazuje se potreba za novim objektom -Obdanište/ Ne ukazuje se potreba za novim objektom -Dom za starijima / DA -Dom kulture- / Ne ukazuje se potreba za novim objektom	Opštinsko vlasništvo.	Naselje je neuređeno, u sklopu naselja smešteno je kontejnersko naselje za interno raseljena lica.	Da, prioritet je u prilivima donacija.	Ne posedujemo informacije.
2	Romska četvrt Gračanica	17.58	urbana	120	580	Vodovod/Delimično Kanalizacija/Delimično Ulice i staze za pešake/ulično osvetljenje – Delimično/Delimično Slobodne površine/Da Zeleni prostor uređen/NE	-Škola / Ne ukazuje se potreba za novim objektom -Ambulanta / Ne ukazuje se potreba za novim objektom -Obdanište/ Ne ukazuje se potreba za novim objektom -Omladinski centar / Da	Privatno vlasništvo, mali deo u opštinskom vlasništvu.	Naselje je neuređeno, sa niskim nivoom životnog standarda.	U zavisnosti od priliva donacija.	Ne posedujemo informacije.
3	Romski četvrt Preoce	1.56	urbana	40	320	Vodovod/Delimično Kanalizacija/Delimično Ulice i staze za pešake/ulično osvetljenje – NE/NE Zeleni prostor uređen/NE	-Škola / Ne ukazuje se potreba za novim objektom -Ambulanta / Ne ukazuje se potreba za novim objektom -Obdanište/ Ne ukazuje se potreba za novim objektom	Privatno vlasništvo	Naselje je neuređeno i sa niskim nivoom životnog standarda.	U zavisnosti od priliva donacija.	Ne posedujemo informacije.

2.2.10. Kolektivni centri

Prema procenama UNHCR-a, 68 domaćinstava je smešteno u četiri kolektivna izbeglička centra (do jula 2011. godine).

Tabela 5- Broj domaćinstava i broj članova porodica u kolektivnim centrima

Kolektivni centar	Br.domaćinstava	Br.članova	Nacionalnost
Kontejner naselje „Voćar“	25	63	Srbi
„Padalište“	19	31	Srbi
„Bergen“- Ugljare	17	21	Srbi i Aškalijske
Ugljare	7	11	Srbi i Crnogorci

2.2.11. Nelegalni objekti

Iako ne postoji snimak identifikovanih nelegalnih objekata, opština smatra da postoje nelegalni objekti na teritoriji opštine. Na osnovu Zakona br.04/L-188 o tretiranju izgradnje bez dozvole.

2.2.12. Zdravstvo

Zdravstvena organizacija koja svojom delatnošću obezbeđuje primarnu i sekundarnu zdravstvenu zaštitu svih građana u Kosovskom krugu, ustanova prepoznatljiva po visokom nivou usluga koja funkcionišu sa bolnicom, domovima zdravlja i nekoliko ambulanti.

Stanje u zdravstvu je solidno, jer se radi u otežanim uslovima zbog nedostatka medicinske opreme i prostorija u smislu specijalističkih ambulanti, prostorija za prijem pacijenata itd. Da se čak i u takvim uslovima ponekad postiže vrhunac pokazuje broj specijalističkih pregleda, ultrazvučnih pregleda, operacija, kao i porođaja.

Uprkos tome što deluju u ograničenom prostoru i neodgovarajućim prostornim kapacitetima i prostorijama, i što ne raspolažu potrebnom opremom, lekarsko osoblje uspeva da u potpunosti pruža kompletnu sekundarnu zdravstvenu zaštitu svim građanima koji su zatražili medicinsku pomoć u bolnicama.

Tabela 6- Zdravstvene ustanove na teritoriji opštine

<i>BOLNICA</i>	<i>DOM ZDRAVLJA</i>	<i>AMBULANTA</i>
Hirurgija I GAK - Gračanica	DZ u Gračanici	Čaglavica
Interna bolnica L.Selo	DZ u D. Gušterici	Preoce
	DZ u Ugljare	Lepina
	DZ Priština-u Gračanici	Suvi Do
		Livadje
		Gornja Gušterica
		Batuse
		Sušica
		Dobrotin
		Laplje Selo

Izvor: Bolnica, Laplje Selo, Gračanica

Od osnivanja medicinske ekipe Doma zdravlja u Gračanici obavljane su i hitne medicinske intervencije, a služba Hitne pomoći organizaciono je odvojena od ostalih. U službi su u svakom trenutku u stanju pripravnosti dve ekipe za hitnu pomoć u sastavu od jednog lekara, dva tehničara i jednog vozač. Prva ekipa je terenska, dok je druga uvek stacionirana u zgradi Hitne pomoći, kao i laborant koji je uvek u pripravnosti.

Tabela 7- Broj lekara i broj kreveta u oblasti

<i>KLINIKA</i>	<i>BROJ LEKARA</i>	<i>BROJ KREVETA</i>
Hiruška	29	18
Ginekološko- akušerska	12	22
Interno-pedijatrijska	31	30
UKUPNO	72	70

Izvor: Bolnica, Laplje Selo, Gračanica

- Hirurška klinika Gračanica ima 18 bolesničkih kreveta. U njoj radi 25 specijalista hirurgije i anesteziologije, 3 specijalizanata i 1 lekar opšte prakse, što ukupno čini 29 lekara.
- Ginekološko-akušerska klinika ima 22 bolesničke postelje. U njoj radi 8 specijalista ginekologije i akušerstva, 1 specijalizant, 3 specijalista neonatologije, što ukupno čini 12 lekara.
- Interno-pedijatrijska klinika ima 30 postelja. U njoj radi 10 specijalista internista, 8 specijalista pedijatrije, 8 specijalista neuropsihijatrije, 2 specijalizanata interne medicine, 1 specijalista biohemije i 2 lekara opšte prakse što ukupno čini 31 lekara.

Tabela 8- Broj lekara specijalista Kliničko- bolničkog centra

Lekari specijalisti	Hirurgija	Ginekološko-akušerska	Interno-pedijatrijska
Hirurgije i anesteziologije	25		
Ginekologije i akušerstva		8	
Neonatologije		3	
Internisti			10
Pedijatrija			8
Neuropsihijatrija			8
Opšte prakse	1		2
Specijalizanti	3	1	3
UKUPNO	29	12	31

Izvor: Bolnica, Laplje Selo, Gračanica

Uslovi za poboljšanje rada su novi kapaciteti prostorija, nabavka novih medicinskih aparata kojim bi se omogućila mnogo bolja i kvalitetnija organizacija rada u pružanju medicinske pomoći.

Opština Gračanica je krajem 2011.godine, otvorila Dijagnostičko - laboratorijski centar u Gračanici. Ova laboratorija pruža široki spektar usluga, tako da građani mogu obaviti sve biohemijske, hematološke, imunološke i hormonske analize.

2.2.13. Socijalne usluge

Jedan od primarnih zadataka opštinskih Centara za socijalni rad jeste socijalna pomoć u skladu sa Zakonom o šemi socijalne pomoći br. 2003/15. Šema socijalne pomoći obuhvata dve kategorije korisnika. U prvu kategoriju obezbeđuje se finansijska pomoć porodicama koje imaju lice ograničenih sposobnosti, u kojima nijedan član nije zaposlen. Ova kategorija obuhvata i samohrane roditelje. Druga kategorija ima za cilj da obezbedi mesečnu finansijsku pomoć nezaposlenim roditeljima sa bar jednim detetom ispod 5 godina, kao i starateljske porodice. Centar za socijalni rad ostvaruje prava iz oblasti socijalne zaštite, na pružanju socijalne i porodične sigurnosti građana.

Korisnici Centra za socijalni rad su:

- Deca i omladina ugrožena porodičnom situacijom, deca i omladina sa poremećajima u ponašanju, deca i omladina sa posebnim potrebama, osobe sa oštećenjem mentalnih funkcija ili sa oštećenjem psihofizičkih funkcija.
- Odrasla lica sa poremećajima u ponašanju, odrasla fizički i psihički ometena lica, materijalno neobezbeđena i nezbrinuta lica.
- Lica sa porodičnim problemima, lica sa nasiljem u porodici, lica koja su usvojitelji.
- Ostarela lica bez porodičnog staranja, ostarela lica bez sredstava za život, ostarela i teže hronično obolela i invalidna lica, ostarela lica sa porodičnim problemima, ostala ostarela lica kojima se određuje privremeni staratelj.

U sprovođenju socijalne zaštite vrše se sledeća ovlašćenja:

- Ostvarivanje prava na materijalno obezbeđenje
- Ostvarivanje prava na smeštaj u ustanovu socijalne zaštite
- Usvajenje dece

Usluge Centra za socijalni rad su svakodnevno dostupne i besplatne za sve građane opštine.

U skladu sa socijalnim i porodičnim uslugama, opština ima potrebu za sledećim objektima:

- Sigurna kuća za smeštaj i prihvatanje žrtava porodičnog i drugih oblika nasilja
- Dom za stara i iznemogla lica (objekat ovog tipa je trenutno u izgradnji)
- Savetovališta o socijalno značajnim pitanjima
- Smeštaj za decu bez roditeljskog staranja
- Smeštaj za decu ometenu u razvoju (objekat ovog tipa postoji na Padalištu „Dečija kuća” koja je trenutno pod nadležnošću opštine Štimlje).

Korisnici socijalne pomoći

Jedan od primarnih zadataka opštinskih Centara za socijalni rad jeste šema socijalne pomoći. Šema socijalne pomoći obuhvata dve kategorije korisnika, u prvu kategoriju spadaju porodice koje nemaju ni jednog člana sposobnog za rad, i samohrani roditelji; druga obuhvata porodice za nezaposlenim roditeljima sa bar jednim detetom ispod 5 godina starosti, kao i starateljske porodice.

Prema podacima CSR Gračanica za mesec jun 2011. godine, registrovano je 176 porodica koje primaju socijalnu pomoć. Od ukupnog broja 25 porodica spada u kategoriju samohranih roditelja, 69 porodica obuhvata lica sa ograničenim sposobnostima, a 82 porodice pripadaju drugoj kategoriji korisnika.

Novčana pomoć se obezbeđuje od strane Ministarstva rada i socijalne zaštite. Mnogim drugim projektima Opština pruža pomoć najugroženijem stanovništvu opštine.

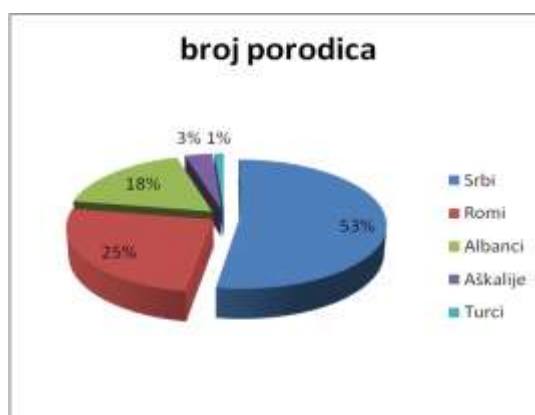
Tabela 9- Broj porodica korisnika socijalne pomoći za mesec jun 2011. godine

Naselja	Gračanica	Laplje	Preoca	Čaglavica	Badovac	Sušica	Kišnica	Livade	Dobrotin	Donja Gračanica	Gornja Gračanica	Lenina	Radevo	Skulanevo	Suvi Do	Ugljare	Batuse	Ukupno
Br.porodica	4	1	2	3	5	2	2	3	10	8	3	4	7	2	5	1	1	17
	1	2	2				2									5	2	6

Najveći procenat korisnika je iz Gračanice 23.3 %, što je u proporciji sa brojem stanovnika, zatim iz Preoca i Kišnice sa po 12.5 %. Primetno je siromaštvo u kolektivnim centrima u Gračanici i u Ugljaru, kao i u romskim naseljima u Gračanici i Preocu.

Prema nacionalnosti, struktura broja porodica korisnika socijalne pomoći, izgleda ovako:

- 93 srpske porodice- 52,84%;
- 44 romske porodice- 25,00%;
- 31 albanska porodica- 17,61%;
- 6 aškalijske porodice- 3,41%;
- 2 turske porodice- 1,14%.

Slika 8- Struktura broja porodica prema nacionalnosti

Osobe sa invaliditetom u opštini Gračanica

Ne području opštine Gračanica postoje četiri udruženja osoba sa invaliditetom: Udruženje distrofičara, Udruženje invalida, Savez slepih i slabovidih i Udruženje civilnih invalida rata. Udruženja se suočavaju sa brojnim problemima, pre svega sa nedostatkom prostora za rad i obavljanje aktivnosti koje prate osobe sa invaliditetom.

Specijalna škola

U sastavu Osnovne škole „Miladin Mitić“ u Lapljem Selu postoji odeljenje specijalne škole za decu sa smetnjama u razvoju. Opština ima potrebu otvaranja specijalne škole za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje dece sa posebnim potrebama.

Distrofičari

Prema podacima Organizacije za osobe sa nedostacima, iz novembra 2012. godine, u ova četiri udruženja registrovano je 620 osoba sa invaliditetom. Pored prostorija neophodan im je dnevni centar.

2.2.14. Obrazovanje

Na području opštine Gračanica obrazovanje se odvija u osnovnim i srednjim školama, kao i predškolskim ustanovama. Pored matičnih škola nastava se odvija i u isturenim odeljenjima. Na teritoriji opštine rade i isturena odeljenja, nekoliko fakulteta Prištinskog Univerziteta sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici sa nastavom na srpskom jeziku. U svim ovim školama, nastava se odvija na maternjem srpskom jeziku, osim u Kišnici i odeljenju u Sušici, gde se nastava odvija na albanskom jeziku.

Srednjoškolsko obrazovanje meštana opštine Gračanica na srpskom jeziku do 1999. godine odvijalo se u srednjim školama u Prištini, Lipljanu i Kosovu Polju. Nakon 1999. godine, sve srednje škole i odeljenja fakulteta sa nastavom na srpskom jeziku, pomenutih opština, premeštene su na teritoriju opštine Gračanica i danas se njihov rad odvija u zgradama postojećih osnovnih škola u potpuno neadekvatnim prostornim uslovima za odvijanje nastave.

Za dalji rad srednjih škola i odeljenja fakulteta neophodna je zgrada srednjoškolskog centra ili pojedinačne zgrade za svaku od srednjih škola sa svim pratećim sadržajima: kabineti, sportske hale, igrališta.

Nastavni kadar u svim srednjim školama kao i odeljenjima fakulteta je stručan i ima ga dovoljno, ali uslovi rada ne dozvoljavaju adekvatnu realizaciju sadržaja nastavnih planova i programa.

Tabela 10- Obrazovne ustanove sa brojem učenika i zaposlenih radnika

R. B.	Naziv škole	Mesto	Broj odelj .	Površina /m ²	Broj učenika, dece	Ukupan broj radnika	Broj nastavnika, vaspitača	Broj administrativnih radnika	Br. pomoćnika
1.	PU Petar Pan	Laplje Selo, Dobrotin		400	45	22	10	4	8
2.	PU "Đurđevak"	Gračanica, L.Selo, Preoce, Čaglavica		1300	318	54	27	4	23
3.	Ustanova za pred.vasp. i obr.	Lepina, Gušterica, Suvi Do		300	100	10	6	2	2
4.	PU "Naša radost"	Ugljare		220	102	24	15	3	6
5.	OŠ "Kralj Milutin"	Gračanica	26	4000	580	79	56	4	19
6.	OŠ "Miladin Mitić"	Laplje Selo	44	3500	400	76	57	5	14
7.	OŠ "Sveti Sava"	Sušica-Badovac	15	2500	100	39	30	2	7
8.	OŠ "Dite i minatorit"	Kišnica (Sušica)	9	420	182	19	16	0	3
9.	OŠ "Knez Lazar"	D.Gušterica(Dobrotin, Livade, G.Gusterica)	32	4000	530	104	83	6	15
10.	OŠ "Vuk Karadžić"	Lepina (Radevo, Skulanevo, Batuse)	18	2000	130	46	35	5	6
11.	OŠ "Ugljare"	Ugljare	10	1500	210	36	30	2	4
12.	OŠ "Braća Aksić"	Suvi Do	4	300	93	11	8	1	2
13.	SŠ Medicinska	Gračanica	8	Koristi prostorije	350	119	87	10	22

				OŠ K.Milutin , K.Lazar , OŠ V.Karadzi c					
14	SŠ Građev.- saobraćajna	Gračanica	12	Koristi prostorije OŠ K.Milutin	250	63	47	5	1 1
15	SŠ Muzička	Gračanica (D.Gušterica)	20	Koristi prostorije OŠ K.Milutin , OŠ K.Lazar, OŠ M.Mitic	180	39	24	6	9
16	SŠ Ekonomsko- trgovinska	Laplje Selo	14	Koristi prostorije OŠ M.Mitic	200	33	27	3	3
17	SŠ Gimnazija	Laplje Selo	8	Koristi prostorije OŠ M.Mitic	115	32	27	3	2
18	SŠ Mašinska	Preoce	9	Koristi prostorije OŠ M.Mitic	90	59	42	4	1 3
19	SŠ Elektrotehni čka	Sušica-Badovac	11	Koristi prostorije OŠ S.Sava	150	76	56	10	1 0
20	SŠ Poljoprivred na	Lipljan (D.Gušterica)	18	Koristi prostorije OŠ.V.Kar adzic	250	95	74	6	1 5
21	Spec. obraz.	Laplje Selo			250	27	7	4	1
	UKUPNO		25 8	20.690.00 m2	4402	1043	761	86	1 9 6

Opština Gračanica pokriva dvadeset (20) obrazovno vaspitnih institucija na svojoj teritoriji, od toga četiri (4) obdaništa, odnosno predškolskih ustanova, osam (8) osnovnih i osam (8) srednjih škola. Sve osnovne škole svoj rad obavljaju u svojim matičnim objektima, dok srednje škole koriste prostor osnovnih škola u prvoj smeni za odvijanje nastave.

Većina škola radi u tri smene: srednje škole od 06.30-11.00h, osnovne škole od 11.00-14.00h (od 1. do 4. razreda) i 14.00 -18.30h (od 5-8 razreda).

Svi objekti matičnih (osnovnih) škola su starije izgradnje, odnosno ne postoje novoizgrađene škole, osim nekoliko aneksa (školskih sala), koji su dograđeni u kontinuitetu nakon 1999. godine.

Krajem 2010. godine realizovan je projekat izgradnje dve predškolske ustanove, sa sedištem u Lapljem Selu i ogrankom u Dobrotinu.

Broj zgrada osnovnih škola, njihov raspored i razdaljina je unutar utvrđenih standardnih merila. Sa izgradnjom i opremanjem srednjih škola stvorili bi se uslovi za potpun i adekvatan rad i fakulteta.

Slika 9- Predškolska ustanova, Laplje Selo

Slika 10- Predškolska ustanova, Dobrotin

Slika 11- OŠ "Kralj Milutin", Gracanica

Slika 12- OŠ "Miladin Mitić", Laplje Selo

Slika 13- OŠ "Ditet e Minatorit", Susica

Slika 14- OŠ "Knez Lazar", Dobrotin

Slika 15- OŠ "Ditet e Minatorit", Kišnica

2.2.15. Institucije kulture

Negovanje kulturne i narodne tradicije i očuvanje kulturnih i verskih objekata - manastira i crkava kroz vekove, deo je kulturne baštine kosovskog naroda.

Naselje Gračanica karakteriše manastir Gračnica, koji je vekovima okupljao stanovništvo okoline i bio centar obrazovanja i kulturnih dešavanja.

S obzirom da je Gračanica do formiranja opštine bila ruralna sredina od objekata kulture imala je samo Dom kulture, koji je više decenija, od 1948. god. predstavljao centar kulturnih dešavanja, kao i većine sela u opštini. To su višenamenski prostori u kojima je funkcionalna sala za kulturno –zabavna događanja, biblioteka sa čitaonicom, prostorije mesnih zajednica, galerija i društvene prostorije.

Slika 16- Dom kulture Gračanica

Trenutno su u funkciji domovi kulture u Gračanici, Lapljem Selu, Donjoj Gušterici, Dobrotinu i Batusu . U sklopu Doma kulture u Gračanici nalazi se galerija koja je cele godine maksimalno iskorišćena postavkama, promocijama i književnim večerama.

U Domu je aktivan profesionalni i amaterski ansambl “Venac” koji radi više od 30 godina. Nakon formiranja Opštine Gračanica sagrađeni su i stavljeni u funkciju kulturni centri u Badovcu i Batusu, kao i Omladinski centar u Preocu gde do sada nije bilo objekata kulture.

2.2.16. Javne površine (trgovi i spomen parkovi)

Pre formiranja nove opštine veliki broj zelenih površina bile su neuređene i zapuštene. Trgovi, dečiji parkovi nisu ni postojali, dok su spomen parkovi, takođe, bili zapušteni. Nakon formiranja opštine realizovali su se projekti, među kojima su bili projekti izgradnje i uređenja javnih parkova, dečijih parkova, spomen parkova, kao izgradnja i uređenje trgova.

Postoje još zelene površine koje se trebaju urediti, ozeleniti i oživeti. Budućim razvojem i napretkom u radu stvoriće se mogućnost većeg broja projekata kojima će se obnavljati i uređivati novi parkovi.

Parkovi:

Slika 17-City park u Lapljem Selu

Slika 18- Spomen park i dečiji park u Livadu

Slika 19- Spomen park u Gračanici

Javni Trgovi:

Slika 20- Trg u Dobrotinu

Slika 21- Trg Simonida u Gračanici

2.2.17. Rekreacija i sport

U oblasti sporta odmah nakon formiranja opštine pristupilo se sanaciji i rekonstrukciji sportskih poligona u svim mestima, kao i izgradnji novih igrališta i osvetljenja istih.

U Gračanici je započeta izgradnja sportskog kompleksa koga će činiti već sagrađeni teniski tereni, kao i teren za košarku i odbojku, a započeti su radovi na izgradnji fudbalskog stadiona sa atletskom stazom, tribinama, pomoćnim terenom i pratećim objektom za potrebe sportista.

Uspostavljena je saradnja sa sportskim društvima kroz organizacionu i finansijsku podršku i organizovana je prva "Sportska olimpijada". Takođe, otvorene su i škola tenisa, košarke, fudbala i karatea. Trenutno postoje sportski tereni, kako kao samostalni kompleksi, tako i u sklopu školskog kompleksa u svim selima opštine, osim u selu Radevo.

Slika 22- Teniski tereni, Gračanica

Slika 23- Administrativni objekat sportskog kompleksa

Radi postizanja višeg nivoa obrazovanja, kulture i zdravijeg života, pravi izazovi za naredni period su izgradnja objekata i ulaganje u ljudske resurse.

Postojeći obrazovni kadar i zaposleno osoblje u kulturnim i sportskim ustanovama treba pojačati mladim, školovanim i perspektivnim kadrom, i svima omogućiti stalno usavršavanje kroz seminare, treninge, susrete i osnivanje Edukacionog centra, kao nosioca svih navedenih aktivnosti.

2.3. Ekonomski Razvoj

Prema usvojenom Prostornom planu Kosova, opština Gračanica se nalazi u plavoj zoni koja je prioritarna i živa zona. Opština Gračanica pripada Ekonomskoj zoni centar (EZC) po Strategiji za regionalni razvoj. EZC ima centralni položaj na relaciji sa drugim ekonomskim zonama. Glavni grad Kosova se nalazi u ovoj zoni, koja predstavlja centar državne administracije, privatnog biznisa i usluga, kao i kulturni i obrazovni centar. Autoput koji će povezati Kosovo sa Albanijom prolaziće kroz isti (EZC), obuhvatajući i ostale glavne saobraćajnice koje povezuju glavni grad sa ostalim delovima Kosova.

Geografski položaj opštine je najveći potencijal same opštine, a na prvom mestu je svakako posjedovanje poljoprivrednog zemljišta.

Glavni železnički pravci koji povezuju Prištinu – Kosovo Polje – Peć i Prištinu –Skoplje i međunarodni aerodrom Priština, nalaze se u EZC. U ovoj zoni se nalaze još dve energetske termoelektrane „Kosovo A” i „Kosovo B”, takođe, i površinski kop „Belaćevac” i „Dobro Selo”. S obzirom da opština Gračanica ima centralni položaj u ovom regionu, svi gore navedeni parametri utiču na ekonomski razvoj opštine.

(Izvor: Agencija za regionalni razvoj)

2.3.1. Lokalna ekonomska situacija

Na teritoriji opštine Gračanica evidentirano je 496 preduzeća. Delatnosti koje obavljaju ova preduzeća u procentima izgleda ovako:

Slika 24- Vrste delatnosti na teritoriji opštine Gračanica

Trenutno, većina poslovnih aktivnosti u opštini odnosi se na mikro i mala preduzeća za trgovinu, usluge i proizvodnju.

Tabela 11- Delatnosti u opštini Gračanica

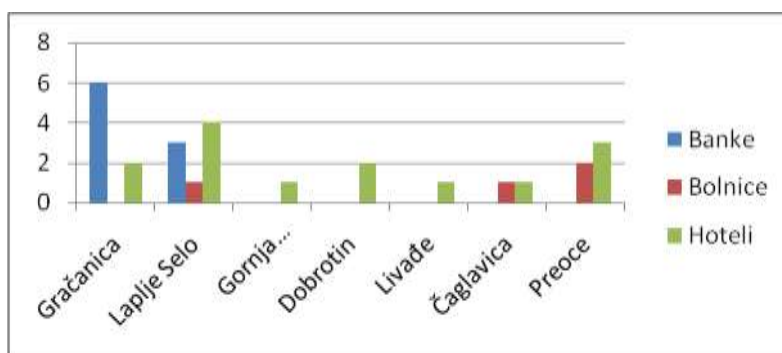
r.b.	Mesta	Proizvodnja	Usluge	Trgovina	Ukupno
1	Gračanica	2	52	120	174
2	Laplje Selo	6	30	63	99
3	Čaglavica	2	7	39	48
4	Preoce	4	8	23	35
5	Livađe	2	6	10	18
6	Donja Gušterica	5	8	25	38
7	Gornja Gušterica		3	3	6
8	Dobrotin	4	7	27	38
9	Sušica	1		4	5
10	Badovac	1		5	6
11	Kišnica			2	2
12	Lepina		2	5	7
13	Radevo		1	3	4
14	Skulanevo			2	2
15	Suvi Do	1	2	8	11
16	Batuse			3	3
	Ukupno	28	126	332	496

Izvor: Sektor za ekonomski razvoj, Opština Gračanica

Tabela 12- Pojedine uslužne delatnosti u privatnom sektoru

r.b.	Mesto	Banke	Bolnice	Hoteli
1	Gračanica	6		2
2	Laplje Selo	3	1	4
3	Gornja Gušterica			1
4	Dobrotin			2
5	Livađe			1
6	Čaglavica		1	1
7	Preoce		2	3
8	Ukupno	9	4	14

Izvor: Sektor za ekonomski razvoj, Opština Gračanica

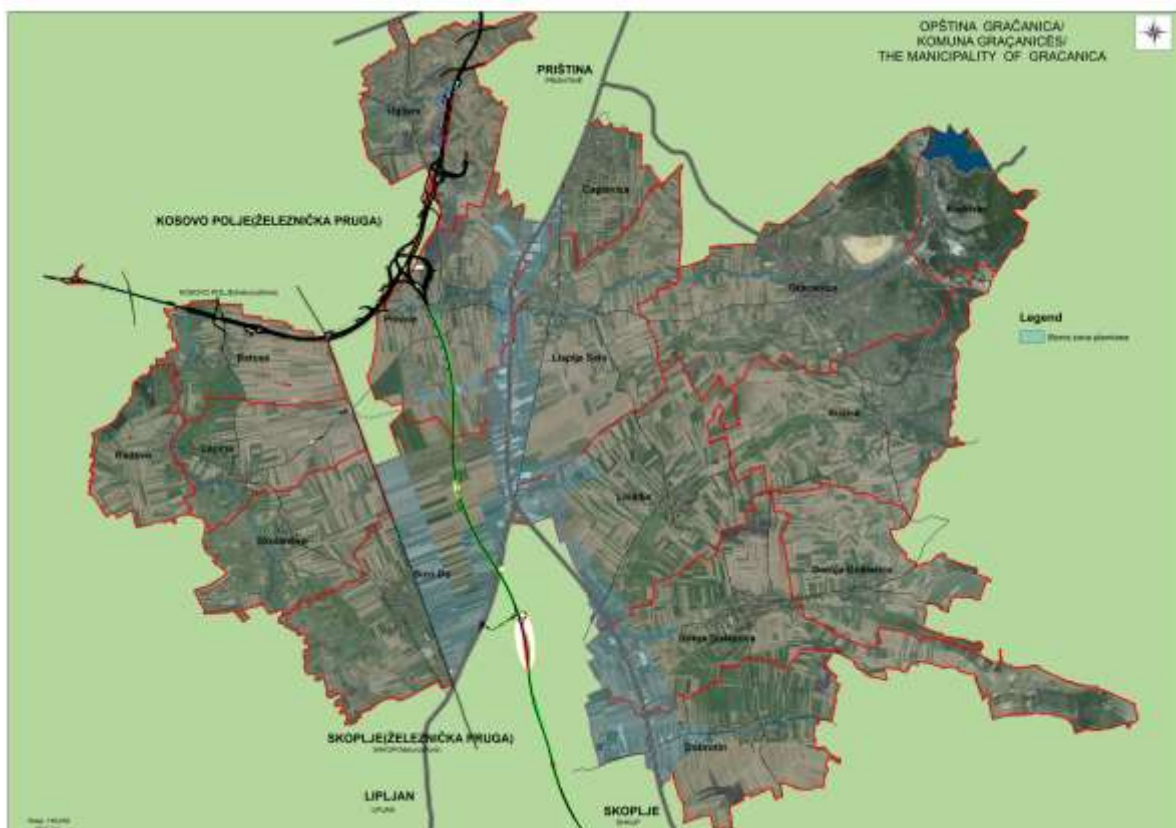
Slika 18- Pojedine uslužne delatnosti prikazane su grafikonom

2.3.2. Industrija

Najveći rudnik sa rudom olova i cinka je Kišnica, koji ne radi od 1999 god. Međutim, zadnjih nekoliko godina obrađuje rudu iz Marevca i Novog Brda. Rudnik „Kišnica” je industrijski potencijal, ali ga treba ispitati.

Tabela 13- Proizvodna delatnost

Br.	Preduzeće	Delatnost	Mesto
1	"MILLENIUM GROUP"	Proizvodnja brašna	Laplje Selo
2	"ELNOR" SH.P.K	Proizvodnja stolova i stolica	Laplje Selo
3	"MIQESIA"	Proizvodnja betona	Laplje Selo
4	"KEMA COMPANY"	Proiz.proizvoda od bet.i cem.	Laplje Selo
5	"EUROBETON COMPANY"	Priozvodnja beton.elem.za kanalizaciju	Preoce
6	"SOLID"	Proizvodnja oluka	Preoce
7	"YLLITERM"	Proizvodnja kotlova za grejanje	Dobrotin
8	"CONCEZUS"	Proizvodnja betonskih elemenata	Dobrotin
9	"KRYEZIU 2"	Proizvodnja betonskih elemenata	Dobrotin
10	"LAS PALMAS"	Proizvodnja povrća i cveća	Dobrotin
11	"XELLA"	Proizvodnja silikatne opeke	Dobrotin
12	"MENTORI COM"	Reciklaža metalnog otpada	Dobrotin
13	"INTER QADRA"	Proizvodnja cerada i tendi	Livađe
14	"SCAMPA"	Proizvodnja plastičnih kesa	Livađe
15	"FRATELO TRADE"	Proizvodnja torti i kolača	Badovac
16	"FITORJA"	Proizvodnja betona	Čaglavica
17	"RELUX"	Proizvodnja boja i lakova	Laplje Selo

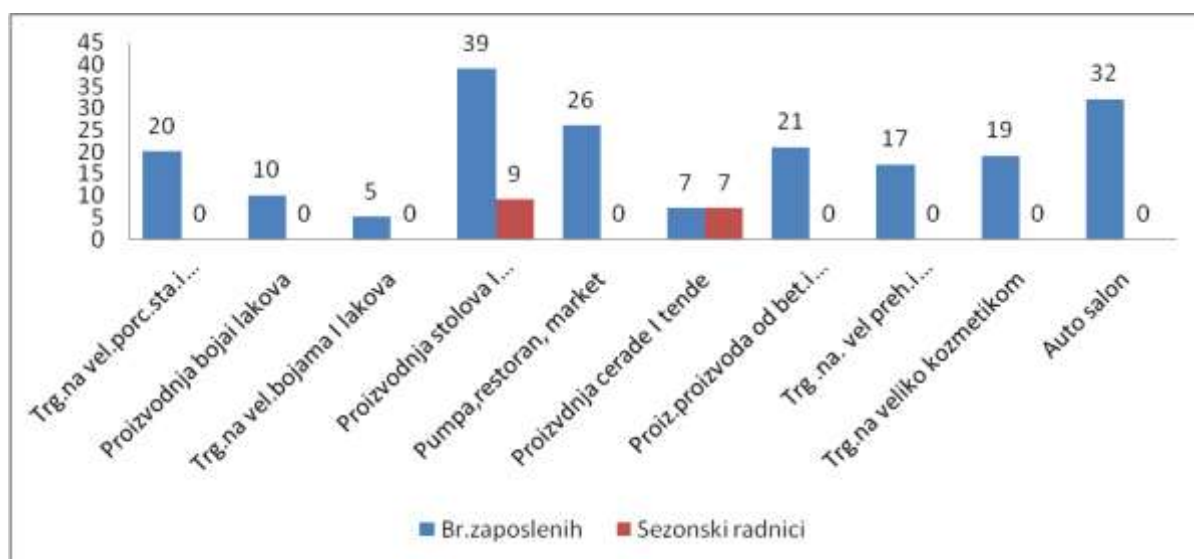
Slika 25- Lokacija biznis zone

2.3.3. Stanje zaposlenosti (privatni sektor)

Broj zaposlenih u privatnom sektoru, prema evidentiranim certifikatima biznisa, kreće se od 992 do 1488. U dole navedenoj tabeli prikazano je 10 preduzeća u kojima je broj stalno zaposlenih 196, dok je 25 sezonskih radnika, mada i taj broj bude veći. Tako da broj zaposlenih, po registrovanim podacima nije realan i objektivn.

Tabela 14- Prikaz glavnih poslodavaca

Br.	Preduzeće	Delatnost	Mesto	Br.zaposlenih
1.	"ANTON" SH.P.K	Trg.na vel.porc.stakala i boja	Laplje Selo	20+sez.rad
2.	"RELUX" SH.P.K	Proizvodnja boja i lakova	Laplje Selo	10
3.	"KOSOVA KOLOR" SH.PK	Trg.na vel.boja i lakova	Laplje Selo	5
4.	"ELNOR" SH.P.K	Proizvodnja stolova i stolica	Laplje Selo	39+9 sez.rad
5.	"HIB" SH.P.K	Pumpa, restoran, market	Laplje Selo	26
6.	"INTER QADRA" SH.P.K	Proizvdnja cerade i tendi	Livade	7+7 sez.rad
7.	"KEMA" SH.P.K	Proiz.proizvoda od bet.i cementa	Laplje Selo	21
8.	"ORBICO" SH.P.K	Trg.na.vel namernicama i kozmetikom	Laplje Selo	17
9.	"EBC COMPANY" SH.P.K	Trg.na veliko kozmetikom	Laplje Selo	19
10.	"PORSHE" SH.P.K	Auto salon	Laplje Selo	32

Slika 15- Podaci o glavnim poslodavcima prikazani su grafikonom

2.3.4. Nevladine organizacije (NVO)

Postoje dvadeset i dve (22) nevladine organizacije koje svoje aktivnosti obavljaju na teritoriji opštine Gračanica.

Tabela 16- Nevladine organizacije u opštini Gračanica

R.b.	Naziv NVO	Delatnost	Mesto
1	NVO "CSD"	Komunikacija za razvoj društva	Gračanica
2	"CRT/KPA"	Centar za mir i toleranciju	Gračanica
3	NVO "Majka Tereza"	Saradnja za izgradnju multietničkog vrtića u Kišnici	Kišnica
4	"AVENIJA"	Ekonomsko osnaživanje žena	Laplje Selo
5	"SUZ"	Savez udruženja žena	Laplje Selo
6	"FUTURE"	Ljudska prava i osnaživanje	Gračanica
7	"PUTEVIMA SUNCA"	Dečija i omladinska organizacija	Gračanica
8	NVO "Ruka ruci"	Osnaživanje žena manjinskih zajednica na Kosovu	Ugljare
9	NVO	Centar za dijalog i pomirenje	Laplje Selo
10	NVO	Biće bolje	Gračanica
11	"OČI BUDUĆNOSTI"	Romska organizacija	Gračanica
12	"POKRETAČ"	Sportsko društvo	Sušica
13	NVO "GETO"	U saradnji sa CSD	Gračanica
14	"SAVEZ SLEPIH"	Savez slepih	Gračanica
15	NVO	Organizacija za osobe sa nedostacima	Gračanica
16	NVO "Moja inicijativa"	Projekat posvećen omladini (sport)	Kišnica
17	"MINATORI I RI"	Kulturno umetničko društvo	Kišnica
18	"REAL KLUB"	Boks klub	Gračanica
19	"UGLJARE"	Fudbalski klub	Ugljare
20	"ZELENA AGENDA"	Zelena agenda	Gračanica
21	NVO "Kometa"	Ljudska prava, ekonomski razvoj, omladina itd.	Gračanica
22	"OMLADINSKI CENTAR"	Blizu ostvarenja	Gračanica

2.3.5. Poljoprivredna industrija

Poljoprivreda je visokog kvaliteta. Na osnovu dobijenih informacija iz Odeljenja poljoprivrede, 76.93 % zemlje je obradivo, uglavnom žitaricama (pšenica i kukuruz). Takođe, postoje mali voćnjaci i male povrtarske bašte, uglavnom samo za ličnu upotrebu. Oko 15.1 % su livade i pašnjaci, međutim, postoji veoma ograničen broj farmi (19 registrovanih zemljoradnika u svim opština).

Gračanica je prvenstveno ruralna opština, pa je zato njena ekonomija u velikoj meri zavisna od poljoprivredne proizvodnje. Veliki deo njene površine je zemljište I i II kategorije.

Dve osnovne grane poljoprivrede koje su i najzastupljenije u opštini Gračanica su zemljoradnja i stočarstvo. Opština Gračanica obuhvata oko 8700 hektara obradive površine što otprilike čini 71% od ukupne teritorije. U ovu površinu spadaju livade i pašnjaci.

Opština Gračanica, u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede i šumarstva, podstiče razvoj poljoprivrede u vidu subvencija za prolećnu i jesenju sezonu i na taj način pomaže da se poljoprivredna gazdinstva ojačaju u ekonomskom smislu i da dobiju bolje potencijale za veću proizvodnju.

Poljoprivrednim proizvodom podrazumeva se i proces proizvodnje biljnog i životinjskog porekla na teritoriji opštine, a to su uzgajanje riba, pčela, gajenje pečuraka, puževa, proizvodnja začinskog i lekovitog bilja i ostali proizvodi koji uspevaju na poljoprivrednom zemljištu, ali oni su manje zastupljeni u našoj opštini.

Poljoprivreda se najviše bazira na proizvodnji sledećih ratarskih kultura:

Tabela 17- Ratarske kulture

R.b.	Naziv kulture	Zasejana površina /h	Zasejana površina %	Prinos kg/ha	Ukupan prinos /kg
1	Pšenica	3,834.81	53.80%	6,000	23,008,860
2	Ječam	653.34	7.50%	4,000	2,613,360
3	Kukuruz	3,933.23	38.50%	4,000	15,732,920
4	Suncokret	83.11	1,4 %	2,200	182,842

Podaci u tabeli za navedene ratarske kulture su za 2011. godinu. Iz priložene tabele se može videti da je najveći procenat poljoprivrednog zemljišta zasejan pšenicom i kukuruzom, kao i da su najveći prinosi od ovih ratarskih kultura.

Može se zaključiti da poljoprivreda nije razvijena kao ekonomski sektor, čak iako postoji potencijal, uzimajući u obzir kvalitet poljoprivrede i tradiciju lokalne zajednice u poljoprivredi. Moguća prehrambena industrija i stvaranje tržišta za lokalne proizvode može promovisati i stimulisati razvoj.

2.3.6. Navodnjavanje

Navedeni prinosi ratarskih kultura dobijeni su u najjednostavnijim uslovima eksploatacije privrednog zemljišta, što znači da na teritoriji opštine Gračanica za sada ne postoje sistemi za navodnjavanje ratarskih kultura. Izgradnjom sistema za navodnjavanje povećao bi se prinos ratarskih kultura i do 50%, čime bi se stvorili bolji uslovi za veći plasman ovih proizvoda na tržištu.

2.3.7. Stočarstvo

Stočarstvo je jedna od veoma zastupljenih grana poljoprivrede u opštini Gračanica. Ukupno ima 19 registrovanih farmera u Zavodu za hranu i veterinu, sa oko 160 grla muznih krava. Opština Gračanica se trudi da u velikoj meri podstiče poljoprivrednike, kako bi se bavili stočarstvom i zemljoradnjom, preko povoljnih kredita, kao i preko subvencija koje dodeljuje Ministarstvo poljoprivrede.

Farmerima, koji proizvode mleko i bave se stočarstvom, ova vrsta pomoći od lokalne samouprave je od velikog značaja za podsticaj u daljem razvoju stočarstva.

2.3.8. Turistički potencijal

Kosovo je bogata riznica etnokulturne, duhovne baštine iz različitih istorijskih perioda. Kulturna baština se odlikuje po svojoj raznolikosti, vrednosti i istorijskom značaju.

Turističke znamenitosti u opštini Gračanica:

- Manastir Gračanica, velepna građevina iz XIV veka, sagradio ju je kralj Milutin 1321. godine. Posvećen je Uspenju presvete Bogorodice;
- Arheološko nalazište Ulpijana, ostaci rimskog i ranovizantijskog grada, osnovan sredinom II veka nove ere;
- Mnogobrojne crkve različitih građevina nalaze se gotovo u svakom selu;
- Badovačko jezero;
- Ribnjak u Radevu;
- Izletište česma.

Slika 26- Turistički potencijal opštine Gračanica

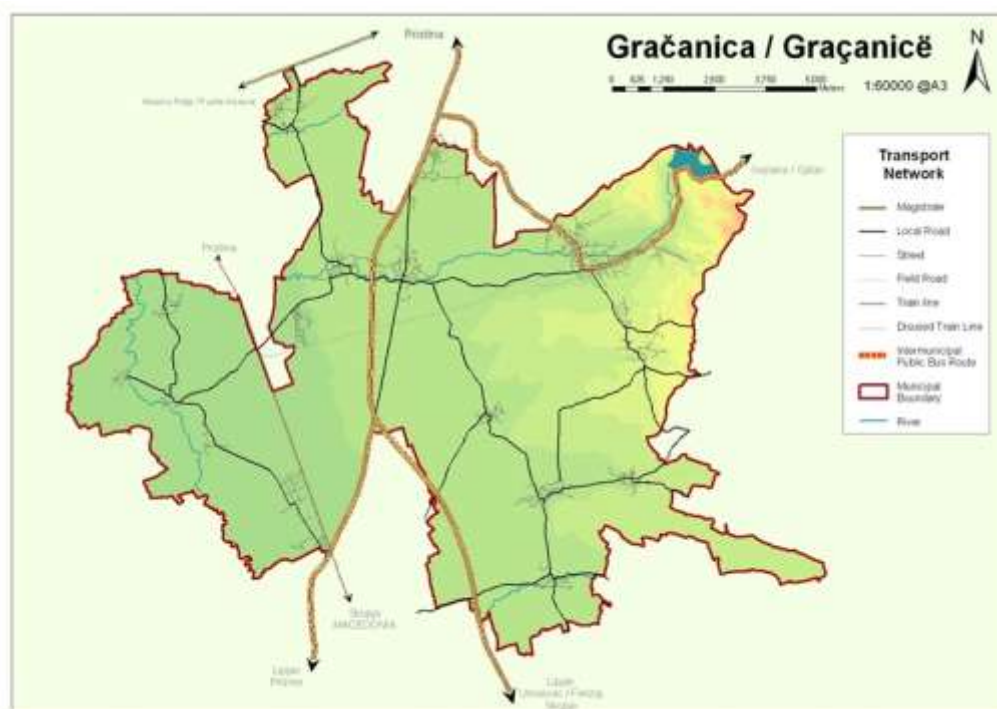
Opština Gračanica ima veliki potencijal za razvoj, kako kulturnog i verskog, tako i rekreativnog, sportskog, seoskog i lovačkog turizma. Turizam je slabo razvijen. Međutim, u proceduri je otvaranje Opštinske turističke organizacije Gračanica.

2.4. Infrastruktura i javne službe

2.4.1. Saobraćaj i putevi

Kroz teritoriju opštine Gračanica prolaze tri nacionalna puta:

- Nacionalni put Priština- Gnjilane (5.5 km kroz opštinu);
- Nacionalni put Priština- Skoplje (12.3 km kroz opštinu);
- Nacionalni put Priština- Prizren (3.45 km kroz opštinu).

Slika 27- Opštinska mreža puteva

Pored toga, autoput koji će povezati Kosovo, Albaniju i Srbiju (Evropski koridor 10) je u izgradnji i prolaziće kroz opštinu Gračanica.

Opština Gračanica obuhvata 16 (šesnaest) sela i uglavnom su sva povezana lokalnim seoskim putevima. Većina puteva unutar naselja su neadekvatnih profila. Lokalni putevi koji povezuju naseljena mesta su od formiranja Opštine Gračanica uglavnom rekonstruisani i asfaltirani. Ostali putevi unutar naseljenih mesta delimično su asfaltirani. Celokupna površina svih puteva na teritoriji opštine Gračanica iznosi 2,696.301.00 m².

Prema podacima Policijske stanice Gračanica u 2012. godini na teritoriji opštine zabeleženo je 197 saobraćajnih nesreća, nije bilo saobraćajnih nesreća sa smrtnim ishodom.

Crne tačke na teritoriji opštine evidentirane u predhodnom periodu:

- Lokalni put Gračanica- N.Badovac (krivina ispred bazena, 5 incidenata)
- Lokalni put Gračanica- Laplje Selo (kod česme dvostruka krivina , 13 incidenata)
- Lokalni put u Lapljem Selu (između restorana "Kod Hrane" i restorana "Vožd", 33 incidenata)

(Izvor: Kancelarija za katastar opštine Gračanica)

Tabela 18- Površina lokalnih puteva na teritoriji opštine Gračanica

Naseljeno Mesto	Površina/m ²
Gračanica	105,930.00
Radevo	78,366.00
Laplje Selo	301,507.00
Preoce	174,823.00
Lepina	147,197.00
Suvi Do	293,842.00
Batuse	63,990.00
Ugljare	125,459.00
Sušica	185,580.00
Badovac	77,417.00
Skulanevo	125,995.00
Gornja Gušterica	97,168.00
Donja Gušterica	301,465.00
Dobrotin	165,690.00
Livade	266,301.00
Ukupno	2,696,301.00

	Ugljare	Gračanica	Badovac	Laplje selo	Preoce	Sušica	Gornja Gušterica	Donja Gušterica	Dobrotin	Lepina	Livađe	Radevo	Skulanevo	Suvi Do	Čaglavica	Batuse
Ugljare	x	10.1	12.1	5	4.3	13.3	14.8	13	15.1	10.1	10.5	11.6	11.6	14.3	8.3	13
Gračanica	10.1	x	2.1	5.1	6.6	3.3	7	9.2	11.3	12.4	8.7	13.9	13.9	16.6	8.1	14.7
Badovac	12.1	2.1	x	7.1	8.6	1.2	4.9	6.7	8.8	14.4	10.9	15.9	15.9	18.6	10.1	16.7
Laplje selo	5	5.1	7.1	x	1.5	8.3	9.8	8	10.1	7.3	5	8.8	8.8	11.5	3	9.6
Preoce	4.3	6.6	8.6	1.5	x	9.8	11.3	9.5	11.6	5.8	6.6	7.3	7.3	10	4	8.1
Sušica	13.3	3.3	1.2	8.3	9.8	x	3.7	5.5	7.6	15.6	10.5	17.1	17.1	19.8	11.3	17.9
Gornja Gušterica	14.8	7	4.9	9.8	11.3	3.7	x	1.8	3.9	17.1	5.3	18.6	15.6	12.9	12.8	19.4
Donja Gušterica	13	9.2	6.7	8	9.5	5.5	1.8	x	2.1	15.3	3	16.8	13.8	11.1	11	17.6
Dobrotin	15.1	11.3	8.8	10.1	11.6	7.6	3.9	2.1	x	17.4	4.8	18.9	11.7	9	13.1	19.7
Lepina	10.1	12.4	14.4	7.3	5.8	15.6	17.1	15.3	17.4	x	12	1.5	1.5	4.2	9.8	2.3
Livađe	10.5	8.7	10.9	5	6.6	10.5	5.3	3	4.8	12	x	13.5	13.1	9	13.4	14.2
Radevo	11.6	13.9	15.9	8.8	7.3	17.1	18.6	16.8	18.9	1.5	13.5	x	3	5.7	11.3	3.8
Skulanevo	11.6	13.9	15.9	8.8	7.3	17.1	15.6	13.8	11.7	1.5	13.1	3	x	2.7	11.3	3.8
Suvi Do	14.3	16.6	18.6	11.5	10	19.8	12.9	11.1	9	4.2	9	5.7	2.7	x	13.7	6.5
Čaglavica	8.3	8.1	10.1	3	4	11.3	12.8	11	13.1	9.8	13.4	11.3	11.3	13.7	x	11.8
Batuse	13	14.7	16.7	9.6	8.1	17.9	19.4	17.6	19.7	2.3	14.2	3.8	3.8	6.5	11.8	x

Tabela 19- Putna rastojanja u km između sela u opštini sa tolerancijom ±5% (Opština Gračanica)

2.4.2. Železnički saobraćaj

Preko prostora opštine Gračanica prolaze dva železnička putna pravca:

- Međunarodna pruga Priština- Skoplje- Atina;
- Lokalna železnička pruga koja povezuje naselja Kišnica, Gračanica, Laplje Selo i Lepina do glavnog železničkog čvora u Kosovu Polju.

Ova pruga se koristila za potrebe rudnika Kišnica, za transport sirovina rude, pruga je bila u upotrebi do 2003. godine, korišćena je i za potrebe putničkog saobraćaja.

2.4.3. Vazdušni saobraćaj

Prištinski aerodrom je međunarodni aerodrom, od naselja Gračanica udaljen je 22 km. Ovaj aerodrom je najveći na teritoriji Kosova i ima strateški položaj. Nalazi se u centralnom delu Balkanskog regiona tako da je dobra veza za ostale centre u regionu. Na Prištinskom aerodromu odvija se putnički i transportni vazdušni saobraćaj. U ranijem periodu, pored civilne upotrebe, korišćen je i za vojne potrebe.

2.4.4. Javni prevoz

U opštini Gračanica postoje dve vrste javnog prevoza i to gradski i međugradski prevoz. Što se tiče gradskog javnog prevoza u opštini Gračanica on se najviše bazira na malim agencijama koje prevoze putnike kombi prevozom i koje u svojim agencijama imaju po jedan eventualno dva kombija.

Ovaj prevoz funkcioniše u periodu od 6:30 h do 15:00 h, nakon ovog perioda može se koristiti samo taksi prevoz. Ovaj problem u komunikaciji meštana između naselja je i kočnica u razvoju ovih područja, a žitelji ove opštine primorani su da svakodnevno stopiraju kako bi došli do posla, škole, doma zdravlja.

Odeljenje javnih službi u saradnji sa Ministarstvom infrastrukture organizovao je humanitarni transport za sve stanovnike opštine Gračanica. Gradski transport i to 3 puta nedeljno u celoj opštini obavlja „Arsa prevoz”, a međugradski transport 3 puta nedeljno obavlja „Selo Turs”.

Pored gore navedenog, kroz naselje Gračanica prolaze i autobus Priština-Gnjilane, Priština-Janjevo i Priština-Sušica. Autobus Priština-Gnjilane prolazi svakih 20 min tokom dana, od 7:45 ujutru do 18:30 popodne. Autobus Priština-Janjevo prolazi kroz opštinu 3 puta dnevno. Međutim, ovaj prevoz ne zadovoljava potrebe stanovništva. Pored toga, ne postoje linije u večernjim satima koje povezuju naselja, kao ni direktna autobuska veza sa Prištinom. Jedan veliki nedostatak je nepostojanje autobuske stanice, odakle bi ove linije kretale i gde bi prolazeće linije skupljale putnike opštine. Što se tiče taksi prevoza, u opštini ima samo jedan auto-taksi.

Komunalne usluge pruža Regionalno javno komunalno preduzeće iz Prištine. Slično kao i u drugim ruralnim oblastima na Kosovu, komunalne usluge su veoma loše.

2.4.5. Vodovod

Opštinu Gračanica pijaćom vodom snabdeva „Regionalna kompanija vodovoda” iz Prištine. Region Prištine, kao i jedan deo naseljenih mesta u opštini Gračanica i to: Gračanica, Kišnica, Badovac, Sušica, Laplje Selo, Preoce i Čaglavica, snabdevaju se pijaćom vodom iz veštačkog rezervoara, odnosno Gračaničkog jezera. Veštačko jezero sagrađeno je tokom 1966. godine, a septembra meseca iste godine je pušteno u eksploataciju. Kapacitet Gračaničkog jezera je oko 26,000.000.00 litara. Nadomak jezera sagrađena je vodovodna stanica za proizvodnju pijaće vode. Postoji zaštićena zona oko Gračaničkog jezera.

Slika 28- Vodovodna regionalnog stanica u Gračanici vodovoda Priština

Broj korisnika-domaćinstava navedenih naselja opštine Gračanica, koji su snabdeveni pijaćom vodom, iznosi 2723 korisnika. Takođe, Regionalna kompanija vodovoda sa svojom radnom jedinicom u Lipljanu, snabdeva pijaćom vodom i sledeća sela u opštini Gračanica i to: Dobrotin, Donju Guštericu, Gornju Guštericu i Livađe. Ova naseljena mesta vodom se snabdevaju iz vodovodne stanice za preradu voda iz Lipljana, ali i iz obližnjih bunara.

Tabela 20- Dužina, broj korisnika i kapacitet mreže

R.br.	Deonica mreže	Dužina mreže/m	Broj korisnika	Kapacitet l/s
1	Lipljan- Gornja Gušterica	L = 7,300	257	12 l/s
2	Lipljan-Donja Gušterica	L=4,200	112	2 l/s
3	Lipljan-Livađe	L=8,100	165	2-3 l/s
4	Lipljan-Dobrotin	L=7,300	145	2-2,5 l/s
	Ukupno	L=26,900	679	

Ukupno 3402 domaćinstava se snabdevaju vodom, što ukazuje da od ukupnog broja 1098 domaćinstava je bez vode.

Naselja Lepina, Batuse, Skulanevo, Radevo i delimično Suvi Do nemaju izgrađen vodovodni sistem, već se napajaju iz privatnih bunara. Nažalost niko iz nadležnih institucija ne proverava kvalitet vode iz privatnih bunara.

2.4.6. Kanalizacija

Opština Gračanica je opština koju čine ruralna naselja, tako da je pokrivenost kanalizacionom mrežom pre formiranja Opštine Gračanica bila slaba. U periodu od formiranja opštine, Gračanica je izgradila kanalizacione sisteme u naseljima širom opštine. Slaba pokrivenost kanalizacionom mrežom je u mestima Lepina, Batuse, Radevo. Sve vode iz kanalizacionih sistema kako atmosferskih tako i fekalnih voda završavaju na kraju u rekama, bez predhodnog filtriranja (ne postoje sistemi za prečišćavanje otpadnih voda).

Merenjem sastava otpadnih voda ustanovljeno je stanje kvaliteta površinskih i podzemnih voda, a u svrhu zaštite zdravlja ljudi kao i osnovnih mera za prevenciju i zaštitu, preduzete su mere za smanjenje stepena zagađenosti voda. SO Gračanica je realizacijom projekata kapitalnih investicija (izgradnja javnih fekalnih kolektora), privremeno eliminisala veštačke zagađivače podzemnih i površinskih voda.

Celokupna pokrivenost javnog fekalnog kolektora na teritoriji opštine Gračanica iznosi 30,173 m. Urađena atmosferska kanalizacija u samom naselju Gračanica u 2011 i 2012. godini iznosi oko 2,500m. Regionalna kompanija vodovoda „PRISTINA” iz Prištine, brine se o funkcionalnosti fekalnih i atmosferskih kanalizacionih mreža, iako su te mreže u zastarelom stanju i nemaju kapaciteta za proširenje.

2.4.7. Upravljanje otpadom

Gračanica još uvek nema plan za upravljanje otpadom. Međutim, nakon osnivanja opštine Gračanica, opština je zajedno sa Regionalnom kompanijom za upravljanje otpadom „Pastrimi” preuzela nadležnost za sakupljanje i odlaganje otpada. Ali, kapacitet kompanije „Pastrimi” se smatra nedovoljnim i ne postoji dovoljan broj kontejnera unutar opštinske teritorije. Otpad se sakuplja dva puta nedeljno na celoj opštinskoj teritoriji (dva puta u naselju Gračanica i jednom nedeljno u drugim naseljima). Otpadom u poslovnoj zoni upravljaju sami poslovni vlasnici. Količina sakupljenog otpada u celoj opštini je oko 140m³ nedeljno. Otpad nije odabran (svi organski i drugi otpad su zajedno pomešani). Značajni problem je odlaganje medicinskog otpada koji je odložen zajedno sa drugim vrstama otpada. Jedna od glavnih deponija je brana jalovine rudnika u Kišnici. Ova deponija je glavni izazov životne sredine sa kojim se opština suočava.

2.4.8. Električna mreža

Teritorija opštine Gračanica je gotovo u potpunosti pokrivena električnom mrežom. Snabdevanje električnom energijom vrši kompanija KEK. Električna energija se dobija iz termoelektrane „Obilić”. Za proizvodnju električne energije koristi se ruda uglja lignit koja se eksploatiše sa površinskih kopova (Belačevac, Dobro Selo, itd.).

Učestale restrikcije tokom zimskog perioda otežavaju normalno funkcionisanje, kako domaćinstava tako i poslovnih kompanija. I pored toga što veliki broj korisnika električne mreže redovno izmiruje svoje troškove prema distribuciji KEK-a isključenja u zimskom periodu su sastavni deo života žitelja opštine Gračanica.

Zbog nedostavljanja podataka od relevantnih institucija, nema informacija o broju korisnika i kapaciteta mreže za snabdevanje energijom.

2.4.9. Komunikacija (telekomunikacije i internet)

Na teritoriji opštine Gračanica funkcioniše više firmi koje se bave ovom delatnošću. Prema prikupljenim podacima ima ih preko 15. Funkcionišu provajderi interneta, kablovske televizije, fiksne i mobilne telefonije. Moramo napomenuti da Telekom Srbija po našoj proceni pokriva oko 95% teritorije opštine Gračanica fiksne telefonije, a da teritoriju Gračanice pokriva i signalom mobilne telefonije. Pored toga nude i usluge ADSL-a i IPTV-a, ali samo na teritoriji Gračanice i Sušice. Ovi podaci su dobijeni na osnovu procene sa terena, jer se zvanični podaci nisu mogli dobiti. Ostale provajdere telekomunikacionih usluga, a koje su izašle u susret, imate prikazane u sledećim tabelama.

Mobilnu i fiksnu telefoniju, pored gore navedenog Telekoma, poseduju još IPKO i PTK. Broj korisnika fiksne telefonije kod provajdera IPKO je dva korisnika, a kod PTK je jedan. Što se tiče broja korisnika mobilne telefonije tu nemamo zvaničan podatak.

Potrebno je spomenuti još i kablovsku televiziju koju ima svako od naselja u opštini, ali nema službenih podataka. IPKO ima svoju kablovsku televiziju na kojoj se emituju oko 70 programa, a zastupljeni jezici su albanski, srpski, engleski i turski.

2.5. Životna sredina, prirodni resursi i kulturno nasleđe

2.5.1. Prirodni resursi

Za opštinu Gračanica se može reći da je izuzetno bogata prirodnim resursima.

Badovačko jezero je veštačka akumulacija na reci Gračanka, dva kilometra iznad Gračanice, napravljeno je radi snabdevanja Prištine i okolnih naselja vodom. Jedan deo Badovačkog jezera pripada opštini. Izgradnja Badovačkog jezera počela je 1963. a voda iz njega prema Prištini potekla je u leto 1966. godine. Brana je visine 52 m, širine 246 m, sagrađena je u Badovačkom tesnacu, ispod Androvačke planine, blizu rudnika „Kišnica”. Jezero je dugačko do 3,5 km, široko do 500 m, najveća dubina mu je do 30 m, a ukupna zapremina 26 miliona m³ vode. Bogato je različitom vrstom riba, pretežno šaranom i klenom.

Tokom njegove izgradnje raseljena su srpska naselja Novo Selo, u pojasu jezerskih voda, i Stari Badovac ispod brane.

Slika 29- Badovačko jezero

Jedan od značajnih prirodnih resursa je i poljoprivredno zemljište koje predstavlja predivni pejzaž u opštini Gračanica.

Slika 30- Poljoprivredni pejzaž

2.5.2. Reke u opštini

Opština Gračanica je bogata vodenim resursima i kroz opštinu protiču četiri reke i jedan potok: Gračanka, Sitnica, Prištevka, Janjevka i Žegovački potok.

Gračanka je reka na Kosovu koja protiče pored manastira Gračanica, kroz naselja Gračanicu, Laplje Selo, Preoce, Gornje Dobrevo i uliva se u Sitnicu na izlazu iz Donjeg Dobreva. Izvire ispod same brane Badovačkog jezera i teče pored jalovišta rudnika Kišnica. Dok nije bilo jezera, Gračanka je bila bogatija vodom, a nastajala je od rečica i potoka ispod sela Labljana i sela Mramora. Dužina ove reke iznosi 18, 50 km. Uređen je deo korita reke Gračanke.

Slika 31- Reka Gračanka

Slika 32- Reka Sitnica

Sitnica je jedna od većih reka na Kosovu. Izvire u jugoistočnom delu Kosova na planini Žegavac. Dužina Sitnice iznosi 90 km, a njen srednji protok na ušću 9,5 m³/sek. Iako joj prosečna nadmorska visina sliva iznosi 1.000 m, Sitnica, protičući dnom Kosova polja, ima sve osobine ravničarskih reka: mali pad (0,76‰) i plitko vijugavo korito iz kojeg se pri višim vodostajima redovno izliva, menjajući korito.

Slika 33- Reka Prištevka u Ugljaru

Reka Prištevka je pre tridesetak godina bila čista reka. Danas je ona, celom svojom dužinom od 15,43km, fekalni kolektor grada Prištine, koja svojim tokom protiče kroz naselje Ugljare i uliva se u Sitnicu. Obala reke Prištevke je neuređena, obrasla žbunjem, šipražjem i vrbama. Rečno korito je puno mulja i fekalnih kanalizacionih sadržaja. Preko reke Prištevke, u Ugljaru, izgrađen je most koji sprečava veći protok vode, tako da su tu česte poplave stambenih objekata koji se nalaze u blizini mosta.

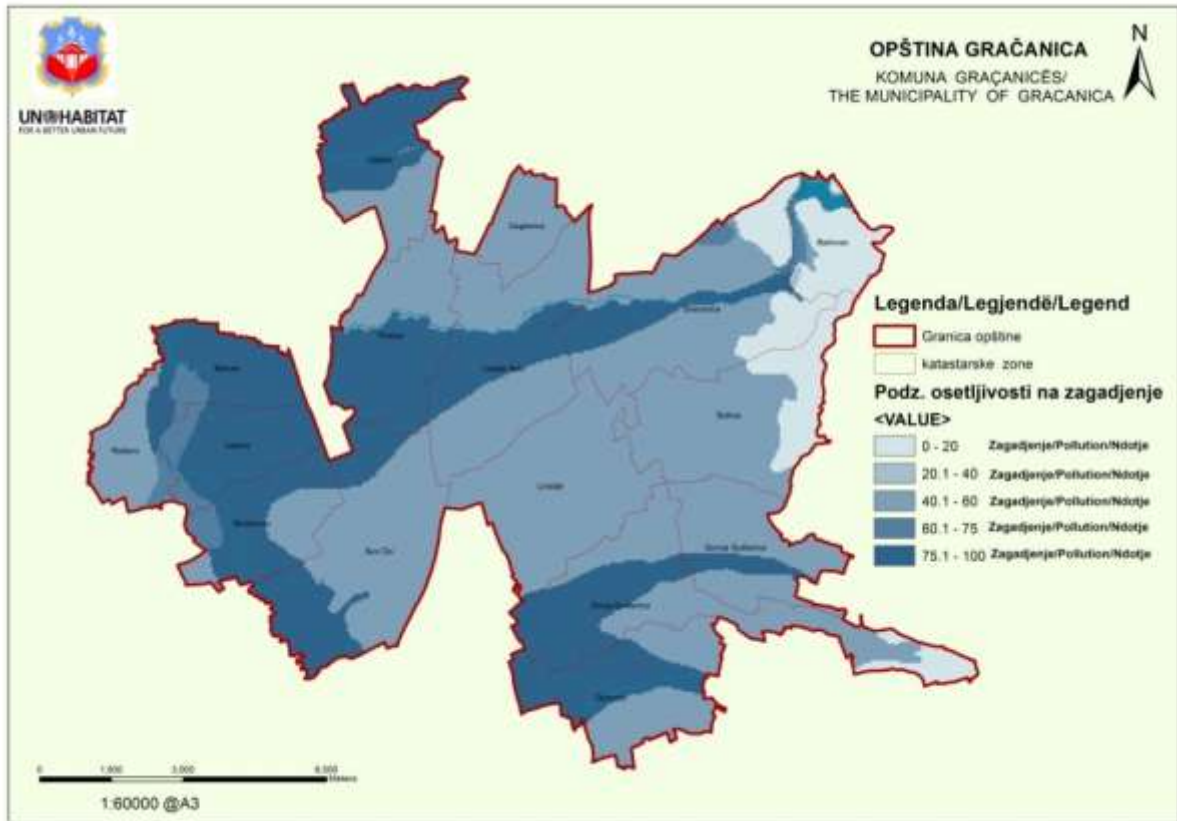
Reka Janjevka

Reka Janjevka protiče kroz Gornju i Donju Guštericu. Janjevka u letnjem periodu presuši, posebno kada su visoke temperature, tako da u njenom koritu vode uglavnom ima samo u zimskom periodu.

Vodotokovi:

Stanje kvaliteta voda u opštini Gračanica je u katastrofalnom stanju i zahteva hitne intervencije, kao i znatna infrastrukturna ulaganja. Nasleđe prljave industrije koja tehnološki nije bila zasnovana na održivom razvoju, već je nemilice zloupotrebljavala resurse i direktno ih brutalno zagađivala, dovelo je do značajne degradacije vodotokova na teritoriji opštine Gračanica. Takođe, najveći broj domaćinstava svoje otpadne vode ispušta u reke, dok određeni broj njih i u podzemne vode. Prilikom izrade Katastra zagađivača opštine Gračanica, prvenstveno je potrebno da se uradi kategorizacija zagađivača, nakolektivne i individualne zagađivače.

(Izvor: „Zelena agenda”, dokument opštine Gračanica)

Slika 34- Podzemna osetljivost na zagađenje (izvor: EULUP-a)

2.5.3. Šumarstvo

Šumski potencijal na nivou Kosova je 41.8% sa otprilike oko 455 000 ha. Šume u opštini Gračanica zauzimaju površinu od 1300 ha, što čini oko 9.9% ukupne teritorije opštine Gračanica. Najzastupljenija vrsta šumskog drveta je crni i beli bor i hrastova šuma.

Slika 35- Šumski pojas

2.5.4. Stanje životne sredine

Stanje životne sredine u opštini Gračanica određeno je njegovim prirodnim uslovima, ruralnom strukturom, privrednim aktivnostima, saobraćajem i društveno-ekonomskim procesima koji se odvijaju u njegovom okruženju.

Srednje godišnje koncentracije zagađujućih gasova u vazduhu za 2011. god. dobili smo iz Hidrometeorološkog zavoda Kosova. Stanica za ispitivanje kvaliteta vazduha nalazi se u Prištini koja pokriva površinu prečnika od 10km² (podaci PM10 -57,83 ng/m³ ; 3- 49,41ng/m³; SO₂ – 19,6 ng/m³; CO 3784,55 ng/m³; NO₂- nema podataka). Ispitivanja o zagađenju vazduha i zemljišta na teritoriji opštine ne postoje, ali iz iskustva može se ustanoviti da je vazduh u Gračanici zagađen od deponije „Jalovine” ostatka rudničkog postrojenja u Kišnici. Takođe glavni zagađivač vazduha na celoj teritoriji opštine i izvor buke je saobraćaj koji najviše ugrožava stanovništvo, kako u centralnim zonama, tako i u pojasu magistralnih saobraćajnica.

2.5.5. Zagađenje

Kolektivni zagađivači- Prema definiciji kolektivni zagađivači ili naselja koja imaju iznad pedeset (50) domaćinstava sa zajedničkim pristupom kanalizaciji ili septičkoj jami.

Najveći broj naselja se sa pijaćom vodom snabdeva iz Badovačkog jezera, međutim, sela (Batuse, Radevo, Suvi Do, Skulanevo, Lepina), koja se takođe nalaze na teritoriji opštine Gračanica, godinama se snabdevaju pijaćom vodom iz bunara ili obližnjih prirodnih izvora. Seoski bunari su povezani na hidrofore, preko kojih meštani koriste vodu za višenamensku upotrebu. Hidrofori funkcionišu pomoću električne energije, a kako su učestala isključenja električne enegije, meštani ovih naselja često ostaju bez vode. Ta voda sadrži krečnjak u svom sastavu, a u nekim mestima je bakteriološki neispravna za piće, čime se ugrožava zdravlje ljudi. U mnogim selima se još uvek nalaze septičke jame, koje ugrožavaju vodu namenjenu za svakodnevne životne potrebe.

2.5.5.1. Zagađenje voda

Otpadne vode Gračanice se slivaju u šest raznih vodnih recipijenta. Najviše otpadnih voda odlazi u Gračanku, Žegovku, Janjevku, Sušički potok, reku Prištevku, potom u reku Sitnicu.

Naselje	Reka u koju se uliva fek. voda	Da li postoje kolektori za prečišćavanje otpadnih voda?
Gračanica, Laplje Selo, Preoce, Kišnica	Gračanka	NE
Dobrotin	Žegovka	NE
G. Gušterica, D. Gušterica	Janjevka	NE
Livađe	Sušički potok	NE
Ugljare	Prištevka	NE
Lepina, Radevo, Skulanevo, Suvi Do	Sitnica	NE
Čaglavica	Kanali navodnjavanje, septičke jame	za NE

Tabela 21- Tabela prikaz zagađivača otpadnih voda koje se slivaju u rečna korita

Najveći individualni zagađivač reke Gračanke je rudnik „Kišnica”. Sve do kraja devedesetih godina prošlog veka, ozbiljno je ugrožen kvalitet vode reke Gračanke kontinuiranim ispuštanjem otpadnih voda flotacije ovog rudnika. Danas je rad ovog većeg individualnog zagađivača trenutno prekinut.

Drugi ozbiljan izvor zagađenja je flotacija jalovine koja je locirana na mestu uz samo rečno korito i erozivnim ispiranjem veliki deo mulja dospeva u samu reku.

Rudnik „Kišnica” je crna tačka zagađenja vodotokova crnomorskog sliva, gde preko reka Sitnice, Ibar i Morave, ozbiljne količine teških metala dospevaju u reku Dunav i Crno more. O ovome govori podatak iz jedne studije, izrađene ne tako davne 1996. godine pod nazivom „Sanacija i rekultivacija reke Gračanke”.

Tabela 22- Parametri kvaliteta vode u rekama koje protiču kroz opštinu Gračanica (Izvor: Hidrometeorološki Institut Kosova)

Parametri	Reka	SITNICA					PRIŠTEVKA	GRAČANKA
	Mesto-Uzor kovanja	Babljak	Lipljan	Vragolija	Plemetina	Mitrovica	Bresje	Vragolija
SHBO ₅		2.695	1.43	4.34	3.8	4.49	18.43	6.92
Nitrati		1.091	2.289	3.545	4.93	11.0	10.84	2.9
Nitriti		0.057	0.445	0.296	0.37	0.681	0.279	0.167
Amonijak		0.58	3.834	1.474	4.46	2.124	22.473	2.416
P_{total}(poli+orto)		0.133	0.621	0.397	0.51	0.435	0.670	0.400

U toj studiji, izrađenoj na zahtev Ministarstva za zaštitu životne sredine Republike Srbije, može se ustanoviti, između ostalog, da se reka Ibar kontinuirano zagađuje otpadnim materijama sa Kosova.

Reka Prištevka, kao i reke Janjevka, Žegovka (duga 14, 28km) i Sušički potok koriste se kao fekalni kanalizacioni sistem i deponije za odlaganje smeća u naseljima Gornja i Donja Gušterica i Livade, tako da se u selu i okolini, u prolećnim, letnjim i jesenjim danima, oseća miris otpadnih voda iz kanalizacije. Parametri kvaliteta vode u rekama koje protiču kroz opštinu Gračanica u 2008. i 2009. godini. (Izvor: Hidrometeorološki zavod Kosova)

Merenja koja je sproveo Hidrometeorološki zavod Kosova na 50 mernih mesta na svim rekama iskorišćena su da se dobiju sledeći fizički i hemijski parametri: prema rezultatima, sve reke na Kosovu ne ispunjavaju EU standarde kada se radi o boji vode, posebno u oblastima oko sredine i na kraju, kao rezultat industrijskih voda i ispuštanja kanalizacije (oko 1500 l/s je ispušteno samo u istočnom delu Kosova). Na osnovu merenja, hemijski parametri cijanida, nitrata, cinka i fenola, su s vremena na vreme prisutni u većim količinama u odnosu na standarde EU. Na osnovu ovih analiza sprovedenih na rekama na Kosovu, pokazalo se da samo reka Sitnica ima vrednosti koje su na opasnom nivou.

Zagađenje voda je povećano zbog kanalizacije koja se ispušta u vodu, bacanjem smeća, dok se zbog korišćenja peska i šljunka zemljište ispira. Postrojenja koja se koriste za preradu gradske kanalizacije ne postoje ni u jednom naselju. (Izvor: SPUZS za RPO Gračanica)

2.5.5.2. Zagađenje vazduha i zemljišta

Osim ispitivanja kvaliteta vazduha u stanici Prištine koja pokriva površinu sa prečnikom od 10km², ispitivanja o zagađenju vazduha i zemljišta na teritoriji opštine nema, ali iz svakodnevnog iskustva može se konstatovati da su vazduh i zemljište zagađeni od deponije ostataka rudnika u Kišnici u centralnom delu a u severo-zapadnom delu od površinskih kopova uglja. Moguće je postojanje zagađenja i od vremena bombardovanja, ali za to opština nema podataka ili nema pristupa tim podacima.

Značajni problem je i medicinski otpad, koji se odlaže zajedno sa drugim vrstama otpada. Jedna od glavnih deponija je brana jalovina rudnika u Kišnici. Ova deponija je glavni izazov životne sredine sa kojim se opština suočava.

Tabela 23- Kvalitet vazduha iz stanice u Prištini (Izvor: Hidrometereoloski Institut Kosova)

Vremenski period u toku 2011	PM ₁₀ <i>µg/m³</i>	O ₃ <i>µg/m³</i>	SO ₂ <i>µg/m³</i>	CO <i>µg/m³</i>	NO ₂ <i>µg/m³</i>
Januar					
Februar					
Mart	56	43,2	23,8	5049	
April	45,2	50,9	25	4834	
Maj	37,2	51,5	23,8	5049	
Jun	38,9	54,6	23,6	4889	
Jul	78,6	53,3	26	5009	
August	41,7	50,8	28,9	5249	
Septembar	52,3	64,7	10,7	1581	
Oktobar	58,1	42,9	5,3	830	
Novembar	112,5	32,8	9,3	1571	
Decembar	/	/	/	/	
Srednja godišnja vrednost	57,83	49,41	19,6	3784,55	Nema podataka

2.5.6. Nelegalne deponije

Na području opštine Gračanica postoji veliki broj divljih deponija, koje su stvorene ljudskom nepažnjom. Jedna od najveće ilegalne deponije je deponija u blizini jalovine u Gračanici. Ova kao i druge divlje deponije ugrožavaju životnu sredinu, jer se nalaze u blizini naseljenih mesta, dečijih obdaništa, škola, na obalama reka, pored puteva, itd. Odeljenje za javne službe nadležno je za uklanjanje divljih deponija otpada i smeća, odnosno za održavanje zelenih površina na teritoriji opštine.

Slika 36- Divlje deponije

Odeljenje urbanizma, planiranja, katastra i zaštite životne sredine opštine Gračanica je tokom aprila, maja i avgusta 2011. godine evidentiralo divlje deponije otpada i smeća. Utvrđeno je da na teritoriji opštine postoji dvadeset i pet (25) divljih deponija koje negativno utiču na životnu okolinu i zdravlje meštana opštine Gračanica. Sa ciljem da se radi na rešavanju problema divljih deponija, stručna služba je pripremila detaljni Akcioni plan za uklanjanje divljih deponija. Pregled divljih deponija je prikazan na sledećoj tabeli:

Tabela 24- Lokacije divljih deponija

Broj i naziv mesta na kojem se nalazi odlagalište (1)	Procenjena veličina u m ² (2)	Procenjeni otpad m ³ (3)
1.Gračanica a. Padalište	Približno 600m²	180m³
2.Laplje Selo a. Put za bolnicu –kod pruge b. Kod OŠ "Miladin Mitić"		24m³
3. Livade a.U blizini osnovne škole b. Na izlazu iz Livada ka D. Gušterici		21,00 m³
4. Donja Gušterica a. Pored reke u blizini groblja b. Nedaleko od sela, put prema Slovinju		100m³
5. Dobrotin a.Van sela mesto zvano „rupe”		35 m³
6. Gornja Gušterica a. Na putu za Oklapnu b. Na ulazu u G. Guš. i iz D. Gušterice		56m³
7. Čaglavica a. Put za Ajvaliju		28m³
8. Preoce a. Kod Omladinskog centra		28m³
9. Ugljare a. Kod novog groblja b. Kod antene		40 m³
10. Batuse a. U blizini groblja		21,00 m³
11. Lepina a. Kod pruge između Lepine i Preoca b. U blizini OŠ „Vuk Karadžić”	10,00x4,00x0,20m 20,00x10,00x,030 m	28,00 m³
12. Skulanevo a. Kod fudbalskog igrališta u blizini reke b. Sa leve strane puta Skulanevo-Suvi Do	40,00x20mx0,40m	35,00m³
13. Suvi Do a. Kod groblja b. Novo Naselje (kod pruge)	20,00x4,00x0,50m 40x3,00x0,40	56,00m³
14. Kišnica Tri (3) deponije		100m³
15. Radevo		14,00m³
16. Deponija na jalovini u Gračanici	100mx150m x 2.5m	37.500 m³

2.5.6.1. Otvorena deponija iz postrojenja za eksploataciju rude

Slika 37- Lokacije jalovišta rudnika u opštini

Jalovina rudnika „Kišnica” predstavlja ekološku katastrofu opštine i regiona kao i stalnu pretnju degradacije životne sredine. Ugrožavanje životne sredine se ogleda u zagađenju vodotokova, vazduha i okolnog zemljišta.

Zagađenje koje je nastalo od 1965. godine ugrožava kako vodotokove putem erozije jalovine, tako i vazduh duvanjem vetrova koji raznose prašinu jalovine, ali i obližnje poljoprivredno zemljište gde se taloži naneta prašina. Erozija je pojava koja se često sreće na jalovištima.

Među havarijama, opisanim u izveštaju Međunarodne komisije o velikim branama i Programu Ujedinjenih nacija za životnu sredinu, zabeležene su samo dve sa prostora bivše SFR Jugoslavije, havarija nasipa na jalovištu rudnika olova i cinka „Brskovo” iz „Mojkovca” (Crna Gora) i poremećaj na kosini nasipa na jalovištu rudnika „Kišnica”. Do havarije je došlo u septembru 1988. godine, kada je nastala situacija preliivanja vode oko 10.000m² preko krune brane i jalovine. Potopljene su oranice i oko desetak kuća. Prelivanje je nastalo kao posledica nepažnje pri eksploataciji jalovišta, a incident je u velikoj meri ispolitizovan (RI, 1988).

2.5.7. Upravljanje procenom rizika za katastrofe (UPRK)

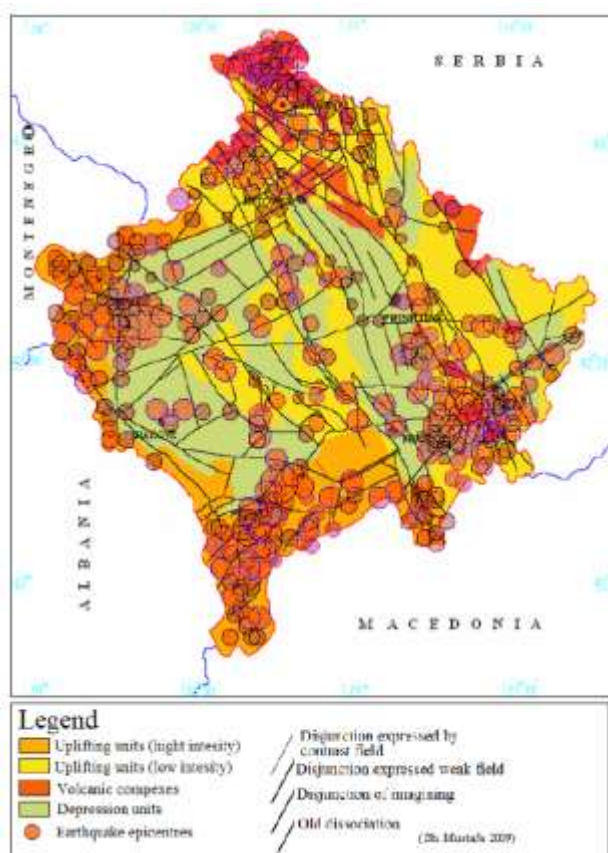
Za obezbeđivanje održivog razvoja veoma je bitno da se prepozna nivo rizika na osnovu opasnosti i ranjivosti područja.

Poplave:

Na osnovu studija, Gračanica je delimično sklona poplavama, zemljotresima, požaru, eroziji, gradu i prevozu opasne robe. Područja koja su sklona poplavi su duž reke Sitnice. Rečni nasipi su izgrađeni na obe strane reke, međutim, tokom dugih i jakih kiša i kada se sneg topi tokom zime, voda prodire u nasipe. Ostale reke i potoci su uski i odlaganje tvrdog otpada uzrokuje poplave. Atmosferska voda takođe uzrokuje jake kiše u nekim ravnim područjima.

Zemljotres:

Kosovo je u visoko seizmičkom području koje je pogođeno zemljotresima u prošlosti, područje koje je pogođeno autohtonim zemljotresima koji su proizveli dubinu 15 do 20 km u zemlji. Tektonska struktura i epicentri zemljotresa sa jačinom od $M > 4.0$ koji su pogodili Kosovo do 2009. prikazani su na priloženoj mapi.

Slika 38- Seizmičko-tektonska mapa Kosova

Na osnovu postojećih seizmičkih, tektonskih i geoloških mapa, Kosovo je podeljeno na 6 seizmoloških zona. Priština je jedna od ovih zona sa jačinom ($M_{max}=3.8$). Ovoj zoni pripada i opština Gračanica. Ove seizmičke zone su proizvele u prošlosti, i mogu da proizvedu jake zemljotrese. Bez obzira na činjenicu da je Kosovo u seizmičkoj zoni, izgradnja nije pravilno kontrolisana ukoliko je seizmički kod poštovan. Gračanica je blizu arheološkog nalazišta Ulpijana, i na osnovu informacija Ulpijana je uništena 515. god. nove ere. Ovo je druga činjenica koja pokazuje ranjivost od zemljotresa (Izvor: Ulpijana (antičko naselje) Priština -Kosovo/UNMIK 2006).

Prevoz opasne robe:

Teritorija Gračanice se nalazi u području gde glavni koridori prolaze kroz teritoriju. Prevoz opasne robe je moguć za katastrofu. Pravilna kontrola sa odgovarajućim standardima će biti razmotrena za obezbeđivanje bezbednosti građana.

Požar:

Šumsko područje je sklono požarima tokom letnjih sezona. Takođe, polja nakon žetve pšenice, u mnogim slučajevima, se pale od strane zemljoradnika. Ova aktivnost u letnjoj sezoni, u mnogim slučajevima, dovodi do požara u blizini njiva.

Erozija:

Na osnovu uvida sa terenskog istraživanja i mapa dobijenih od EULUP-a, šumsko područje je sklono eroziji. Uzroci erozije su krčenje šuma i rudarstvo u području jalovine.

Oluja sa gradom:

Tokom letnje sezone, oluje sa gradom su izazvale štete poljoprivrednim usevima, povrću i često voćnjacima. Uzimajući u obzir ranjivost poljoprivrednih useva i voćnjaka u Gračanici, grad se smatra kao opasnost koja može dovesti do velikog ekonomskog gubitka lokalnim zemljoradnicima.

Jaki snegovi:

Vreme na Kosovu tokom zima je često teško. Jaki snegovi i hladne zime uzrokuju probleme u kretanju građana. Kuće sa nepravilno izgrađenim krovovima, kao i stare kuće su podložne ovoj opasnosti.

2.5.8. Frekvencija i buka

Magistralni put Priština- Gnjilane u dužini od 48km utiče prvenstveno na naseljeno mesto pored puta u kojem se nalazi i manastir Gračanica stalnim emitovanjem vibracija, smoga i prašine, otpadnih gasova, buke. Merenjima koja su izvršena u period od 26. avgust do 05. septembar 2011. godine utvrđeno je da je prosečan nivo buke u toku dana 78dB, što je za 13dB više od dozvoljenog nivoa.

Tabela 25- Nivo akustičnog opterećenja magistralnog puta Priština- Gnjilane koji prolazi pored manastira Gračanica

Merno mesto	Prosečan nivo buke / dan	Prekoračenje dozvoljenog nivoa buke / dan	Najviši pik merenja buke	Prosečan nivo buke / noć	Prekoračenje dozvoljenog nivoa buke / noć
Simonidin trg Mesto uz sam manastir Gračanica	78dB	13dB	98dB	67dB	12dB

Dozvoljeni nivo buke/ dan- 65dB

Dozvoljeni nivo buke/ noć- 55 dB, za stambenu zonu 45dB

Napomena: prosek dobijen na osnovu 90 uzoraka, gde su se dnevne vrednosti kretale od 55 do 98 dB a najčešći interval je bio od 65 do 84 dB, što ukazuje na veoma visok nivo dnevnog prekoračenja.

Tabela 26- Frekventnost saobraćaja na relevantnim mernim mestima

Merno mesto	Automobili	Autobusi	Traktori	Kamioni	Motorcikli
Simonidin trg	209	5	2	18	3
Mesto uz sam manastir Gračanica	63	1	0	3	0

Vrsta vozila- broj vozila koji prođu u intervalu od 15 minuta (vrednosti prikazane u proseku merene dan /noć).

2.5.9. Kulturna i prirodna baština

Opština Gračanica je veoma bogato kulturno-istorijskim nasleđem, to su tekovine koje smo nasledili od naših predaka i koje trebamo da očuvamo i predamo sledećim generacijama. Na teritoriji opštine nalazi se veći broj srpskih pravoslavnih crkava i manastira, a neke od njih su izgradili srednjovekovni srpski vladari (manastir Gračanica), zatim, tu su sagrađeni i mnogi kulturno-istorijski spomenici, a na njenoj teritoriji se nalazi i čuveno arheološko nalazište Ulpijana.

Zbog velikog broja crkava i manastira, kulturno istorijskih spomenika i arheološkog nalazišta, koje se nalaze na području opštine Gračanica, trenutno je samo manastir Gračanica pod specijalno zaštićenom zonom.

Kada je u pitanju zaštita kulturne baštine, opština Gračanica radi na tome da oblasti oko crkava, istorijskih spomenika i arheološkog nalazišta budu pod zaštitom.

Specijalno zaštićena zona Gračanica

Na osnovu Zakona o specijalnim zaštićenim zonama br.03/L – 039 iz 2008. godine, pored uređenja uloge Srpske pravoslavne crkve, u njemu se navodi da je okolina manastira Gračanica jedna od specijalnih zona koja je pod zaštitom. Takođe, zakonom je jasno definisano šta su to zaštićene zone i kakve aktivnosti nisu dozvoljene u takvim zonama.

Izvor: Zakon o specialno zaštićenim zonama br.03/L-039 iz 2008. godine.

Član 2. Specijalne zaštićene zone

„Specijalne zaštićene zone” su područja definisana kartom ili oblašću koja okružuje spomenik, zgradu, grupu zgrada, celinu, selo ili istorijski centar grada i koje se moraju zaštititi od bilo kog razvoja ili aktivnosti koje mogu narušiti istorijski, kulturni ili arheološki kontekst, prirodno okruženje ili estetsko vizuelnu sredinu.

Član 3. Ciljevi

Ciljevi specijalnih zaštićenih zona su:

- a) da obezbede mirno postojanje i funkcionisanje mesta koja će se zaštititi, da se ne narušava monaški život sveštenstva;
- b) da očuvaju karakter i izgled mesta koja će biti zaštićena, posebno istorijski, kulturni, arhitektonski ili arheološki kontekst, prirodno okruženje ili estetsko vizuelnu sredinu;
- c) da spreče nepovoljne razvoje oko mesta koja će se zaštititi, istovremeno osigurati najbolje moguće uslove za harmoničan i održiv razvoj zajednica koje žive u neposrednoj blizini zaštićene zone, time što će se regulisati razvoj i ostale aktivnosti.

Određenom broju manastira, crkava i ostalim verskim mestima Srpske pravoslavne crkve, kao i ostalim istorijskim i kulturnim mestima od posebne važnosti za zajednicu kosovskih Srba, putem uspostavljanja Zakona o specialno zaštićenim zonama, biće pružena posebna zaštita.

Uživanje imovinskih prava u zaštićenim zonama može biti ograničena zabranom svake nove aktivnosti u ovim oblastima:

- a) Industrijska izgradnja ili razvoj, kao što su: iskopavanje rudnih resursa, izgradnja elektrana, električnih mreža ili dalekovoda, ciglana i fabrika.
- b) Izgradnja ili razvoj ostalih struktura, kao što su građevine koje su na višem nivou od manastira, crkve ili nekog drugog kulturnog spomenika koji treba da se zaštiti; upotreba opasnih materijala prilikom svake izgradnje (uključujući stambene objekte); trasiranje puteva, benzinske pumpe I auto-mehaničarske radnje; supermarketi, noćni klubovi i drugo.
- c) Javna izgradnja ili razvoj koji vodi ka seči šuma u seoskim oblastima.

Slika 39- Karta specijalne zaštićene zone

2.5.10. Manastir Gračanica

Manastir Gračanica, čiji je hram posvećen Uspenju presvete Bogorodice, nalazi se na levoj obali reke Gračanke, južno od Prištine. Zadužbina je kralja Milutina, njegove žene Simonide i sina Stefana. Podignut je 1321. godine i obdaren bogatim poklonima kako u imanju tako i u povlasticama. Podignut je na mestu stare crkve u kojoj je nekada bila stolica lipljanske episkopije.

Slika 40- Manastir Gračanica XIV vek

Gračanica je jedan od najznačajnijih spomenika stare srpske kulture. Ona je jedan od bisera srpske srednjovekovne umetnosti, jedan od najsajnijih pokazatelja visoke kulture epohe Nemanjića i srednjeg veka uopšte.

Crkva manastira Gračanica je građevina sa pet kubeta, sa osnovom upisanog krsta, te kao takva pripada grupi prvoklasnih arhitektonskih ostvarenja svoga vremena. Spoljna priprata je sagrađena krajem 14. veka u vreme kneza Lazara. Unutrašnjost manastira je freskopisana.

Manastir se nalazi na spisku svetske baštine UNESCO-a zajedno sa još tri manastira SPC⁴ pod imenom „Srednjovekovni spomenici na Kosovu i Metohiji”. UNESCO je 2004. godine uvrstio manastir Gračanicu na listu Svetske kulturne baštine, a od 2006. godine se nalazi i na listi ugrožene baštine.

⁴ Srpska Pravoslavna Crkva

Slika 41- Freska kraljice Simonide, XIV vek

Slika 42- Freska kralja Milutina, XIV vek

2.5.11. Ulpijana

Ulpijana (lat. *Ulpiana*) ili *Justinijana Sekunda* (lat. *Iustiana Secunda*) je bila rimski i ranovizantijski grad u provinciji Gornja Mezija. Njeni ostaci se prostiru na površini od oko 300 hektara uključujući i tampon zonu od 100 metara; na prostoru između Prištine, Gračanice i Lipljana, na svega 1km od manastira Gračanica. Arheološka istraživanja lokaliteta započeta 1954. godine i dalje traju, a najznačajniji dosadašnji nalazi su mermerna ženska glava nakit iz tzv. *Gotskog groba* pozlaćene krstaste fibule.

Slika 43- Arheološko nalazište na teritoriji opštine Gračanica

Ostaci rimske i ranovizantijske Ulpijane zauzimaju površinu od oko 300 ha uključujući i tampon zonu od 100 metara; a nalaze se na lokalitetu Gradina pored današnje Gračanice. Na ovom višeslojnom lokalitetu otkriven je kulturni sloj od 4t. Bedemi rimskog grada obrazovali su nepravilnu četvorougao nu osnovu. Severno i zapadno od grada nalazile su se nekropole, a severoistočno kastrum kvadratne osnove. Osnivanje grada vezuje se za Trajanovu vladavinu (98-118). Početno manje rudarsko naselje preraslo je u grad sa statusom rimskog municipija. Ulpijana je rano postala sedište episkopije - saboru u Serdici 343. godine prisustvovao je i njen episkop Makedonijus. Posle Justinijanove obnove sredinom VI veka grad je nazvan Justiniana Secunda. Grad je potpuno razrušen u vreme avarsko-slovenskih napada krajem VI i početkom VII veka. Sondažnim arheološkim iskopavanjima, započetim 1953. (koja su pratili konzervatorski radovi), otkriveni su delovi antičke Ulpijane: jednobrodna bazilika sa kriptom u severozapadnom delu naselja, ostaci dveju termi, delovi mozaičkog poda neke građevine, deo stilobata antičkog hrama, gradska kapija sa kulama i početak glavne ulice (cardo). Na severnoj nekropoli otkrivene su zidane grobnice, memorija sa velikim mermernim sarkofagom i ostaci podnog mozaika sa donatorskim natpisom.

(Izvor: Arheološki Institut Kosova)

Osim Ulpijane koja se prostire na površini od oko 300 ha postoji i poluprečnik zaštićene zone od 100 m kao parameter zaštićene celine (na osnovu Zakona o kulturnom nasleđu br.02/L-88 iz 2006 godine). U zaštićenoj celini i unutar poluprečnika zaštićene zone antičkog grada – arheološkog lokaliteta Ulpijana (Justiana Secunda) sankcioniše se zakonom, odnosno preduzimaju se zakonske mere zaštite (kao ranije i sada) za sledeće aktivnosti: prilikom izgradnje infrastrukture industrijskih objekata (rudarstvo) i drugih preduzeća fizičkog karaktera. Svako preduzeće mora posedovati prethodnu saglasnost izdatu od strane odgovorne institucije AIK - MKOS, shodno Zakonu o kulturnom nasleđu.

Unutar teritorije opštine Gračanica postoji i nekoliko drugih potencijalnih arheoloških lokaliteta.

Ti lokaliteti nalaze se u:

- Badovcu iz neolitskog perioda koji je pronađen u podnožju brane jezera
- Badovac lokalitet-srednjovekovna nekropola pronađene iz rimskog perioda
- Batuse slučajni nalaz jednog latinskog natpisa iz rimskog perioda
- Dobrotin lokalitet iz rimskog perioda (Ćeramida)
- Gračanica neolitički lokalitet iz perioda metala (Gladnice)
- Laplje Selo lokalitet iz rimskog perioda (Selište)
- Livade lokalitet iz rimskog perioda (Staro Selište)
- Donja Gušterica kod rimske česme smatra se da postoje tragovi romskog vodovoda
- Donja Gušterica na livadama sela smatra se da postoje tragovi putne stanice rimskog carstva Statio Herculana
- Ugljare ne precizirajući gde, na jednom prostoru između sela Ugljara i Čaglavice smatra se da postoje tragovi putne rimske stanice Viciano.

(Izvor: Arheološki Institut Kosova)

2.5.12. Mocvara u Radevo- Posebno Zaštićena Zona za Ptice

Posebno zaštićena zona za ptice- mocvara u Radevo je stavljeno se pod zaštitom kao prostorna celina zbog posebnih prirodnih vrednosti i karakteristika, kao što su: ornitološke, ihtiološke, hidrogeološke, botaničke i pejzašne.

Posebna zona obuhvata površinu od 109 ha 52 ari 35 m² i prostire se na teritoriji sledećih opština: Gračanica, Lipljan i Kosovo Polje.

(Izvor: Ministarstvo Životne Sredine i Prostornog Planiranja).

2.5.13. Crkve i naselja u opštini Gračanica

Crkva Sveta Petka, Laplje Selo: Srpsko selo, 14 km južno od Prištine na magistralnom putu Priština-Skoplje. Pominje se u „Gračaničkoj povelji” 1314-1316. godine kao L’apov. U selu su postojali ostaci stare crkve na čijim je temeljima pre Drugog svetskog rata podignuta nova i velika crkva Svete Petke, posvećena hrišćanskoj podvižnici svetoj Petki ili Paraskevi.

Crkva Svetog kneza Lazara, Donja Gušterica: Srpsko selo, 5 km severoistočno od Lipljana, nastalo izdvajanjem od Gornje Gušterice fermanom sultana Mahmuda I (1729-1730).

Na mestu stare dotrajale crkve Usekovanje svetog Jovana od 1901. do 1910. godine sagrađena je nova crkva posvećena Vidovdanu i knezu Lazaru. U crkvenoj porti tada je podignuta prva srpska škola u ovom kraju, kao jedna od tada najlepših zgrada srpskih škola.

Crkva Svetog Dimitrija, Dobrotin: U Dobrotinu postoji hram Sv. Dimitrija, podignut u tursko vreme. Hram je metar i po ukopan u zemlju i ograđen visokom ogradom, tako da više podseća na kuću nego na crkvu.

Crkva Svetog Grigorija Bogoslova, Livađe: Na ruševinama stare crkve seljani su 1935. godine podigli novu crkvu posvećenu Sv. Grigoriju Bogoslovu.

Crkva Svetog Dimitrija, Sušica: Crkva se nalazi na kraju sela. Crkvu Sv. Dimitrija, poznatu pod imenom „Markov manastir”, podiže kralj Vukašin (1366-1371), otac Kraljevića Marka, sa sinovima, koju posvećuje Sv. Dimitriju. O staroj crkvi u Sušici nema mnogo pisanih podataka. Na starim temeljima 1992-1993.g. izgrađena je i obnovljenacrkva.

Crkva Svete Trojice, Skulanevo: U „Gračaničkoj povelji” (1314-1316.) pominje se „Skulanovo vodenišće”. U selu postoji staro crkvište i staro srpsko groblje.

Crkva Sveta Nedelja, Batuse: U selu je postojala stara crkva na čijim je temeljima 1932. g. podignuta nova.

Crkva Sveta Nedelja, Gornja Gušterica: U selu, pored reke, postoji crkvište posvećeno svetom Iliji i ruševine crkve Sv. Prečiste sa starim grobljem unaokolo. Na temeljima jedne od njih podignuta je nova crkvica Sveta Nedelja.

Crkva Svetog Panteleja, Lepina: U „Devičkom katastru” upisani su 1761, 1763, 1772. i 1776. g. Srbi darodavci iz „Lepene ili Lepina” u „Nuriji popa Janka”. U selu postoji staro crkvište i staro srpsko groblje.

(Izvor: "Zadužbine Kosova, spomenici i znamenja srpskog naroda", Atanasije Jevtić)

Slika 44- Crkva Sv. knez Lazar, Donja Gušterica

Slika 45- Crkva Sv. Dimitrije, Sušica

Slika 46- Crkva Sv. Pantelej, Lepina

Slika 47- Crkva Sv. Trojica, Skulanevo

Slika 48- Crkva Sv. Nedelja, Batuse

Slika 49- Crkva Sv. Nedelja, Gornja Gušterica

Slika 50- Crkva Sv. Petka, Laplje Selo

Slika 51- Crkva Sv. Grigorija Bogoslova, Livade

Slika 52- Crkva Sv. Dimitrije, Dobrotin

2.6. Procena trenutne situacije

Procena opštine je urađena tokom jednodnevnog radnog sastanka sa opštinskim timom za planiranje i civilnim društvom. Procena se vršila po tematskim oblastima utvrđenim u profile, prilikom čega se koristila SWOT tehnika.

U nastavku teksta predstavljena je procena po tematskim oblastima, praćena analizom.

2.6.1. Socijalna infrastruktura, stanovanje i demografija

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ol style="list-style-type: none"> 1. Mlado stanovništvo 2. Stručno osoblje 3. Multietničko, multikulturno stanovništvo 4. Dobra pokrivenost sa zdravstvenim i obrazovnim ustanovama 5. Blizina glavnog grada 6. Poslovna zona 7. Otvoreni sportski tereni 8. Planirane stambene oblasti 9. Bogato kulturno nasleđe 10. Geografski položaj opštine 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nedostatak stambenih smeštajnih kapaciteta 2. Nedostatak prostora za zdravstvene usluge 3. Nedostatak školskih prostora-srednjoškolski centar 4. Nedostatak smeštaja za decu bez roditeljskog staranja 5. Nedostatak sigurne kuće 6. Nedostatak hotelskih kapaciteta 7. Nedostatak kulturnih ustanova (Biblioteka, pozorište, bioskopska sala, omladinski centri) 8. Postojanje neformalnih naselja
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ol style="list-style-type: none"> 1. Razvoj poslovanja 2. Fondovi i donacije 3. Univerzitet 4. Sektor NVO 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Migracija

2.6.2. Infrastruktura, javne službe i saobraćaj

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ol style="list-style-type: none"> 1. Nova putna infrastruktura 2. Uređenje rečnih korita 3. Sistem vodovoda i kanalizacije u većem delu opštine 4. Električna i telefonska mreža na većem delu teritorije 5. Blizina glavnih putnih pravaca (magistralnih i regionalnih puteva), železnica i aerodroma 6. Dobra među-opštinska saradnja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Saobraćaj kroz centar Gračanice 2. Neasfaltirani pristupni putevi u nekoliko naselja 3. Slabo snabdevanje električnom energijom u zimskom periodu 4. Nepostojanje registra podzemnog katastra 5. Nepokrivenost svih naselja vodovodnom mrežom 6. Planiranje i izgradnja bez standarda 7. Nedostatak javnih preduzeća 8. Nedostatak autobuske stanice i nefunkcionisanje javnog prevoza u opštini 9. Nedostatak parking prostora
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ravnica (dobri morfološki uslovi) 2. Pristup aerodromu 3. Blizina glavnog grada 4. Železnica 5. Korišćenje odnosno proizvodnja el. energije iz obnovljivih izvora 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ugrožena brana od blizine kamenoloma 2. Poplave reka u zimskom periodu 3. Neprilagođena nosivost vozila na putu

2.6.3. Ekonomski razvoj

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ol style="list-style-type: none">1. Industrijska zona2. Duh preduzetništva (zadruga farmera, stočarstvo, vočarstvo)3. Duh mladih preduzetnika je na višem nivou4. Rudno bogatstvo (dugoročno)5. Potencijal za razvoj turizma-arheološkog, verskog, kulturnog, rekreativnog6. Kvalitet poljoprivrednog zemljišta	<ol style="list-style-type: none">1. Nezaposlenost2. Proizvodne delatnosti (trgovina)3. Nedostatak tržišta za plasman proizvoda4. Nedostatak kvalifikovanih kadrova koji rade u obrazovnom i zdravstvenom sektoru5. Nepostojanje biznis parka6. Nedovoljna strana ulaganja
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ol style="list-style-type: none">1. Razvoj turizma2. Proizvodnja i plasman poljoprivrednih proizvoda (asortiman)3. Povećanje stope zaposlenosti u turizmu, poljoprivredi, itd.4. Zanatske radionice (suveniri, kojundžije, obučari, ručne radinosti...)	<ol style="list-style-type: none">1. Migracija

2.6.4. Životna sredina, prirodni resursi i kulturno nasleđe

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ol style="list-style-type: none">1. Geografski položaj2. Manastir Gračanica i okolne crkve3. Ulpijana4. Prirodni izvori-česme5. Jezero6. Kulturni spomenici7. Reke8. Ribnjak9. Poljoprivredno zemljište10. Vodenica?11. Tradicionalna kuhinja12. Lov i ribolov13. Tinin bunar14. Rudnik „Kišnica”15. Brdo Veletin i Steževac16. Blizina grada	<ol style="list-style-type: none">1. Nedovoljna zaštita kulturnog i prirodnog nasleđa2. Divlje deponije3. Zagađenje voda od otpadnih voda4. Zagađenje vazduha, vode, zemlje od jalovine5. Neuređeni vodeni tokovi
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ol style="list-style-type: none">1. Razvoj kulturnog, ruralnog i rekreativnog turizma2. Kulturno i prirodno nasleđe3. Čišćenje deponija4. Poljoprivredni razvoj5. Reciklaža otpadnih materijala6. Sistem za prečišćavanje otpadnih voda7. Izgradnja putne infrastrukture8. Proizvodnja prirodne i domaće hrane	<ol style="list-style-type: none">1. Nelegalna gradnja2. Nedostatak razumevanja između pripadnika zajednice oko važnosti i očuvanja kulturnog i prirodnog nasleđa3. Brana-naprnuće preliv. brane4. Jalovina5. Divlje deponije6. Poplave7. Gubitak poljoprivrednog zemljišta

2.7. Razvojni izazovi

Najprioritetniji izazovi su određeni po tematskim grupama u radionici gde su učestvovali Opštinski tim za planiranje, civilno društvo i UN-Habitat. Ovo poglavlje je razmotrilo material iz radionice i analize profila.

2.7.1. Socijalna infrastruktura, smeštaj i demografija

Novoformirana opština bez nasleđene socijalne infrastrukture, sa velikim brojem mladog stanovništva i stručnog kadra u svim oblastima, ima potrebu za rešavanjem sledećih razvojnih izazova:

Izazov 1: Obezbeđenje i unapređenje društvene infrastrukture je potrebno

Kako može plan da doprinese obezbeđivanjem prostorija u sektorima: zdravstvo, obrazovanje, socijalna zaštita, kultura i sport i uz to izgradnja i (ljudskih i tehničkih kapaciteta) za poboljšanje usluga u ovim oblastima?

Izazov 2: Potražnja za stambene kapacitete je visoka

Kako obezbediti pružanje stambenih kapaciteta u cilju poboljšanja životnog standarda stanovnika, vodeći računa o životnoj sredini i kulturnoj baštini?

2.7.2. Infrastruktura, javne službe i saobraćaj

Izazov 3: Uslovi za mobilnost nisu na zadovoljavajućem nivou . Ne postoji javni prevoz i protok saobraćaja kroz Gračanicu stvara buku i uznemirava stanovništvo.

Kako plan može poboljšati mobilnost?

Izazov 4: Pospješiti razvoj infrastrukturnog sistema i javnih usluga

Kako se planom može poboljšati postojeća infrastrukturna mreža i usluge i pružanje novih tamo gde je potrebno?

2.7.3. Ekonomski razvoj

Izazov 5: Nizak nivo proizvodne delatnosti

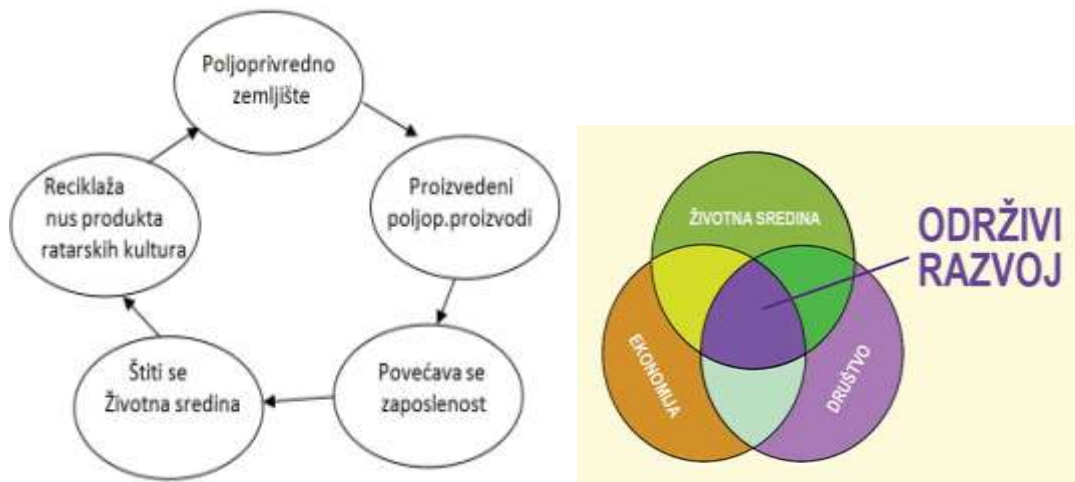
- Nedovoljno razvijena privreda i poljoprivreda
- Neadekvatna poljoprivredna proizvodnja
- Nedovoljno tržište za plasman proizvoda
- Neiskorišćenost prirodnih resursa
- Nedovoljno razvijena infrastruktura (putevi, vodovod, kanalizacija, struja, internet)
- Nepostojanje javnog prevoza

Kako možemo da povećamo nivo proizvodnje u našoj opštini na održiviji način?

Opština Gračanica je ruralna opština sa visokim kvalitetom obradivog poljoprivrednog zemljišta, te iz tih razloga realno je planirati savremenije i bolje iskorišćenje plodnog poljoprivrednog zemljišta.

Izazov 6: Razvoj turizma

Kako možemo da razvijemo turizam u našoj opštini?

Slika 53- Dijagram održivog razvoja

2.7.4. Životna sredina, prirodni resursi i kulturno nasleđe

Izazov 7: Nedovoljna zaštita kulturnih dobara i prirodnih resursa

Kako se može zaštititi ovim planom kulturno nasleđe i prirodno nasleđe, a da se istovremeno iskoristi za ekonomski razvoj?

Izazov 8: Jalovina i nelegalne deponije- degradirane površine- visok nivo zagađenja vode, zemlje i vazduha.

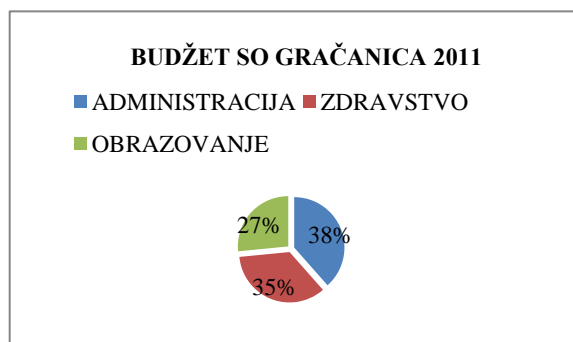
Kako se može Razvojnim planom rešiti pitanje životne sredine?

2.8. Procena kapaciteta opštine za ulaganja

Ukupan budžet Opštine Gračanica za 2011. godinu iznosi 4,538,780.00€, od tog iznosa 4,138,780.00€ je finansiranje preko vladinih grantova, dok su 400,000.00 € planirani sopstveni prihodi.

UKUPAN BUDŽET SE DELI NA:

- OPŠTI GRANT ZA ADMINISTRACIJU U IZNOSU OD 1,746,282.00€
- SPECIFIČNI GRANT ZA ZDRAVSTVO U IZNOSU OD 1,587,667.00€
- SPECIFIČNI GRANT ZA OBRAZOVANJE U IZNOSU OD 1,204,830.00€

Slika 54- Budžet SO Gračanica 2011.

Izveštaj o izvršenju budžeta za 2011.godinu

Opština je dobrim, odgovarajućim planiranjem i upravljanjem sredstvima uspjela da utroši sva raspoloživa sredstva, kako od planiranog budžeta tako i od donacija. Dobrim upravljanjem budžeta, realizovani su svi planirani infrastrukturni projekti, sve obaveze predviđene budžetom i time omogućili građanima opštine bolje i kvalitetnije uslove za život.

Iz priložene tabele se može videti da je opština Gračanica imala odobren budžet od 4,538,780.00€, a da je završni iznosio 5,671,059.27€.

Tabela 27- Izveštaj o izvršenju budžeta za 2011. godinu

Opis	2011			Ukupno € '000
	GV € '000	SP € '000	OD € '000	
Uplate				
Zgrade	248,250.86	99,439.41	263,245.26	610,935.53
Konstrukcija puteva	105,948.43	145,694.80		251,643.23
Kanalizacija	-	-		-
Vodovod	-	-		-
Električna energija, proizvodnja, transmisija i snabdevanje	-	-		-
Oprema preko 1000 evra	172,299.00	26,350.00		198,649.00
Prevozna vozila	34,930.00	14,995.00		49,925.00
Mašinerija-vozila	-	-		-
Ostali kapital	612,720.14	438,639.92	26,364.45	1,077,724.51
Zemljište	-	-		-
Nematerijalna sredstva	-	-		-
Kapitalni transferi za javne entitete	-	-		-
Kapitalni transferi za nejavne entitete	-	-		-
Sudske odluke	1,830.90	-		1,830.90
Ukupno uplate	1,175,979.33	725,119.13	289,609.71	2,190,708.17

Iz priložene tabele može se videti da je opština Gračanica za kapitalne investicije (konstrukciju puteva, kanalizaciju, opremu, prevozna sredstva i ostali kapital) utrošila 1,175,979.33€ iz vladinih grantova i 725,119.13€ iz sopstvenih prihoda.

Iznos od 289,609.71€ je iznos koji je opština Gračanica dobila kao donaciju od Vlade Albanije i taj iznos utrošen je za kapitalne investicije odnosno realizaciju nekoliko projekata. Tako da se iz priloženog može videti da je opština Gračanica u 2011. godini za kapitalne investicije utrošila ukupno 2,190,708.17€.

Opština Gračanica je takođe dobila dve donacije za kategoriju roba i usluga i to:

- Donaciju od Svetske banke u iznosu od 10,000.00€ za nabavku školske opreme
- Donaciju od UNOPS u iznosu od 2,340.00€ za popis stanovništva.

Donacije

Opština Gračanica je potpisala nekoliko memoranduma o saradnji sa Ministarstvom rada i socijalne zaštite, Ministarstvom za zajednice i povratak i Ministarstvom administracije lokalne samouprave.

Opština Gračanica je u 2010. godini sklopila Memorandum o saradnji i sa Vladom Albanije i dobila donaciju u iznosu od 400,000,00 evra. Ta sredstva su bila namenjena za realizovanje kapitalnih projekata.

Opština Gračanica je, pored redovnih budžetskih sredstava, dobila i nekoliko naknadnih grantova i donacija od MRSZ-e i MZP5, ZKM6, MALS-e, u ukupnom iznosu od 4.774.458,00 eura, koje je namenski utrošila za finansiranje više od 50 infrastrukturnih projekata, čija je implementacija doprinela razvoju pozitivnog imidža opštine.

Tabela 28- Budžet prema programima 2011-2013.

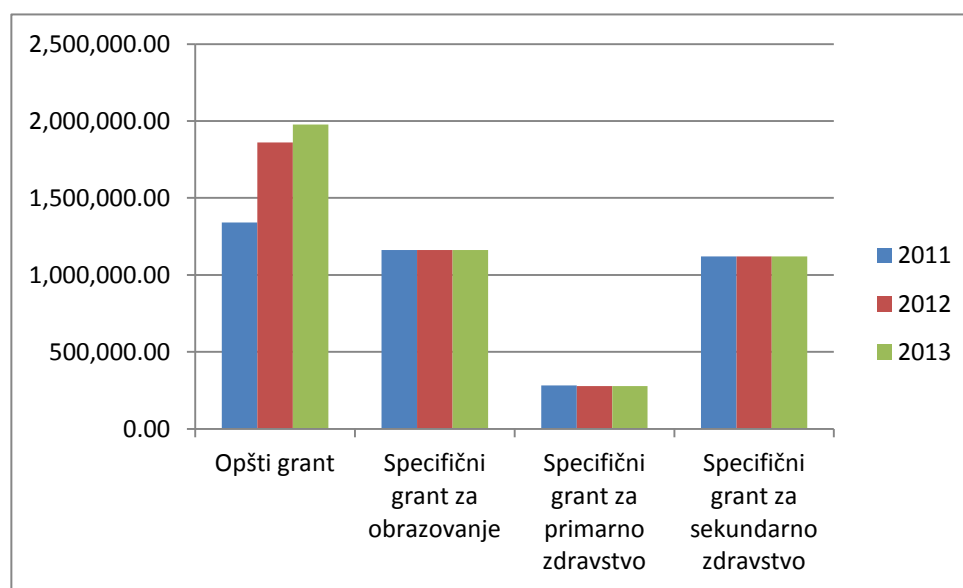
Budžet 2011			
Programi –Davanja (Grant)	Vladino davanje (Grant)	Lični dohoci	Ukupno
Opšta administracija*	1,346,282.00	400,000.00	1,746,282.00
Obrazovanje	1,204,830.00	0	1,204,830.00
Zdravstvo	1,587,667.00	0	1,587,667.00
Ukupno	4,138,779.00	0	4,538,779.00
Budžet 2012.			
Opšta administracija*	1,468,867.00	537,000.00	2,005,867.00
Obrazovanje	1,562,103.00	0	1,562,103.00
Zdravstvo	1,410,500.00	0	1,410,500.00
Ukupno	4,441,470.00	537,000.00	4,978,470.00
Budžet 2013.			
Opšta administracija*	1,468,867.00	537,000.00	2,005,867.00
Obrazovanje	1,562,103.00	0	1,562,103.00
Zdravstvo	1,410,500.00	0	1,410,500.00
Ukupno	4,441,470.00	537,000.00	4,978,470.00

⁵Ministarstvo za zajednice i povratak

⁶Kancelarija za pitanje zajednice pri kabinetu premijera

Na osnovu podataka prikazanih u tabeli 14, moguće je proceniti jedino opštinski budžet, dok se privatni ili javni sektor ili donacije mogu proceniti na osnovu njihovog procenta prosečnog učešća na Kosovu (25%, 75%, 5%).

Za 2012.godinu opština Gračanica je odobrila budžet od 4,978,470,00 €, gde Vlada učestvuje sa grantovima (grant) u iznosu od 4,441,470,00 €, dok su planirani sopstveni prihodi 537,000.00€.

Slika 55- Vladini grantovi su prikazani i sledećim grafikonom

Opština Gračanica je odobrila najviše 529 zaposlenih radnika, za sve programe.

Opština prikuplja i prima lične dohotke, uključujući saobraćajne kazne, administrativne takse, opštinske takse, izdavanje dozvola i porez na imovinu. Prikupljanje sredstava iz ovih dohodaka je do sad bilo zadovoljavajuće. Postojao je samo ograničeni rast ličnih primanja, u poređenju sa drugim vrstama prihoda, tako da je opština zavisi od grantova dobijenih sa nivoa centralne vlasti. Značajan posao je urađen za implementaciju sistema poreza na imovinu u opštini i to je obezbedilo veću mogućnost povećavanja opštinskih ličnih prihoda. Opština je aktivno tražila načine da proširi osnovu ličnih prihoda i da poboljša njihovo prikupljanje. Glavni izvor opštinskih ličnih prihoda je porez na imovinu.

Tabela 29- Prihodi SO Gračanica

Br.	Opis	Budžet 2009	Plan 2010	2011 Procena	2012 Procena	2013 Procena
618	Gračanica					
1	UKUPNI OPŠTINSKI PRIHODI	-	-	400,000	537,000	537,000
1.1	SOPSTVENI PRIHODI	-	-	400,000	537,000	537,000
1.1.1	Porez na imovinu			200,000	251,000	251,000
1.1.2	Opštinske takse	-	-	200,000	286,000	286,000
	Licence i dozvole			84,000	119,880	119,880
	Sertifikati i službena dokumenta			28,000	63,000	63,000
	Takse za motorne opreme			10,000	13,000	13,000
	Dozvole za izgradnju			8,000	15,120	15,120
	Ostale opštinske takse			70,000	75,000	75,000

Opština Gračanica je premašila planirano ostvarenje prihoda za 2011 godinu od planiranih 400,000.00€. U 2011. godini ostvarila je prihode u iznosu od 1,121,553.64€, gde je od tog iznos 11,985.00€ je ostvarena od saobraćajnih kazni.

3. VIZIJA, PRINCIPI I CILJEVI

3.1. Vizija za budućnost opštine

Zajednički logo o viziji:

Integrirana izjava o viziji:

„Opština Gračanica, bogata antičkim i srednjovekovnim blagom i prirodnim lepotama – moderno okruženje sa razvijenom ekonomijom i infrastrukturom, gde svako uživa ista prava i slobode”

U cilju integrisanja aspiracija i mišljenja civilnog društva i opštinskog osoblja u proces planiranja , ova izjava o viziji je proizašla iz radionice o vizioniranju koja se održala u Ohridu, u Makedoniji od 25. do 29. novembra 2010. godine, kako bi se zajedno i uz učesnički pristup razvila vizija budućeg razvoja opštine.

Tokom vizionarske radionice svaka tematska grupa izašla je sa svojom vizijom popraćenom sa motom, uključujući vizionarske karte i deklaracije o njihovoj viziji. Sledeći motoi su:

- Zeleno- zelenija, stara- moderna, zdrava i atraktivna opština Gračanica
- Opština Gračanica, pristupačna, atraktivna i tradicionalna
- Moderna opština sa razvijenom infrastrukturom i privredom
- Svaka porodica u sopstvenoj kući u okviru socio- urbanog okruženja

Svi navedeni motovi rezultirali su zajedničkim motom i integrisanom izjavom o viziji kako je gore navedena. Zajednički moto je:

Moto:

„Manastir Gračanica svetsko blago naš biser”

Rezultati vizionarske radionice će se koristiti kao smernice za MDP izradu i sprovođenje procesa, kako bi ovu viziju pretvorili u stvarnost.

Krajnja i integrisana vizija predstavlja modernu, urbanu, ekonomski jaku opštinu sa zdravom životnom sredinom, razvijenom privredom i očuvanim kulturnim nasleđem.

3.2. Opšti principi za razvoj

Opšti principi za razvoj obezbeđuju širok okvir smernica, koje potiču iz relevantnih i razvojnih lokalnih, nacionalnih, evropskih i međunarodnih planskih dokumenata:

- Zakon o prostornom planiranju
- Principi za održiv prostorni razvoj iz evropske perspektive prostornog razvoja EU-ESDP;
- Principi za održiv razvoj- Agenda 21;
- Principi dobrog urbanog upravljanja - Program UN-Habitat-a;
- Principi lokalne samouprave i decentralizacije- Ahtisarijev plan.

Principi i vrednosti predložio složili da treba poštovati u budućnosti. Principe koje Razvojni plan opštine Gračanice je odredio kao najbitnije koje treba uzeti u obzir prilikom izrade, ali čak i posle usvajanja plana su:

- ORP podržava princip integrisanog pristupa, uključujući i elemente infrastrukture i transporta, ekonomskog razvoja, socijalne, ekološke elemente i druge strateške politike za opštinu;
- ORP promoviše zajedničke interese stanovnika Gračanice sa ciljem da se podigne kvalitet života i socijalna zaštita;
- Plan se zasniva na principu pružanja pristupa za sve stanovnike u školstvu, zdravstvu i druge socijalne usluge;
- Promovisanje i podrške održivom razvoju, ali sa dozom opreza prilikom racionalnog korišćenja prirodnih, istorijskih i kulturnih vrednosti za razvoj, kako bi se ove vrednosti promovisale, ali i sačuvale za buduće generacije;
- Promovisanje stabilne ekonomije koja će stvoriti mogućnost za stvaranje novih radnih mesta za stanovnike Gračanice sa jednakim pravima za sve;
- Dobro urbano upravljanje koje promoviše učešće javnosti i uključivanje u izradi Razvojnog plana opštine, uključujući različite zainteresovane grupe i neisključujući potrebe posebnih grupa u procesu; promoviše transparentnost u planiranju i jednakosti, uzimajući u obzir aspekt polne ravnopravnosti i rešavanje zahteva osoba sa posebnim potrebama, mladih, žena, dece, starih, itd;
- Princip supsidijarnosti, prema kojem plan treba da se fokusiraju na lokalne probleme, ali ne bi trebalo da bude u sukobu sa pitanjima visokog nivoa, opština preuzima odgovornost za sprovođenje odluke centralnog nivoa, ali i da donose odluke koje se mogu efikasno primeniti na lokalnom nivou;
- OPR Gračanice daje akcenat na princip kompaktnog razvoja, naročito u urbanim sredinama, kako bi se racionalnije koristio prostor, ali insistirajući na ravnopravnoj raspodeli osnovnih funkcija razvoja u ruralnim područjima, kako bi se uklonile razlike između urbane i ruralne zone;
- Predviđeni razvoji u Razvojnom planu opštine treba da doprinesu procesu evropskih integracija.

3.3. Dugoročni ciljevi razvoja

Deo definisanja razvojnih ciljeva, definisanje ciljeva i zadataka, predstavlja nastavak vizije. Na osnovu prednosti i mana, kao i uzimajući u obzir mogućnosti i potencijal za razvoj i razvojne izazove, Razvojni plan opštine (RPO), za period za koji se izrađuje, je definisao ciljeve i objektivne po tematskim oblastima.

Razvojni plan opštine je uzeo u obzir i preporuke definisane Prostornim planom Kosova za Plavu zonu. U centru plave zone predviđa se Trougao ekonomskog razvoja Kosova (TERK), takozvani stub ekonomskog razvoja sa nacionalnim interesom, izvor dohodaka za kosovsku ekonomiju, kao i moguće mesto za investitore multinacionalnih kompanija. Razlozi za jedno takvo opredeljenje budućeg prostornog razvoja TERK-a su: 1) blizina grada Prištine, kao najveći budući administrativni, obrazovno-naučni i uslužni centar na Kosovu, kao moguće atraktivno mesto za lokalne i strane investitore, ali i kongresni turizam, 2) glavni koridori putne, železničke, vazdušne, telekomunikacione i energetske infrastrukture, 3) Međunarodni aerodrom Priština, kao buduća strateška tačka za povezivanje sa svetom u domenu putničkog i teretnog saobraćaja, osvedočen kao značajan čvor za ekonomski razvoj, 4) blizina pozicije sa regionalnim koridorima.

Dokument vizije opštine Gračanica, koji je rađen 2010. godine, daje značaj poljoprivrednom i privrednom razvoju, razvoju moderne opštine sa infrastrukturom, pružanju kvalitetnih usluga u okviru socio-urbanog okruženja, bolje upravljanje životne sredine i prirodnih resursa, kao i razvoj ljudskih resursa, uključujući obrazovanje, obuku itd.

Moto dokumenta „Nacrt izjave o viziji za Gračanicu” po tematskim grupama je:

- Zelena-zelenija, stara-moderna, zdrava i atraktivna opština Gračanica
- Opština Gračanica, pristupačna, atraktivna i tradicionalna
- Moderna opština sa razvijenom infrastrukturom i ekonomijom
- Svaka porodica u sopstvenoj kući u okviru socio-urbanog okruženja

Ciljevi i zadaci određeni od strane PRO, kroz sveobuhvatan konsultativni proces, predstavljaju skup ciljeva određeni u gore navedenim dokumentima i navedeni su po tematskim oblastima navedenih gore i imaju naređenje od tematskih oblasti: Socijalna infrastruktura, stanovanje i demografija; Ekonomski razvoj; Javne usluge, infrastruktura i saobraćaj i Životna sredina, prirodni resursi i kulturno nasleđe.

Na osnovu ciljeva koji su određeni u vizioniranju, i na osnovu razvojnih izazova koji su proizašli analizom situacije, određeni su ciljevi i objektivni za razvoj opštine Gračanica po tematskim grupama:

3.3.1. Socijalna infrastruktura, stanovanje i demografija (A)

AC1- Proširenje smeštajnih kapaciteta i podizanje na viši nivo pružanja usluga u oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalnih usluga, kulture, sporta i rekreacije:

AO1.1- Podizanje kapaciteta iz oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalnih usluga, kulture, sporta i rekreacije;

AO1.2- Pružanje adekvatnih i kvalitetnijih usluga.

AC2 - Poboljšanje životnog standarda planiranjem uređenih naselja i smeštajnih kapaciteta:

AO2.1- Stvaranje i tretiranje naselja poštovanjem relevantnih zakona;

AO2.2- Proširenje stambenog kapaciteta kroz izgradnju kolektivnog i individualnog stanovanja.

3.3.2. Ekonomski razvoj (B)

BC1- Unaprediti ekonomski razvoj kroz razvoj privrede, poljoprivrede i turizma:

BO1.1- Podsticaj održive poljoprivredne proizvodnje;

BO1.2- Obezbediti tržište i pristup za plasman proizvoda;

BO1.3- Podizanje svesti o održivoj poljoprivredi;

BO1.4- Podsticanje i otvaranje porodičnih biznisa;

BO1.5- Sprečavanje nelegalnog korišćenja i eksploatacije društveno poljoprivrednog zemljišta;

BO1.6- Razvoj i promovisanje lokalnog turizma (kulturnog, verskog, seoskog, sportsko-rekreativnog turizma);

BO1.7- Podsticaj i razvoj biznisa.

3.3.3. Infrastruktura, javne usluge i saobraćaj (C)

CC1- Poboljšanje komunalnih usluga:

CO1.1- Pokrivenost vodovodne i kanalizacione mreže na celoj teritoriji opštine;

CO1.2- Poboljšanje električne mreže i snabdevanja električnom energijom;

CO1.3- Pokrivenost telekomunikacionih mreža;

CO1.4- Poboljšanje upravljanja čvrstim otpadom.

CC2- Poboljšanje saobraćaja kroz opštinu Gračanica:

CO1.1- Smanjiti saobraćajnu gužvu u centru Gračanice;

CO1.2- Poboljšati pešački i biciklistički saobraćaj, kao i javne prostore;

CO1.3- Formiranje zelenih koridora u opštini;

CO1.4- Poboljšati mrežu puteva.

3.3.4. Životna sredina, prirodni resursi i kulturno nasleđe (D)

DC1- Zaštita životne sredine i prirodnih resursa:

DO1.1- Zaštita poljoprivrednog zemljišta od hemijskog uticaja (agrotehnička sredstva);

DO1.2- Zaštita poljoprivrednog zemljišta od bespravne gradnje;

DO1.3- Sprečavanje nelegalne seče šuma i pošumljavanje goleti;

DO1.4- Podizanje svesti o ekologiji;

DO1.5- Koristiti obnovljive izvore energije;

DO1.6- Poboljšanje kvaliteta vode, vazduha i zemlje putem rešavanja problema jalovine i nelegalnih deponija.

DC2- Zaštita i promovisanje kulturnog nasleđa:

DO2.1- Zaštita kulturnog nasleđa (arhitektonsko, arheološko, kulturni pejzaži, duhovno nasleđe);

DO2.2- Promovisanje vrednosti kulturnog nasleđa (materijalne i nematerijalne).

DC3- Smanjenje rizika i poboljšanje upravljanja negativnog uticaja na životnu sredinu i kulturno nasleđe izazvanog prirodnim nepogodama i ljudskim aktivnostima:

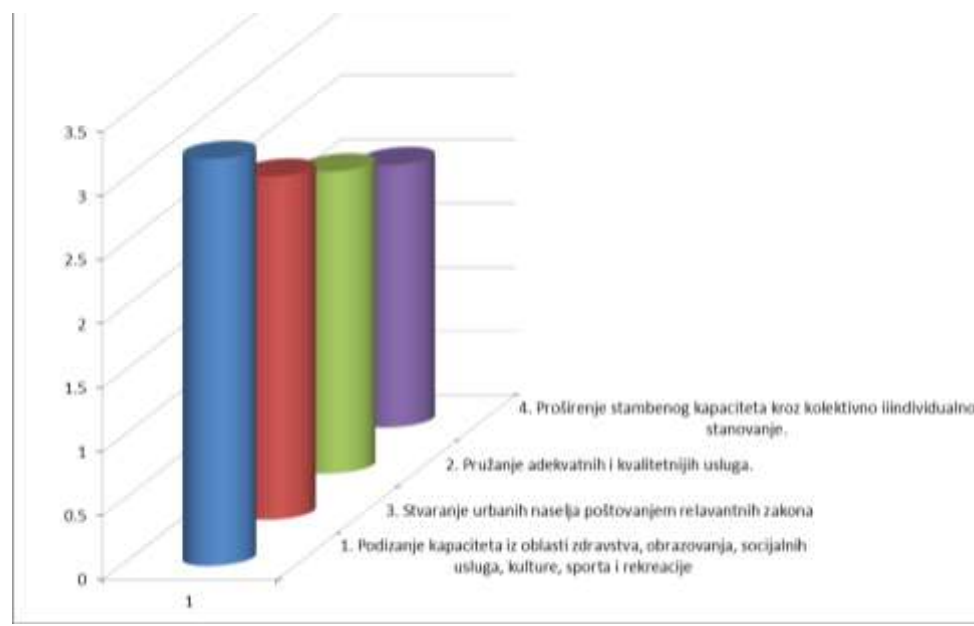
DO3.1- Podizanje svesti i izgradnja kapaciteta o kulturnoj baštini;

DO3.2- Smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu u oblastima koje su sklone prirodnim katastrofama.

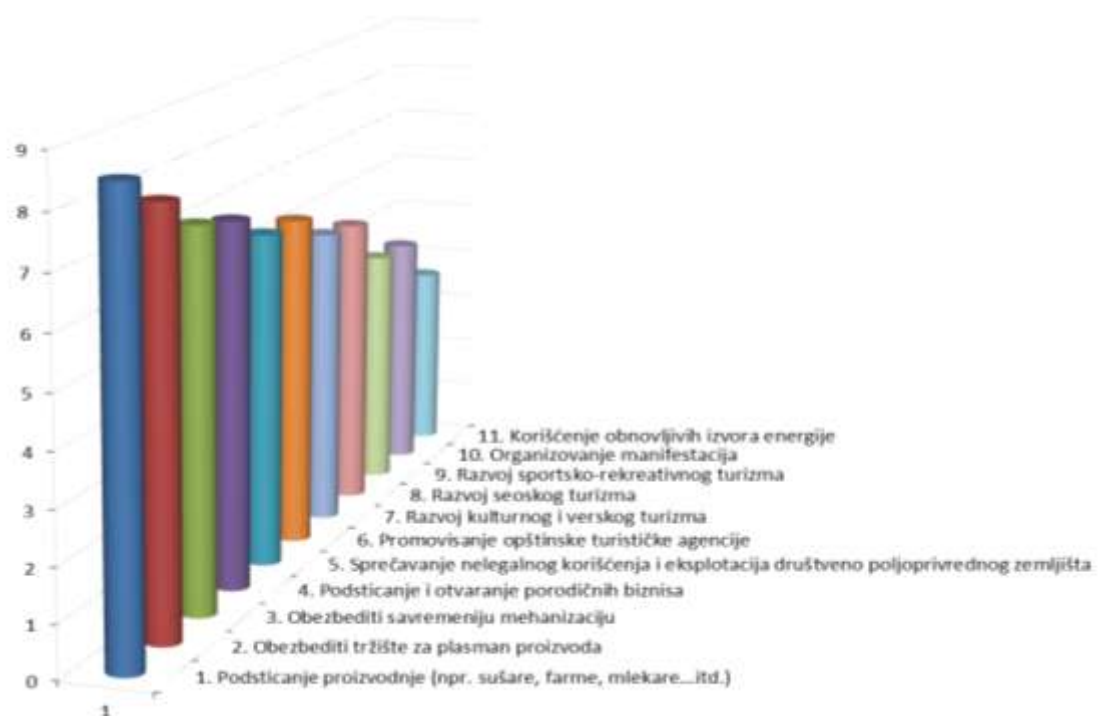
3.4. Strateški prioriteti

Opštinski tim za planiranje u saradnji sa Programom PPPO, koji se sprovodi od strane UN-Habitat-a u cilju transparentnog rada i uključivanja građana u izradi Razvojnog plana opštine, pripremio je anketu „Objektivi za razvoj opštine Gračanica” sa gore navedenim objektivima. Anketa je objavljena na opštinskim web stranicama, kao i na opštinskoj fejsbuk grupi, od maja do jula 2012. g. Pored građana, mogućnost rangiranja prioriteta iskoristili su i zaposleni u Opštini Gračanica, predstavnici civilnog sektora, predstavnici privrednika Biznis zone i ostali.

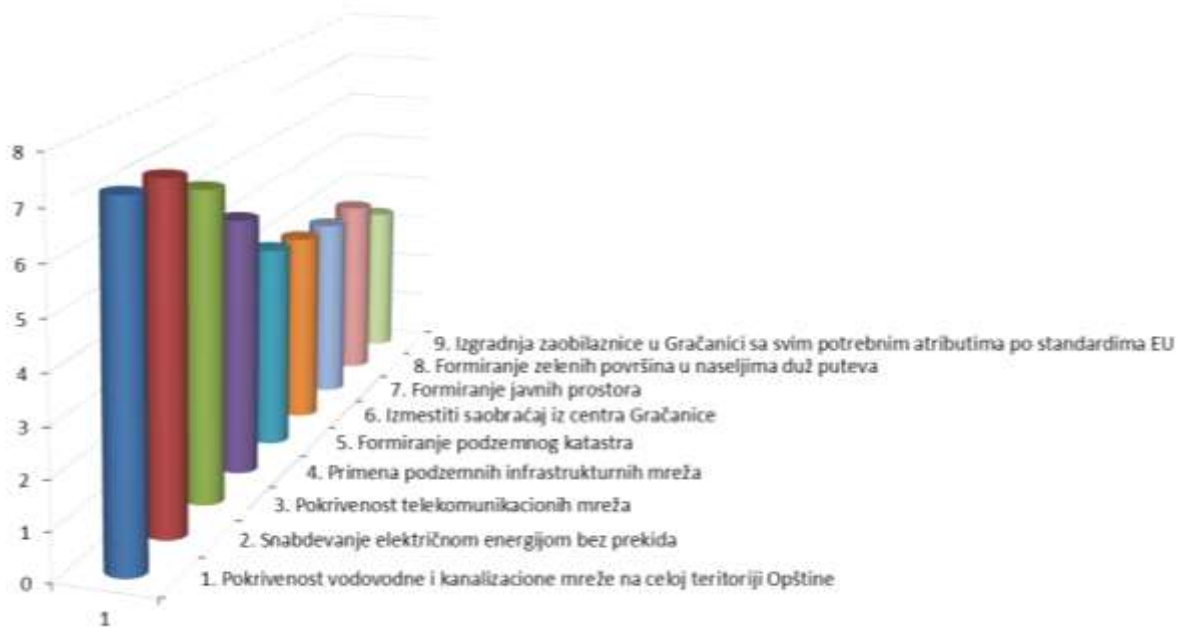
Rangiranje se vršilo po tematskim oblastima od višeg ka srednjem i nižem prioritetu. Rezultati ove ankete su detaljno prikazani u dole navedenim grafikonima.

A- Socijalna infrastruktura, stanovanje i demografija

B- Ekonomski razvoj

C- Javne usluge, infrastruktura i saobraćaj

D- Životna sredina, prirodni resursi i kulturno nasleđe

4. OKVIR OPŠTINSKOG PROSTORNOG RAZVOJA

RPO je prošao kroz interaktivni proces u kome su stručnjaci i opštinsko osoblje razvili tri alternativne mogućnosti razvoja. U ovim sesijama učesnici su radili na mapama predstavljajući sadašnje stanje i budući razvoj.

4.1. Karakteristike scenarija razvoja

4.1.1. Trend scenario razvoja

- Veoma velike oblasti sa rizikom od urbanog širenja;
- Velike oblasti za razvoj na zemljištu koje nije pogodno za izgradnju ili na kvalitetnom poljoprivrednom zemljištu;
- Korišćenje zemljišta, promocija mešovitog korišćenja u okviru „realističnog pristupa“ koji sadrži sadašnji trend;
- Ohrabruje maksimalno korišćenje postojećih glavnih i tranzitnih puteva;
- Što se korišćenja zemljišta tiče, razvoj će takođe biti intenziviran, što će omogućiti da investicije u javni transport i stambeni prostor budu izvodljivije;
- Pažnja je posvećena povećanju produktivnosti i potrošnje;
- Značajna pažnja je posvećena zaštiti životne sredine;
- Usluge su orijentisane uglavnom duž koridora (putnih pravaca);

Opis trend scenarija razvoja

Predloženo:

- Na osnovu postojećih razvojnih trendova grupa smatra da će se u budućnosti susedna naselja spojiti;
- Proveriti mogućnost smanjenja veličine lokacije Ulpijana u budućnosti;
- Uglavnom su predloženi individualni stambeni objekti, osim u Gračanici za koju su predloženi kolektivni stambeni objekti;
- Planiranje i izgradnja zaobilaznice kako bi se izbegle gužve i buka u centru Gracanice u određenom vremenskom periodu;
- Imajući u vidu da je u zapadnom delu glavna aktivnost sela stočarstvo i poljoprivreda, predloženo je da oni treba da nastave da se bave ovim aktivnostima i da ih dalje razvijaju;
- Razvoj javnog transporta koji povezuje sva naselja;
- Izgradnja vodovodne i kanizacione mreže za zapadni deo opštine, pošto se građani snabdevaju iz privatnih bunara. Sistem vodosnabdevanja bi se delimično snabdevao iz Gračaničkog jezera;
- Studija kapaciteta podzemnih voda za snabdevanje 5 sela-zapadni deo (Suvi Do, Radevo, Skulanevo, Lepina i Batuse)
- Izgradnja pešačkih i biciklističkih staza tamo gde je to moguće;
- Izgradnja odlagališta građevinskog i čvrstog otpada u blizini rudničke deponije u Kišnici;
- Izgradnja železničkih stanica (u Lepini, Lapljem Selu i Kišnici) i ponovno otvaranje železničke pruge za putnike i za obilazak kulturnih znamenitosti;
- Izgradnja autobusnog stajališta u Preocu;
- Izgradnja reciklažne stanice za razdvajanje otpada
- Izgradnja stočnog groblja u Donjoj Gušterici
- Izgradnja sistema za otpadne vode na kraju rečnih tokova- kanizacioni kolektori;
- Izgradnja džamije u Kišnici;
- Specijalne zaštićene zone oko crkve u Dobrotinu, Lapljem Selu, Donjoj Gušterici;
- Planirana deponija (privremena) za odlaganje medicinskog otpada u blizini bolnice

Napomene:

- Scenario trendova je scenario gde ne radimo ništa u planskom aspektu. Ipak, ovaj scenario sadrži neke elemente planiranja koji omogućuju zaštitu poljoprivrednog zemljišta;
- Određivanje građevinske zone naselja Marigona, koje će u budućnosti težiti da se proširi i skraćivanje puta do aerodroma, jer je razvoj već započeo;
- Dalje širenje naselja Marigona treba sprečiti u budućnosti;
- Takođe, trend kupovine zemljišta zapadnih sela od strane aerodroma Priština može da predstavlja opasnost u budućnosti;
- Pokrenuto je pitanje konsolidacije/reparcelizacije zemljišta;
- Posle razgovora sa ekspertom SEA, pojavila se ideja da se ponovo aktivira rudnička železnička pruga i da se izgrade autobuska stajališta i železničke postaje i da se svim posetiocima obezbede bicikli za vožnju i uživanje u predelima opštine;
- Planirane pešačke i biciklističke staze uticaće na smanjenje CO₂;
- Planiran je novi sistem za upravljanje čvrstim otpadom;
- Poštovanje rečnih basena i sela i planirani sistemi za preradu otpadnih voda;
- Zemljište i infrastruktura – koncentracija novih zona, smanjivanje korišćenja zemljišta;
- Kultura i ekonomija – podizanje svesti o važnosti ekonomskog razvoja i culture;

Dobre strane:	Sukobi:
<ul style="list-style-type: none"> • Mešovito korišćenje zemljišta, autobuska stajališta, biciklističke staze (deo koji se odnosi na javni transport je veoma pozitivan) 	<ul style="list-style-type: none"> • Korišćenje zemljišta i stambeno pitanje (kao moguće rešenje za koncentraciju novih stambenih oblasti, višespratnica) • Kultura i ekonomija

4.1.2. Koncentrisani scenario razvoja

- Ohrabrivanje rehabilitacije i/ili ponovnog korišćenja postojećih struktura
- Koncentrisanje na održavanje postojeće infrastrukture (putevi, vodosnabdevanje, kanalizacija itd.)
- Promoviše novi razvoj u zonama gde već postoji putna infrastruktura i javne službe
- Očuvanje poljoprivrednog zemljišta i agro preduzeća, posebno u seoskim oblastima
- Povećanje mogućnosti za javni transport i mobilnost (pešačenje, vožnja, biciklizam, voz, autobus itd.), ali i za individualni transport;
- Ohrabrivanje razvoja oko postojećih zgrada koje su od značaja za opštinu
- Ohrabrivanje rehabilitacije praznih/nekorišćenih prostora i napuštenih industrijskih zona
- Ohrabrivanje korišćenja energetske efikasnosti u zgradama
- Održavanje i proširenje parkova, prirodnih zona i rekreativnih usluga
- Ohrabrivanje kvalitetnog i realnog stanovanja
- Gradovi/centri su podržani svojim funkcijama kao motori ekonomskog i kulturnog razvoja
- Infrastruktura je koncentrisana i optimalno korišćena
- Postojanje kontrasta pejzažnog razvoja između gradskih i seoskih zona

Opis koncentrisanog scenaria razvoja

Predloženo:

- Zaštita poljoprivrednog zemljišta
- Očuvanje seoskog konteksta
- Očuvanje seoskih predela (turizam)
- Uvođenje železničke pruge (stvaranje zelenih koridora)
- Novi transportni pravac prema aerodromu
- Oblasti za proširenje naselja
- Definisane zone naselja
- Turizam (etno hotel-sinergija sa kulturnim nasleđem)
- Promocija proizvodnje organske hrane
- Obilaznica oko Gračanice (uzeti u obzir potencijalni rizik po urbanu oblast)
- Turistički hotel u blizini bunara kod arheološkog nalazišta Ulpijana
- Naglasak na ekstenzivnoj poljoprivredi, konzervaciji i zaštiti poljoprivrednog zemljišta
- Izgradnja zelenog pojasa i biciklističkih staza duž novog puta i stavljanje železničke pruge u funkciju
- Deponija u Preocu
- Savet za ispitivanje finansijske održivosti, odnosno neodrživosti novog puta

Napomene:

- Novi put pored železničke pruge predstavlja potencijalnu opasnost jer se može započeti sa izgradnjom komercijalnih zgrada duž puta.
- Kada se radi o Preocu, ovo opštinsko zemljište planirano je za izgradnju biznis inkubatora jer i zbog ravnog terena i dobrog zemljišta bilo šteta da se tu odlaže smeće, što bi ugrozilo i naselje.
- Ništa ne treba planirati na samim granicama opštine
- U vežbi iz međusektorskih odnosa, članovi drugih grupa su smatrali da odnos između korišćenja zemljišta i stanovništva nije toliko negativan, kako ga je ova grupa etiketirala, već bi trebalo da bude srednji. Odnos životne sredine i prirodnih resursa prema infrastrukturi, transportu i mobilnosti treba da bude negativan.

Dobre strane:	Sukobi:
<ul style="list-style-type: none"> • Mešovito korišćenje zemljišta, autobuska stajališta, biciklističke staze (deo koji se odnosi na javni transport je veoma pozitivan) • Zaštita dobrog poljoprivrednog zemljišta • Uvođenje i oživljavanje železničke linije • Pravci javnog prevoza • Proširenje naselja • Hotel-etno oblasti • Promocija organske proizvodnje • Zaobilaznica (uzeti u obzir rizik po urbanu zonu) 	<ul style="list-style-type: none"> • Planirani put koji bi povezao Gračanicu i aerodrom treba da bude izgrađen kao lokalni put sa vegetacijom duž njega, jer u suprotnom može da se proširi, pa na taj način poljoprivredno zemljište na koje je stavljen naglasak u ovom scenariju ne bi bilo očuvano.

4.1.3. Decentralizovani scenario razvoja

On pokazuje decentralizovan razvoj sa tri posebna naselja, svakog sa svojim centrom.

Karakteristika scenarija su:

- Decentralizovani razvoj slabi postojeći centar grada
- Razvoj je fokusiran na više tačaka efikasnog korišćenja zemljišta i drugih resursa
- Grad i veći delovi sela su snabdeveni uslugama
- Veliki delovi ravnica mogu da se koriste za poljoprivredu
- Kratka rastojanja unutar opštine
- Međugradski saobraćaj je premešten van grada Gračanice
- Udaljeni delovi sela nisu razvijeni

Opis decentralizovanog scenarija razvoja

Predloženo:

- Centar ostaje naselje Gračanica
- Podcentri:
 - Donja Gušterica (za naselja Dobrotin, Livade, Gornja Gušterica)
 - Lepina-Skulanevo (za naselja Suvi Do, Radevo, Batuse)
- Proširenje Gračanice do Sušice i prema severu (izgradnja kolektivnih zgrada).
- Izgradnja zaobilaznice oko Gračanice. Iz pravca Prištine odvaja se od Ajvalije i ponovo se vraća u selu Mramor.
- Novi put: pravac od magistralnog puta (koji vodi za Lipljan) prema putu Lepina -Preoce.
- Brža veza do aerodroma, postojeći poljoprivredni put.
- Stavljanje u funkciju postojeće železničke pruge Lepina-Preoce koja bi mogla da se koristi za turističke svrhe (Ulpijana, izletišta „Česma“).
- Izgradnja pijace za plasman proizvoda u selu i u Lapljem Selu i Lepini.
- Izgradnja zone za biznis inkubator u oblasti prema Ugljaru.
- Izgradnja taložnika u Preocu i Gračanici.
- Izgradnja smetlišta od Gornje Gušterice prema Janjevu.
- Autobuska stanica na putu Laplje Selo-Livade (na ulazu u Laplje Selo).
- Železnička stanica u Suvom Dolu (tamo je ranije bilo železničko stajalište).
- Sužavanje zaštićene zone oko arheološkog nalazišta Ulpijana, ali sa mogućnošću da se ispitivanja nastave.
- Sužavanje specijalne zaštićene zone Gračanica.
- Ozelenjavanje rudnika i stvaranje rekreacione zone.
- Sportsko-rekreaciona zona na periferiji Lapljeg Sela prema Livadu.
- Zanatski centri u Gračanici (oko gradske česme) i u Donjoj Gušterici.
- Stvaranje zelenih koridora duž puteva tamo gde postoji mogućnost.
- Planiranje poslovne zone u oblasti, od magistralnog puta do puta Laplje Selo-Livade, u blizini mesta „Potok“, koje se već širi
- Biznis zona duž magistralnog puta Priština-Skoplje i Priština-Lipljan.
- Mogućnost izgradnje lake industrije u Suvom Dolu.
- Turistička mesta: izletišta Česma i arheološko nalazište Ulpijana.
- Ribnjak Radevo

Napomene:

- Pri planiranju i izgradnji novih puteva zahteva se izrada strateške procene uticaja na životnu sredinu.
- Smetlišta: bolje rešenje (zbog manjeg obima smeća) je da bude pokriveno reciklažno postrojenje i da svako mesto bude pokriveno ovom službom. Reciklažno postrojenje treba kombinovati sa taložnicima. Taložni materijal mogao bi da se koristi kao izvor energije.
- Ostaviti biznis inkubatore privatnim vlasnicima zemljišta, a da se opštinsko zemljište (pošto ga nema mnogo) koristi za javne službe. Pored toga oni će plaćati poreze opštini.
- Pojas oko potoka (Livade) na koji utiče privredna aktivnost, u cilju očuvanja (nedozvoljavanje širenja) dobrog kvaliteta poljoprivrednog zemljišta.
- Ograničenje širenja Gračanice prema Sušici sa svih stranama.
- Ako se biznis inkubator izgradi na periferiji Preoca prema Ugljaru, postoji veliki rizik da će poljoprivredno zemljište biti izgubljeno (blizina razvijene Čaglavice).
- Za ovaj decentralizovan scenario potrebno je obezbediti kontrolu razvoja, da on bude ograničen samo na jedno mesto.
- Da li železnica može da se koristi za turističke svrhe?
- Proverite mogućnost za konsolidaciju zemljišta!
- Uzmite u obzir rast stanovništva-koliko je zemljišta potrebno planirati za nova naselja.
- U blizini planiranog širenja naselja Gračanice ka severu postoji kamenolom, a zemljište je ispresecano rudničkim kanalima. Da bi se sprečila klizišta, potrebno je uraditi studiju izvodljivosti pre širenja naselja.
- Novi putevi skraćuju rastojanje i štede vreme, ali oni zavise od procene strateškog uticaja na životnu sredinu,
- Opština mora da obezbedi određen procenat zelenog prostora za svaku poslovnu parcelu.
- Dobra ideja je korišćenje opštinskog zemljišta za rekreaciju.

Dobre strane:	Sukobi:
<ul style="list-style-type: none"> • Eko mreža je najrazvijenija • Dva zelena jezgra, jedno blizu jezera na severu i drugo na jugoistoku 	<ul style="list-style-type: none"> • Novi putevi- uz prethodno urađenu procenu uticaja na životnu sredinu • Biznis park-dobar za razvoj, ali može da promeni karakter okoline od seoske u gradsku

4.2. Procena scenarija razvoja

Posle razvoja scenarija kroz interaktivan process, OTP zajedno sa konsultantom SPUŽS je sproveo mini- radionicu. U ovoj radionici, svaki scenario je ocenjen metodom matrice, u kome se procenio odnos između planskih odrednica i ciljevima SPUŽS-a.

Svaki od scenarija je postavio razvojni okvir za različite šablone korišćenja zemljišta i opcije ekonomskog razvoja. U narednim redovima ovi scenariji su opisani i testirani protiv njihovog poštovanja principa održivosti i samim tim ekološkim ciljevima.

Komentari za trend scenario sa stanovišta SPUŽS-a su dati u nastavku:

1. Spajanje naselja je realnost, iako može da dovede do širenja, gubitka kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta i mogućeg gubitka biodiverziteta, ono se ne može sprečiti. Ublažavanje tog problema je moguće definisanjem jasnih granica za širenje naselja, održavanjem gustine stanovništva na postojećim nivoima, postavljanjem granica u pogledu visine kuća/zgrada i definisanjem minimalnog procenta zelenih površina u urbanim blokovima.
2. Transportna infrastruktura prirodno privlači poslovne aktivnosti pošto je njima potrebno snabdevanje i otpremanje roba. SPUŽS bi sugerisao potpunu pokrivenost poslovnih zona potrebnom tehničkom infrastrukturom (mreža unutrašnjih ulica, vodosnabdevanje, sistem za prikupljanje i odvod otpadnih voda i kišnice, sistemi za distribuciju struje i drugih vidova energije itd.) i ekološkom infrastrukturom (kolektori masnoća, sedimentacioni bazeni, zeleni pojasevi duž javnih puteva itd.) u gore navedenim zonama u cilju ublažavanja pratećih uticaja na zdravlje i životnu sredinu.
3. Ograničavanje izgradnje stambenih oblasti na poljoprivrednom zemljištu ide u istim smerom sa ciljevima SPUŽS-a.
4. Obilaznica koja vodi oko Gračanice je potencijalno privlačna poslovna i stambena aktivnost koja će kao rezultat imati širenje naselja. Planeri treba to da uzmu u obzir kada utvrđuju granice budućeg razvoja opštinskog centra. Pored toga, bilo kakav nekontrolisan razvoj zemljišta, bilo za poslovne ili stambene aktivnosti, trebao bi se striktno zabraniti.
5. Predloženi javni transport mogao bi da bude u vidu intermodalne šeme. Ona obuhvata kombinaciju raspoloživih vidova javnog transporta (železnica, autobus), uključujući i definisanje transportnih čvorova (prebacivanje sa jednog na drugi vid javnog transporta). U tom cilju, planirana železnička stajališta u Lepini, Lapljem Selu i Kišnici mogu biti kombinovana sa autobuskim stajalištima. Alternativno planirana železnička stajališta mogu da ostanu u Lepini i Kišnici, dok bi umesto onog u Lapljem Selu čvor za prelazak sa železničkog na drumski prevoz mogao da se planira na raskrsnici u Preocu. Pošto su ovim scenarijom planirani i biciklistički koridori, u transportnim čvorovima mogu se planirati i mesta za iznajmljivanje bicikala.
6. Ovim SPUŽS se predlaže uvođenje najboljih poljoprivrednih praksi (NPP) na konsolidovanim parcelama. Pored toga, da bi se zaštitilo poljoprivredno zemljište, predviđa se korišćenje tradicionalnih tehnika za obradu zemljišta.
7. Predloženi koncept vodosnabdevanja je potpuno u skladu sa ciljevima SPUŽS.
8. Predložena deponija za inertni otpad treba da bude u skladu sa Direktivom 1999/31/EC i stoga na nju ne sme da se odlaže otpad koji zbog raspadanja materijala može da dovede do curenja u zemljište.
9. Od ključne važnosti za pravilno postupanje medicinskim otpadom, pored izgradnje odgovarajuće tehničke infrastrukture, je poboljšanje kapaciteta operatora (na nivou razdvajanja, pakovanja i rukovanja otpadom u bolničkim prostorijama i van njega – prikupljanje, privremeno skladištenje, prevoz i završna prerada) i redovno održavanje kapaciteta.
10. Pored postrojenja na biomasu, mogu se instalirati fotovoltaični paneli (FP) da bi se podržala proizvodnja energije za javne (opština, škole itd.) i privatne objekte (za stambene zgrade i individualne kuće, kao i za industrijske kapacitete) i za javno osvetljenje. Farme vetra takođe mogu da se realizuju na konsolidovanim poljoprivrednim parcelama. Integracija gore pomenutih obnovljivih izvora energije (OIE) u postojeću električnu mrežu je u skladu sa ciljevima EU za smanjivanje gasova, koji izazivaju efekat staklene bašte. Ipak, mogu da se jave zakonske, institucionalne i tehničke barijere koje je potrebno detaljnije proučiti.
11. Klasična postrojenja za preradu otpadnih voda mogu da budu skupo rešenje za opštinu Gračanica. Stoga je predloženo da se analizira mogućnost za korišćenje inženjerskih laguna za preradu opštinskih otpadnih voda. Za industrijske kapacitete treba primeniti postupke Integrisane prevencije i kontrole zagađenja (IPKZ) kako bi se sprečilo ispuštanje zagađenih voda u rečne tokove.
12. Zaštita kulturnog nasleđa je potpuno u skladu sa ciljevima SPUŽS-a.

Komentari na koncentrisani scenario sa stanovišta SPUŽS-a su dati u nastavku:

1. Koncentracija javnih službi u centralnom delu opštine ne favorizuje uravnoteženi razvoj. Disperzija osnovnog obrazovanja, zdravstvene zaštite, sporta, telekomunikacija i komunalnih službi (otpad i voda) sprečila bi raseljavanje trenutno nerazvijenih sela. Mora se omogućiti potpuno novi izgled naselja da bi se obezbedio podjednak kvalitet života u svakom delu opštine.
2. Komentari koji se odnose na javni transport, a koji su izraženi u 'trend' scenariju su validni;
3. Isto važi i za obilaznicu;
4. Planirana restauracija ekoloških mreža predstavlja jačanje biodiveziteta i pejzaža, pa stoga ona može da primeni bilo koji razvojni scenario kao ublažavajuću meru koja prati transportnu infrastrukturu i/ili regulaciju reka;
5. Kada se radi o novom nacionalnom transportnom okviru prema kojem autoputevi presecaju teritoriju opštine Gračanica, procesi PUŽS moraju da se sprovedu u cilju sprečavanja ili ublažavanja pratećih uticaja na životnu sredinu i rizika, koji će se svakako pojaviti i koji će imati veći intenzitet od bilo koje lokalne ekonomske aktivnosti;
6. Organska poljoprivreda može da se primeni samo tamo gde su mineralna đubriva i pesticidi korišćeni u ograničenoj meri. Sertifikacija i drugi podsticaji će morati da budu uvedeni kako bi se kompenzovali poljoprivredni proizvođači koji odluče da primene najbolje poljoprivredne prakse. Ekoturizam je prilično mlada ekonomska aktivnost, a zainteresovani preduzetnici treba da budu obučeni da bi dizajnirali svoje proizvode i marketing;
7. Planirana višenamenska turistička oblast (uključujući etno hotel) u blizini Ulpijane može da ima dobre ekonomske efekte. Ipak, ovaj projekat treba pažljivo da bude dizajniran i praćen sa PUŽS;
8. Opštini Gračanica nije potrebna deponija za opštinski otpad, može da se planira samo deponija za inertan otpad. Prikupljeni opštinski otpad sa ove teritorije treba da se razdvaja, a artikli (papir, plastika, metal, staklo) da se pripreme za reciklažu. Na takav način može se postići smanjenje količine otpada za transport do regionalnih (sanitarnih) deponija.
9. Poboljšano vodosnabdevanje i kanalizacija su u potpunoj saglasnosti sa ciljevima SPUŽS;

Sledeći opšti komentari proizilaze iz procene uticaja na životnu sredinu alternativnih planskih scenarija:

1. Svi naredni planovi, a posebno investicioni projekti moraju da budu prioritizirani i testirani u odnosu na ekološke ciljeve tokom celog procesa SPUŽS i/ili PUŽS;
2. Strateška procena uticaja na životnu sredinu može da bude potrebna onda kada se budu izrađivali urbanistički planovi na nižem nivou. Ova mogućnost mora uvek da bude ispitana od strane opštinskog osoblja u konsultacijama sa MŽSPP pre nego što se inicira bilo koji urbanistički planski dokument. Ovo posebno važi za planiranje bilo kakvog proširenja naselja i izgradnje novih poslovnih zona u cilju sprečavanja pretvaranja visokokvalitetnog poljoprivrednog zemljišta, intenziviranja erozije, ugrožavanja kvaliteta ekoloških sredina i stabilnosti zemljišta, kao i potencijalnog nastanka neželjenih ekoloških i socijalnih rizika i rizika po javno zdravlje bilo koje vrste;
3. Procena uticaja na životnu sredinu mora da se uradi za nove transportne koridore i industriju, u skladu sa Direktivom o PUŽS i njenim aneksima;
4. Namenske zone za razvoj poslovnih aktivnosti treba da budu organizovane u blizini naselja da bi se iskoristila postojeća infrastruktura i zaštitilo poljoprivredno zemljište. Prostiranje poslovnih zona duž transportnih koridora čini razvoj infrastrukture neefikasnim a time i skupim. Oskudno javno zemljište ne treba koristiti za komercijalnu upotrebu – ono treba da se pretvori u prostor za javne sadržaje i druge usluge za dobrobit cele zajednice;
5. Snažna ekološka mreža unaprediće biodiverzitet, održaće kvalitet vode i imaće pozitivan doprinos ublažavanju klimatskih promena i prilagođavanju.

Glavne dobre strane i slabosti za sve scenarije razvoja

Identifikovane su oblasti za buduću studiju koje su zajedničke za sve scenarije:

- Upravljanje otpadom
- Vodovodni kapacitet

Nakon ove procene, Trend scenario je izabran da bude razvijen u kombinaciji sa nekim elementima od svakog scenarija.

Integrirani (predloženi) scenario je uzeo u obzir dobre strane tri scenarija, analizirao sukobe između sektora i pokušao da ojača srednje odnose uz ublažavanje sukoba.

4.3. Integrirani scenario- koncept razvoja

Na osnovu urađenih scenarija (trend, koncentrisani i decentralizovani), zaključeno je da treba zadržati trend scenario kome bi se dodali delovi iz koncentrisanog i decentralizovanog scenarija. Spajanjem ova tri scenarija dobijamo jedan koncentrisani scenario.

Koncentrisani scenario čini:

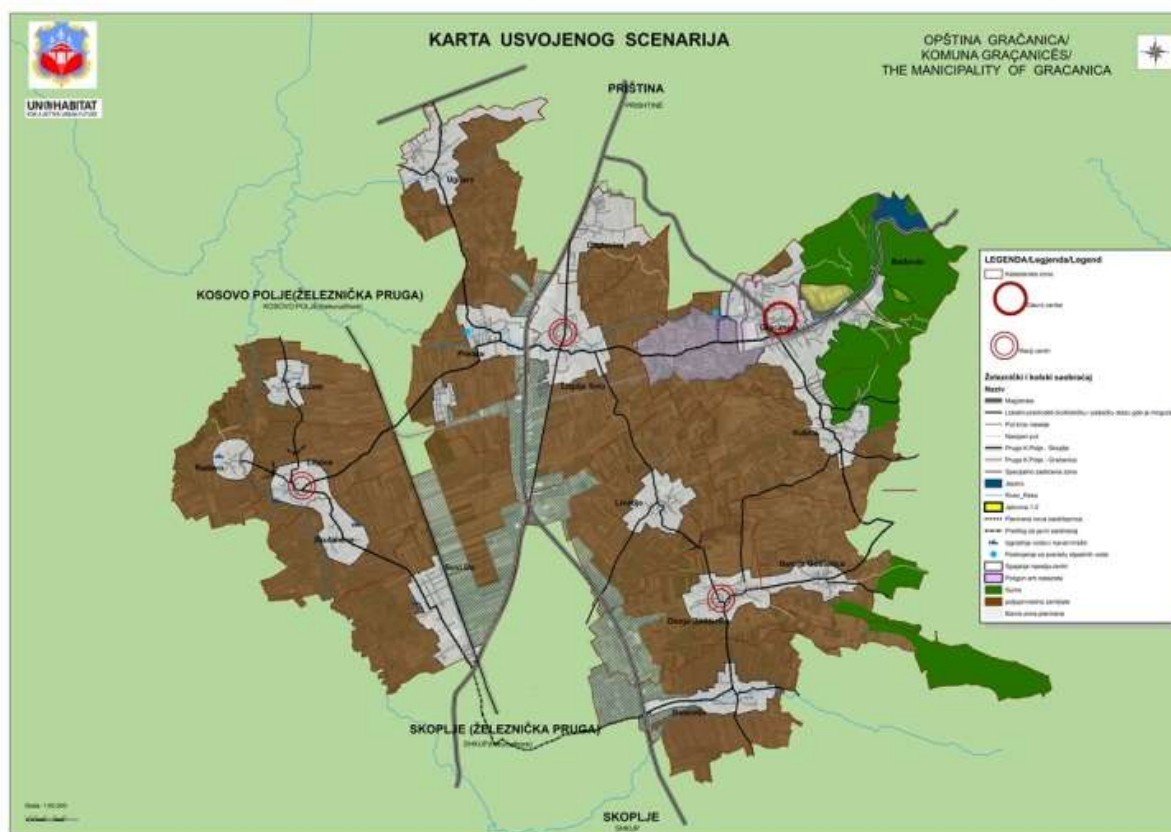
Glavni centar:

- Gračanica- sva naselja teže prema;

Podcentri:

- Laplje Selo (za naselja Preoce i Čaglavicu)
- Donja Gušterica (za naselja Livađe, Gornja Gušterica i Dobrotin)
- Lepina (za naselja Skulanevo, Suvu Do, Radevo, Batuse)

Na osnovu postojećih razvojnih trendova smatra se da će se u budućnosti naselja širiti centrično (kao i dosad) i da će se neka naselja spojiti. Širenje naselja Gračanica ide prema naseljima Badovac i Sušica (individualno stanovanje) i prema severu gde je već urađen kompleks kolektivnih zgrada. Planira se spajanje ovih naselja za koja se može i sad reći da su spojena.

Slika 56- Usvojenog scenarija

Širenje naselja Laplje Selo planirano je centrično, uglavnom je planirano individualno stanovanje. Takođe, u L. Selu postoji već izgrađen kompleks stambenih zgrada gde je moguće, u zavisnosti od prostora i potreba, predvideti stambene zgrade. Naselje se prema severu spaja sa naseljem Čaglavica, dok se sa zapadne strane spaja sa naseljem Preoce.

Za naselje Čaglavica planirano je centrično širenje, kao i individualno stanovanje.

Za naselje Preoce se takođe planira centrično širenje, planirano je samo individualno stanovanje.

Dalje širenje naselja Marigona u Preocu treba sprečiti u cilju zaštite visokog kvaliteta zemljišta.

Naselja Donja Gušterica i Gornja Gušterica šire se centrično ali i linijski pored puta Lipljan-D.Gušterica- Janjevo. Za ova dva naselja se može reći da su već spojena. Planirano je individualno stanovanje.

U naseljima Lepina i Skulanevo planira se širenje naselja centrično, planirano je individualno stanovanje i ova naselja teže ka spajanju u nekom budućem periodu.

Naselja koja su predviđena da se šire centrično i koja se ne spajaju sa nekim drugim naseljem su Batuse, Radevo, Livade, Dobrotin, Ugljare, planirano je individualno stanovanje.

- Planirana je nova zaobilaznica, a cilj zaobilaznice je:
 - Smanjiti saobraćajnu gužvu tokom dana kroz naselje Gračanica,
 - Formirati pešačku zonu koja bi u određenom vremenskom periodu bila zatvorena, čime bi se poboljšao kvalitet društvenog života i pospešio razvoj turizma.
 - formiranje linijskog trga,
 - zaštita srednjovekovnog manastira Gračanica.
- Razvoj javnog transporta koji povezuje sva naselja
- Urediti puteve sa odgovarajućim profilom, predvideti pešačke staze, tamo gde postoji mogućnost za to predvideti i biciklističke staze.
- Stvaranje zelenih koridora duž rečnih korita i puteva, tamo gde postoji mogućnost za to.
- Izgradnja vodovodne i kanizacione mreže za zapadni deo opštine, pošto se građani snabdevaju iz privatnih bunara.
- Potrebno je uraditi Studiju kapaciteta podzemnih voda za snabdevanje 5 naselja-zapadni deo (Suvi Do, Radevo, Skulanevo, Lepina i Batuse)
- Izgradnja sistema za otpadne vode na kraju rečnih tokova- kanizacioni kolektori;
- Izgradnja taložnika u Preocu i Gračanici.
- Autobuska stanica planirana je u Gračanici, dok su autobuska stajališta planirana u svim naseljima.
- Železničko stajalište u Suvom Dolu (postaviti stajalište koje je i pre rata postojalo).
- Poslovna zona u opštini je formirana duž magistralnog puta Priština-Skoplje i Priština-Lipljan. Širenje poslovne zone je planirano samo duž puta kao što je ova zona već formirana.
- U zapadnom delu opštine gde se nalaze naselja Lepina, Radevo, Skulanevo, Batuse, Suvi Do i Novo Naselje pretežno se bave stočarstvom i poljoprivredom, predloženo je da nastave da se bave ovim aktivnostima i da im se pomogne u daljem razvoju.
- Postoji mogućnost izgradnje nove poslovne zone u Suvom Dolu-laka industrija poljoprivrednih i prehrambrnih proizvoda.
- Planirana je izgradnja biznis inkubatora u oblasti na izlazu iz Preoca prema Ugljaru.
- Planirati tržište za plasman proizvoda.
- Potrebo je izraditi studiju istraživanja/ispitivanja arheološkog nalazišta Ulpijana u saradnji sa Ministarstvom kulture i arheološkim institutom i ispitati da li postoji mogućnost za smanjenje zaštićene zone oko arheološkog nalazišta Ulpijana.
- Izgradnja turističkog Etno-hotela u blizini česme, koja se nalazi blizu arh. nalazišta Ulpijana
- Izgradnja novog groblja u Gračanici
- Izgradnja džamije u Sušici- proveriti da li je potrebno
- Izgradnja zelene pijace u Gračanici
- Planirati/obezbediti lokaciju za skladištenje građevinskog otpada
- Izgradnja reciklažne stanice za selektovanje otpada
- Izgradnja stočnog groblja u Donjoj Gušterici
- Ribnjak-Radevo obnoviti i zaštititi
- U Badovcu gde je započeta bolnica planiran je depo za privremeno odlaganje medicinskog otpada
- Osnovna škola u Gračanici-proširenje ili izgradnja nove škole za srednjoškolsko obrazovanje
- Proširenje škole u L.Selu ili izgradnja nove škole za srednjoškolsko obrazovanje
- Planirati izgradnju vatrogasne stanice u Lapljem Selu ili Lepini.
- Planirati formiranje policiske stanice u Lepini
- Rekonstrukcija Doma kulture, izmeštanje doma zdravlja i izgradnja novog doma zdravlja u L.Selu.
- Između L.Sela i Livada planira se izgradnja sportskog centra
- Razvoj lova i ribolova
- Izgradnja fabrike za Biomasu u Suvom Dolu (korišćenje obnovljivih izvora energije)
- Razvoj voćarstva
- Razvoj pčelarstva
- Razvoj seoskog turizma
- Rehabilitacija jalovine putem ozelenjavanja i pošumljavanja

4.4. Struktura okvira razvoja

4.4.1. Socijalna infrastruktura, stanovanje i demografija

4.4.1.1. Stanovanje i naselja

Analiza trenutnog stanja širenja naselja ukazuje da se naselja uglavnom šire centrično. Različito kretanje stanovništva uslovalo je različit tok razvoja naselja.

Za glavne urbane opštinske centre i podcentre, razvoj urbano-regulativnih planova je predložen. Pre nego što su URP razvijeni, mapa zoniranja sa tabelom propisa bi trebalo da se koristi.

Granice širenja naselja i namena zemljišta (zoniranje)

Kada su određene buduće granice, ključna grupa MPT se rukovodila Regulacionim planom i trendovima razvoja naselja iz 1987. u poslednjih nekoliko godina. Takođe, bitni faktori su bili migracija, kao i prirodni rast opštinskog stanovništva.

Naselje Gračanica:

Je od dana formiranja opštine i njenog postavljanja za centar opštine, naišlo se na problem mogućnosti proširenja naselja.

Veći deo naselja se nalazi u specijalno zaštićenoj zoni koja je stavljena pod zaštitom UNESCO-a zbog manastira Gračanica, što je uslovalo visinu i stil izgradnje budućih objekata.

Sa zapadne strane naselje je ograničeno širenjem zbog postojanja arheološkog nalazišta Ulpijana. Tako da se naselje spontano širilo prema naselju Badovac i Sušica (individualno stanovanje) i u delu prema Padalištu (kolektivno stanovanje).

Na osnovu postojećeg trenda širenja naselja, planirano je i dalje proširenje ka Badovcu i Sušici i predviđeno je njihovo spajanje.

Naselje Laplje Selo:

Ima izuzetno dobru poziciju za razvoj, kako u socijalnom tako i ekonomskom pravcu. Pored naselja prolazi magistralni put Priština-Skoplje duž kog je dozvoljena izgradnja poslovnih objekata i razvoj biznisa.

Naselje se širi centrično, na severu prema Čaglavici, na zapadu prema Preocu, a na jugoistoku prema Livđu.

Širenje naselja na istoku prema Gračanici je ograničeno zbog arheološkog nalazišta Ulpijana.

U delu naselja prema Čaglavici razvija se poslovna zona i planira se spajanje naselja.

S obzirom da u delu širenja naselja prema Preocu prolazi magistralni put Priština-Skoplje do određene granice planira se individualno stanovanje, a pored puta poslovni objekti. Naselja su već spojena.

Na jugoistoku prema Livđu u toku je izgradnja sportske hale koja je uslovila proširenju naselja u tom pravcu (individualno stanovanje i poslovni objekti). Unutar naselja je izgrađen kompleks stambenih zgrada gde je moguće u zavisnosti od prostora i potreba predvideti stambene zgrade.

Zbog dobrog položaja i mogućnosti za razvoj, Laplje Selo je planirano da postane podcentar naseljima Preoce, Čaglavica i Ugljare.

Naselje Čaglavica:

Po teritoriji je delimitično pripalo opštini Gračanica, istočna strana od magistralnog puta Priština-Skoplje. Ovaj deo naselja se širi centrično, na severu prema Prištini, na istoku prema Ajvaliji, a na jugu se spaja sa Lapljim Selom.

Deo naselja na severu koji se širi prema Prištini individualnim stanovanjem, određen je za naselje. U delu naselja prema Lapljem Selu razvija se poslovna zona i planira se spajanje naselja.

Deo naselja pored magistralnog puta Priština-Skoplje ima mogućnost za ekonomski razvoj.

Naselje Preoce:

Takođe, ima dobru poziciju za razvoj u ekonomskom pravcu. Pored naselja prolazi magistralni put Priština-Skoplje duž kog je dozvoljena izgradnja poslovnih objekata i razvoj biznisa.

Naselje se širi centrično što je planirano i za ubuduće gde je dozvoljeno individualno stanovanje. Na severu se širi prema Ugljaru ali do određene granice kako se ne bi uništavalo izuzetno plodno zemljište. Na zapadu je spojeno sa Lapljim Selom preko biznis zone.

U sklopu naselja na jugozapadu, nalazi se naselje Marigona u kome je zastupljeno individualno stanovanje.

Naselja Ugljare:

Sam položaj uslovio je tendenciju izgradnje ka Kosovu Polju. U sklopu naselja na istoku, nalazi se naselje Emšir u kome je zastupljeno individualno stanovanje.

U centru naselja postoji privremeno sklonište za čije stanovnike je potrebno obezbediti adekvatan smeštaj što će se postići izgradnjom objekta za socijalno stanovanje.

Naselja Radevo, Skulanevo i Batuse:

Nemaju tendenciju širenja. Opslužuju se uslugama naselja Lepina koje ih međusobno funkcionalno povezuje. Ukoliko se ukaže potreba, data je mogućnost proširenja individualnog stanovanja.

Naselje Lepina:

Zbog svog položaja planirano kao podcentar naselja Radevo, Skulanevo, Batuse i Suvi Do. Trenutno ne postoji tendencija širenja naselja. Ukoliko se u budućnosti ukaže potreba planirano je centrično širenje naselja, i data je mogućnost proširenja individualnog stanovanja.

Formiranjem Opštine, Gračanici je pripalo naselje **Suvi Do**, deo **Novog Naselja kao i naselje Ašani** koja se posmatraju kao jedno naselje, gde je zastupljeno pretežno individualno stanovanje. Trenutnih tendencija širenja svih ovih naselja nema što se stanovanja tiče. Zbog položaja, blizine magistrale i pruge, strukture naselja, kao i posedovanja opštinskog zemljišta, u budućnosti se planira izgradnja industrijskog parka između Suvog Dola i Novog Naselja, kao i područje lake industrije poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Naselje Livade:

Takođe, nema tendenciju širenja. Ukoliko se u budućnosti ukaže potreba, planirana je individualna izgradnja pored puta prema Lapljem Selu i pored seoskog puta koji izlazi na magistralni put Priština - Skoplje. Naselje se opslužuje uslugama podcentra Donja Gušterica.

Naselje Dobrotin:

Ima tendenciju linijskog širenja na zapadu pored puta Janjevo- Lipljan, koji izlazi na magistralni put Priština- Skoplje. Tendencija razvoja pored puta je u individualnom stanovanju i izgradnji poslovnih objekata.

Gornja Gušterica:

Ima tendenciju linijskog širenja individualnom gradnjom prema Gornjoj Gušterici čime se planira i njihovo spajanje koje ih i funkcionalno povezuje.

Naselje Donja Gušterica:

Zbog svog položaja i veličine, kao i mogućnosti širenja određeno za podcentar naselja Livade, Dobrotin i Gornja Gušterica. Predviđeno je linijsko širenje naselja individualnim stanovanjem prema Gornjoj Gušterici i Livađu.

4.4.1.2. Zdravstvo

U opštini Gračanica primarni i sekundarni sistem zdravstva funkcioniše do određenog nivoa. Trenutno potrebe zdravstvenog sistema nisu zadovoljavajuće. Nedostaju adekvatni objekti u kojim bi se građanima pružile potrebne zdravstvene usluge, jer se rad odvija u montažnim objektima. Kapacitet postojećih objekata ne zadovoljava potrebe pacijenata koji nisu samo stanovnici opštine Gračanica, već i stanovnici opština Novo Brdo, Štrpce, Kamenica, Parteš, itd.

Puštanjem u funkciju započetog objekta bolnice velikog kapaciteta omogućiće se pružanje kompletnih usluga svima kojima je to potrebno.

Prioritet zdravstvenog sektora je pružanje adekvatne pomoći pacijentima, bez obzira na rasnu i versku pripadnost i mesto boravka, u svakom trenutku, 24 sata dnevno kako hitnog tako i bolničkog lečenja. Da bi ovaj cilj bio ostvaren neophodni su odgovarajući uslovi za rad, u ovom slučaju – nove ambulante u sredinama u kojima ne postoje, kao i objekat hitne medicinske pomoći za pružanje usluga primarnog zdravstva.

Pored bolnice planiran je i depo za privremeno odlaganje medicinskog otpada.

Medicinski otpad je veoma opasan za okolinu i ne može se odlagati na deponiju pre prethodne obrade. Dim i isparenja koja nastaju uništavanjem te vrste otpada veoma su kancerogena, a njegovi sastojci truju zemljište. Upravljanje otpadom je sprovođenje zakonski propisanih mera postupanja sa otpadom u okviru odvajanja - segregacije, sakupljanja, transporta, tretmana, ponovnog iskorišćavanja i definitivnog odlaganja otpada u životnu sredinu, uključujući i nadzor nad tim aktivnostima. Upravljanje otpadom se vrši na način kojim se obezbeđuje najmanji rizik po zdravlje i život ljudi i životne sredine, kontrolom i merama smanjenja zagađenja vode, vazduha i zemljišta, opasnosti od požara ili eksplozije.

4.4.1.3. Socijalne usluge

Neposredno po formiranju opštine, stanovnici opštine Gračanica dobili su Centar za socijalni rad (CSR), koji je kao javna institucija opštinskog nivoa nadležan za zaštitu socijalno ugroženih građana. Centar za socijalni rad ima svoje prostorije u zgradi u kojoj su smeštene i druge službe za pružanje usluga građanima (Kancelarija penzijske administracije, Kancelarija za zapošljavanje). Razvojnim planom je planirano:

- proširenje postojećeg objekta
- opremanje prostorije za decu (preko CSR se odvija kontakt između dece i rastavljenih roditelja)
- mogućnost da stručna lica pruže savetovanja o socijalno značajnim pitanjima.

Na području opštine Gračanica postoje četiri udruženja osoba sa invaliditetom: Udruženje distrofičara, Udruženje invalida, Savez slepih i slabovidih i Udruženje civilnih invalida rata. Udruženja se suočavaju sa nedostatkom prostora za obavljanje svojih aktivnosti. Stara lica, takođe, nemaju svoje mesto okupljanja. Izgradnjom višenamenskog centra dobiće se:

- dnevni boravak za osobe sa invaliditetom
- dnevni boravak za stara lica nudi mogućnost da se stari sugrađani druže, uče, informišu i koriste usluge u skladu sa ponuđenim aktivnostima
- stručno usavršavanje kadrova koji bi radili sa ovim kategorijama

Na teritoriji opštine Gračanica ne postoji institucionalni smeštaj za žrtve porodičnog nasilja i decu bez roditeljskog staranja. Treba preduzeti mere:

- izgradnja objekata
- briga i pomoć za žrtve porodičnog nasilja
- resocijalizacija žrtava porodičnog nasilja
- briga za decu bez roditeljskog staranja
- stručno usavršavanje kadrova koji bi radili sa ovim kategorijama.

4.4.1.4. Obrazovanje

Postojeći kapacitet obrazovnih ustanova je neadekvatan i nedovoljan za potrebe obrazovanja. U opštini Gračanica sistem obrazovanja funkcioniše od predškolskog do visokog obrazovanja. Sem objekata osnovnog obrazovanja i predškolskih institucija, ne postoje adekvatni školski prostori za srednoškolsko i visoko obrazovanje. Stoga je potrebno povećati kapacitete predškolskih institucija, izvršiti sanaciju postojećih školskih objekata osnovnih škola, izgraditi objekte srednjih škola i visoko-obrazovnih institucija.

Pored objekta predškolske ustanove u Gračanici, centru čiji je kapacitet nedovoljan za smeštaj velikog broja dece potrebno je sagraditi još jedan objekat većeg kapaciteta od postojećeg. Takođe, postoji potreba za izgradnjom predškolskih ustanova u podcentrima (Laplje Selo, Lepina i Donja Gušterica).

Nakon izgradnje objekata srednjih škola u centru Gračanice i navedenim podcentrima, potrebno je izvršiti renoviranje i sanaciju postojećih objekata osnovnih škola koje je zbog velikog opterećenja i rada u tri smene nemoguće održavati i opremiti po standardima obrazovanja.

Zgrada Osnovne škole u Suvom Dolu je stara više od 100 godina i u veoma je lošem stanju, pa je potrebno izgraditi novi objekat.

S obzirom da jedan broj fakulteta Prištinskog Univerziteta ima isturena odeljenja u Gračanici i kako bi se omogućili lakši uslovi studija velikom broju učenika opštine Gračanica, ukazala se potreba izgradnje jednog objekta fakulteta.

4.4.1.5. Kultura, omladina, sport i rekreacija

Od institucija i objekata kulture u opštini Gračanica, do formiranja opštine, zatečen je veoma mali broj objekata. Jedini postojeći objekti kulture do tada su bile zgrade domova kulture, gotovo u svakom selu, gde su se odvijali svi kulturni, zabavni i društveni sadržaji.

S obzirom da se broj stanovnika po svim selima, posebno u Gračanici višestruko povećao, jer su sve institucije formirane na nivou nove opštine Gračanica, taj prostor je postao nedovoljan. Opština je za taj segment života izdvojila dosta sredstava kako bi stanovništvu, a posebno omladini, stvorila što je moguće bolje uslove života.

U cilju poboljšanja situacije, Dom kulture u Gračanici je proširen i nadograđen sa svim potrebnim sadržajima: multifunkcionalna sala (pozorišna, bioskopska), velika sala, galerija, biblioteka sa čitaonicom, spoljašnja bina kao i prateći službeni prostor. Uređen je i park oko doma kulture.

Takođe su sanirani, uređeni i delimično opremljeni postojeći domovi kulture po selima. Sagrađeni su i opremljeni novi objekti kulturnog centra u Badovcu i Batusu i omladinski centar u Preocu, kao i zgrada Radio Gračanice.

Potrebe opštine su još uvek mnogo veće od postojećeg stanja. U oblasti kulture potrebno je izgraditi objekte tamo gde je neophodno i opremiti po jedan objekat društveno-kulturnog centra, jer su međusobne udaljenosti sela velike, a još uvek je pitanje saobraćaja u Opštini potpuno nerešeno. Društveni objekti su neophodni za odvijanje različitih društvenih aktivnosti.

S obzirom da je opština Gračanica ruralna sredina nije bilo uređenih parkovskih površina, pa su u nekoliko sela opštine napravljeni parkovi sa svim pratećim sadržajima za zabavu dece i odmor odraslih.

Potrebno je parkovske površine urediti u svakom naselju.

U oblasti sporta opština je, takođe, nasledila nekoliko seoskih igrališta. Pristupilo se uređenju i sanaciji postojećih igrališta, kao i izgradnji novog multifunkcionalnog sportskog kompleksa i izgradnji teniske hale u Lapljem Selu.

Trenutna realizacija projekta multifunkcionalnog sportskog kompleksa, na putu između Lapljeg Sela i Livađa, obuhvata veliku zatvorenu halu, otvorene sportske terene, prateće objekte i njihovo kompletno opremanje.

Pored multifunkcionalnog sportskog kompleksa potrebno je u svakom naselju obezbediti manje sportske komplekse ili poligone za svakodnevne aktivnosti i rekreaciju, kao i uređenje školskih sportskih terena, igrališta i školskih sala za fizičko vaspitanje.

4.4.2. Ekonomski razvoj

Opština Gračanica spada u ekonomsku zonu Centar (EZC), ima centralni položaj u relaciji sa drugim ekonomskim zonama. Prema usvojenom Prostornom planu Kosova opština Gračanica se nalazi u plavoj zoni koja je prioritetna i živa zona.

U centru plave zone, predviđa se TERK-Trougao ekonomskog razvoja Kosova, takozvani stub Ekonomskog razvoja sa nacionalnim interesom, izvor dohotka za Kosovsku ekonomiju kao i moguće mesto za investitore multinacionalnih kompanija.

Ovo je region gde centralna Vlada planira da izgradi novu termoelektranu „NOVO KOSOVO” sa novim površinskim kopom lignita sa količinom za eksploataciju od 830 miliona tona, polje Sibovac. Najveći rudnik sa rudom olova i cinka je „Kišnica”, koji ne radi od 1999. god. Međutim, zadnjih nekoliko godina obrađuje rudu iz „Marevca” i „Novog Brda”. Rudnik „Kišnica” je industrijski potencijal, ali ga treba ispitati.

Opština Gračanica je ruralna sredina sa visoko kvalitetnim obradivim poljoprivrednim zemljištem. Dve najzastupljenije grane poljoprivrede su zemljoradnja i stočarstvo.

Na teritoriji opštine Gračanica nalazi se i najveća biznis zona. Gde je trgovina najzastupljenija delatnost 69%, usluge 26% i 5% proizvodnja.

Imajući sve ovo u vidu mora se unaprediti ekonomski razvoj opštine Gračanica. Unaprediti ekonomski razvoj kroz razvoj poljoprivrede, privrede, i turizma.

Aktivnosti koje je OTP prepoznao kao neophodne da bi se unapredila poljoprivreda su:

- Podstići održivu poljoprivrednu proizvodnju.
- Povećanje stočarske proizvodnje.
- Proizvodnja specifičnih poljoprivrednih proizvoda (lekovito bilje, aromatično, začinsko bilje) za čiji razvoj postoje prirodni uslovi.
- Mogućnost boljeg korišćenja zemljišta kroz naknadnu setvu primenom navodnjavanja.
- Obezbediti tržište i pristup za plasman proizvoda.
- Razvoj MMSP u oblasti zanatske prerade poljoprivrednih proizvoda (zimnica, sušeni proizvodi).
- Edukacija o pravilnom korišćenju agrotehničkih sredstava i mera.
- Poboljšati degradirano zemljište.
- Sprečavanje nelegalnog korišćenja i eksploatacija društvenog poljoprivrednog zemljišta.
- Upotreba savremene mehanizacije.
- Edukacija o proizvodnji organske hrane.
- Formiranje klastera.
- Laboratorija za kontrolu kvaliteta proizvoda.
- Stimulisati održivu poljoprivrednu proizvodnju.
- Certifikacija i drugi podsticaji će morati da se uvedu kako bi se poljoprivredni proizvođači odlučili za primenu najboljih poljoprivrednih proizvoda.
- Promovisati ulaganje u ekološki kompatibilno korišćenje lokalnih resursa, njihovu organizaciju u lancima vrednosti i unapređenje kapaciteta za konkurentnost, uz istovremeno očuvanje dugoročno održive životne sredine, socijalne i rodne jednakosti.
- Izrada studije za održivu poljoprivrednu proizvodnju.

Samo konkurentna, atraktivna privreda sa razvijenim sektorom, mikro, malih i srednjih preduzeća i preduzetničkom inicijativom, kao generatorima novog zapošljavanja u opštini Gračanica.

Aktivnosti koje je OTP prepoznao kao neophodne kako bi se unapredila privreda su:

- Podrška novim i postojećim biznisima.
- Podsticanje i otvaranje porodičnih biznisa.
- Jačanje potrebne poslovne infrastrukture.
- Biznis inkubator centar - Ugljare.
- Industrijska zona ili biznis park- Suvi Do.
- Biznis servis centar- Suvi Do.
- Osnivanje kancelarije za lokalni ekonomski razvoj- LER.
- Povećanje zaposlenosti kroz stimulisanje i investiranje u permanentno obrazovanje, kao i razvijanje alternativnog obrazovanja i usavršavanja znanja koje će uskladiti ponudu radne snage s potražnjom privatnog sektora.
- Kreiranje novih edukativnih institucija.
- Izrada programa za prekvalifikaciju.
- Servis za poslovnu orijentaciju.
- Sajmovi zapošljavanja.
- Zona unapređenog poslovanaja- ZUP.
- Promovisati privatno javno partnerstvo.
- Atraktivan ekonomski, socijalni ambijent za strane i domaće investitore.
- Uspostavljanje i održavanje baze podataka MMSP.
- Analiza postojećih resursa;
- Izrada studije izvodljivosti za system planiranih opštinskih privrednih zona.

Turizam predstavlja perspektivnu razvojnu šansu komplementarnu sa drugim privrednim granama. Problemi u razvoju turizma su nedovoljan broj stručnog kadra, nedostatak projekata, nepostojanje turističkih kapaciteta.

Aktivnosti koje je OTP prepoznao kao neophodne da bi se unapredio turizam su:

- Razvoj i promovisanje lokalnog turizma: verski, kulturni, istorijski, seoski, sportsko-rekreativni.
- Razvoj MMSP u turizmu.
- Izrada strategije razvoja turizma.
- Proširenje turističke ponude i bolja promocija postojećih resursa.
- Povećati svest o verskom, kulturnom, prirodnom nasleđu kod stanovništva.
- Višenamensko turističko područje Etno hotela u blizini Ulpijane.
- Sportsko- rekreativni centar- Laplje Selo.
- Promocija ribolovnih atrakcija- Badovačkog jezera.
- Promocija lovnih atrakcija- potez od Česme ka Lapljem Selu, Livade, Gornja Gušterica (prepelice, jarebice, zec, fazan, lisica, vuk).
- Turistička signalizacija.
- Organizovanje raznih manifestacija (festivali, sajmovi, karnevali, itd.)
- Promovisanje i održivost Eko mreže (stimulisanje zdrave i ekološke navike).
- Formiranje POI (point of interest) na teritoriji opštine Gračanica.
- Formiranje turistički info centar.
- Uspostaviti sistem partnerstva javnog i privatnog sektora.
- Edukacija turističkih vodiča i menadžera.

4.4.3. Infrastruktura i javne službe

4.4.3.1. Javni prevoz

Formiranjem javnog prevoza rešili bi se sledeći problem: svi delovi opštine bili bi povezani, čime bi se omogućio ravnomerni razvoj na celoj teritoriji opštine i sprečilo iseljavanje meštana iz naselja koja su udaljena od centra opštine.

Jedan od uslova za formiranje javnog prevoza jeste izgradnja autobuske stanice i garaže za servisiranje i garažiranje vozila javnog prevoza. Ova stanica bila bi i za vozila koja saobraćaju na linijama međugradskog i međudržavnog prevoza.

- Izgradnja autobuske stanice planira se u Gračanici na izlasku iz naselja prema Kišnici zbog blizine pristupa magistralnom putu Priština- Gnjilane i nepostojanja povoljnih lokacija u Gračanici za objekte ove namene, dok su autobuska stajališta planirana u svim naseljima. U Lapljem Selu se planiraju centralne garaže za garažiranje vozila javnog prevoza.

Kroz opštinu Gračanica prolazi međunarodna pruga Priština- Skoplje i lokalna pruga Kišnica– Lepina za potrebe rudnika „Kišnica”. U posleratnom periodu železnička stanica u Suvom Dolu je zatvorena, tako da danas ne postoji ni jedna železnička stanica u funkciji na teritoriji opštine.

- Rekonstrukcija i stavljanje u funkciju postojeće železničke stanice u Suvom Dolu. Železnički saobraćaj je jedan od najjeftinijih vidova prevoza, a strateški je dobar za transport velikih količina roba i proizvoda što direktno utiče na razvoj. Pogodnost železničke stanice u Suvom Dolu je što se nalazi u blizini magistralnog puta Priština- Skoplje, u budućnosti izgradnjom „Industrijske zone prehrambenih i poljoprivrednih proizvoda”.

4.4.3.2. Putna mreža

Loše stanje putne infrastrukture je proizvod dugogodišnjeg neulaganja u puteve. Može se reći da je danas gora situacija putne infrastrukture koja povezuje naselja, od perioda pre 1999. godine.

Politička situacija dovela je do toga da u ovu oblast nije ulagano deset godina, što je i razlog lošeg stanja puteva. Većina puteva nije odgovarajućeg profila. Najlošije stanje je u zapadnom delu opštine gde postoji i sinonim za meštane ovog dela koji nazivaju sebe „Zaboravljeni”.

U cilju rešavanja ovih problema, potrebno je:

- Rekonstrukcija postojećih puteva i izgradnja novih puteva, kako u naseljima tako i u mestima gde putevi povezuju naselja.
- Urediti puteve sa odgovarajućim profilom, predvideti pešačke staze, a tamo gde postoji mogućnost predvideti i biciklističke staze.
- Rekonstrukcija i izgradnja sistema ulične rasvete u naseljima i duž glavnih saobraćajnica.
- Izgradnja zelenih koridora duž puteva tamo gde postoji mogućnost.

4.4.3.3. Vodosnabdevanje

Žitelji opštine Gračanica, prvenstveno meštani sela Radevo, Skulanevo, Lepina, Batuse, Suvi Do i Ugljare nemaju elementarne uslove za normalan život. Ova mesta nemaju izgrađen sistem za snabdevanje pijaćom vodom, za svoje potrebe koriste bunare. Kvalitet ove vode je najčešće loš i koristi se kao tehnička voda. Takođe, ovaj problem je prisutan duž magistralnog puta Priština – Skoplje, odnosno na ovom potezu izgrađeni su nelegalni objekti, tzv. „BIZNIS ZONA”.

Usled neplanske i nelegalne gradnje ova zona ne poseduje sisteme vodovoda i kanalizacije.

Ovo je jedan najprioritetniji problem koji je zatečen i koga treba rešavati u skorijem vremenskom periodu. Rešenje ovog problema ogleda se u izgradnji:

- Vodovodne i kanalizacione mreže za zapadni deo opštine, pošto se građani snabdevaju iz privatnih bunara.
- Potrebno je uraditi studiju kapaciteta i kvaliteta podzemnih voda za snabdevanje 5 naselja-zapadni deo (Suvi Do, Radevo, Skulanevo, Lepina i Batuse).

Veliki problem u vodosnabdjevnju predstavlja i porast broja stanovnika u okolini naselja koji se snabdevaju iz Gračaničkog jezera, što predstavlja problem kapaciteta pijaće vode u jezeru.

- Jedan od načina za prevazilaženje ovog problema je rekonstrukcija sistema za napajanje Gračaničkog jezera iz veštačke akumulacije Gazivode.
- Urediti infrastrukturu u biznis zoni.

4.4.3.4. Kanalizacija

Iz razloga što su naselja u opštini Gračanica ruralnog karaktera, sistem kanalizacione mreže ne postoji ili nije postojao u bliskoj prošlosti. U periodu od formiranja Opštine Gračanica 2009. godine, dobar deo naselja pokriven je kanalizacionom sistemom. Postoji opravdana potreba za izgradnjom sistema za prečišćavanje otpadnih voda.

- Izgradnja sistema za prečišćavanje otpadnih voda na kraju rečnih tokova izvan naselja (ove sisteme uraditi prema Studiji o proceni uticaja na životnu sredinu).

4.4.4. Životna sredina, prirodni resursi i kulturno nasljedje

Stanje životne sredine u opštini Gračanica je određeno njegovim prirodnim uslovima, ruralnom strukturom, privrednim aktivnostima, saobraćajem i društveno-ekonomskim procesima koji se odvijaju u njegovom okruženju.

4.4.4.1. Zagađenje vazduha i buka

Srednje godišnje koncentracije zagađujućih gasova u vazduhu za 2011. god. dobili smo iz Hidrometeorološkog zavod Kosova. Stanica za ispitivanje kvaliteta vazduha nalazi se u Prištini, koja pokriva površinu prečnika od 10km² (podaci PM₁₀-57,83 ng/m³; 3- 49,41ng/m³; SO₂ – 19,6 ng/m³; CO 3784,55 ng/m³; NO₂- nema podataka). Ispitivanja o zagađenju vazduha i zemljišta na teritoriji opštine ne postoje, ali iz iskustva može se konstatovati da je vazduh u Gračanici zagađen od deponije Jalovine, ostatka rudničkog postrojenja u Kišnici. Takođe, glavni zagađivač vazduha na celoj teritoriji opštine i izvor buke je saobraćaj koji najviše ugrožava stanovništvo, kako u centralnim zonama tako i u pojasu magistralnih saobraćajnica. Rešenje za ove probleme je sledeće:

- Smanjenje zagađenosti vazduha i nivoa buke u centralnim zonama
- Rehabilitacija jalovine putem ozelenjavanja i pošumljavanja

4.4.4.2. Zagađenje vode

Kvalitet vode u rekama i kanalima, je van propisnih normi, postoji veliko prisustvo otpadnih voda. Reka Gračanka, nastaje ispuštanjem veštačke akumulacije. Na samom početku svog toka reka je zatrovana zato što protiče pored jalovine rudnika „Kišnica”. Ovo zagađenje je kontinuirano i proizvod je učestalog ispiravanja jalovine. Karakter ovog zagađenja je hemijski, odnosno, voda je zasićena teškim metalima tako da u gornjem toku reke ne mogu opstati živi organizmi, osim nekih vrsta algi. Zagađenje reke utiče i na kvalitet podzemnih voda, samim tim veliki je stepen zagađenja zemljišta u gornjem toku reke Gračanke. Reke koje se nalaze na teritoriji opštine (Gračanka, Janjevka, Žegovka, Sitnica i Prištevka) su dosta neuređene, u svim rekama postoji prisustvo otpadnih voda. U nekim naseljima gde su korita neuređena, usled većih padavina dolazi do izlivanja reka i stvaranja poplava koje izazivaju meštanima velike štete. Treba naglasiti da zeleni koridori, koji su nekad postojali uz reke su bespravno posećeni od strane nestručnih lica koja ne shvataju njihovu važnost. Predložene su sledeće mere:

- Izgradnja sistema za otpadne vode na kraju rečnih tokova- kanalizacioni kolektori;
- Izgradnja taložnika u Preocu i Gračanici.
- Stvaranje zelenih koridora duž rečnih korita i puteva.
- Urediti rečna korita prirodnim materijalom kako bi se sprečile poplave

4.4.4.3. Zagađenje zemljišta

Zagađenju i degradaciji zemljišta znatno doprinose bespravno podignuti objekti, kako zbog njihove izgradnje na plodnim poljoprivrednim i zelenim površinama, tako i zbog nedostatka odgovarajuće infrastrukture. Postoji veliki broj neplanskih naselja koja su nastala u blizini reka koje protiču kroz opštinu. Neka od ovih naselja nemaju uređenu infrastrukturu pa se kanalizacija ispušta u reke. Sve reke koje se ulivaju u Sitnicu prenose i zagađenja. Još jedan od primera je i biznis zona koja je formirana neplanski gde ne postoji odgovarajuća infrastruktura i gde se kanalizacija ispušta u poljoprivredno zemljište. Treba preduzeti sledeće mere:

- Racionalno i kontrolisano korišćenje građevinskog zemljišta
- Zaštita poljoprivrednog zemljišta od bespravne gradnje
- Obezbediti infrastrukturu za opštinske ekonomske zone

4.4.4.4. Čvrsti otpad

Postoji veliki broj divljih deponija koje su nastale ljudskom nepažnjom. Pre formiranja opštine pripremni tim je u Gračanici postavio kontejnere gde su stanovnici mogli da odlažu smeće. Javno komunalno preduzeće koje je funkcionisalo na ovim prostorima formirano je od strane Vlade Republike Srbije. Deponovanje smeća vršilo se neplanski, odnosno smeće je deponovano u blizini jalovine što je dovelo do stvaranja još jedne divlje deponije. Nakon formiranja Opštine Gračanica, opština je u saradnji sa kompanijom „Pastrimi” preuzela nadležnost za odlaganje otpada. Međutim, smatra se da je usluga kompanije “Pastrimi” nedovoljna i da nema dovoljno kontejnera na teritoriji opštine. Veliki problem je i odlaganje medicinskog otpada koje se deponuje sa ostalim otpadom. Jedna od većih deponija je jalovina koja je nastala iz postrojenja rudnika „Kišnica”, ova deponija je najveći problem koji opština ima što se tiče životne sredine.

Za upravljanje otpadom predviđeno je da se razvije plan za upravljanje čvrstim otpadom, koji će uključiti jasne strategije za smanjenje, reciklažu i odabiranje otpada. Što se tiče upravljanja medicinskim otpadom, dok se ne pronađe stalno rešenje planirano je da se predvidi privremeni kontejner u blizini nove bolnice, za periodično odlaganje otpada.

Osnovni ciljevi zaštite životne sredine su:

- Izgradnja stanice za selektovanje otpada
- Izgradnja reciklažne stanice
- U procesu je izgradnja bolnice gde treba planirati Depo za privremeno odlaganje medicinskog otpada.
- Poboljšati usluge za odlaganje smeća
- Povećati broj kontejnera i postavljanje kontejnera za selekciju otpada
- Rešiti problem jalovine (deponije) na regionalnom nivou

4.4.4.5. Prirodni resursi

Opštini pripada jedan deo Gračanačkog jezera. Ovo jezero se nalazi dva kilometra iznad Gračanice, izgrađeno je radi snadbevanja Prištine i okolnih naselja vodom. U naselju Radevo nalazi se ribnjak koji je pre rata funkcionisao, sada je to napušteno mesto. Ribnjak u Radevu je sada pod nadzorom Agencije za privatizaciju, ali opština teži ka tome da se ovo mesto ne privatizuje.

U blizini arheološkog nalazišta Ulpijana nalazi se prirodni izvor, ovaj izvor meštani su nazvali izletišta „Česma” gde se stanovništvo u letnjem period okuplja i uživa u prelepom pejzažu.

Planirano je:

- Razvoj lova i ribolova na Gračaničkom jezeru i u Sitnici
- Revitalizacija ribnjaka u Radevu
- Rehabilitacija izletišta Česma
- Izgradnja turističkog Etno hotela u blizini Česme

4.4.4.6. Smanjenje rizika od katastrofa

Na osnovu dobijenih informacija, moguće opasnosti u Gračanici su: poplava, zemljotres, požar i nesreće izazvane prevozom opasne robe. Iz tog razloga, mere za smanjenje rizika od katastrofa će biti razmotrene kako bi se obezbedio bezbedan i održiv razvoj zajednica.

Poplave:

Na osnovu mape poplava, deo opštine Gračanica je sklon poplavama. Opasno područje za poplave je duž reke Sitnice. Plan predlaže mere kroz korišćenje zemljišta. Stoga, zeleni koridori su predloženi duž svih reka kako bi smanjio mogući rizik izazvan poplavama. Drenažni sistem na površini neće biti prekinut u novim građevinskim zonama.

Zemljotres:

Nova izgradnja Gračanice treba da razmotri odgovarajući građevinski zakonik koji je na snazi, zatim da izvrši procenu starih javnih zgrada i primeni naknadno opremanje zgrada, ukoliko je to potrebno, a posebno za javne zgrade sa kulturnim nasleđem.

Prevoz opasne robe:

Glavni koridori za prevoz prolaze kroz opštinu Gračanica. Stoga, smanjenje rizika i mere ublažavanja trebaju se uzeti u obzir u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova (Agencija za upravljanje vanrednim situacijama) i Ministarstvom infrastrukture.

Požar:

Većina naselja u opštini Gračanica su ravna područja bez šume. Međutim, postoji deo šumskog područja koji bi trebalo da se zaštiti od šumskog požara. Tampon zona, koja će podeliti šumu na delove, pomoći će da se kontroliše mogući požar i smanji rizik. Podizanje svesti zajednice će se, takođe, obaviti od strane lokalnih vlasti.

Erozija:

Zbog šumske degradacije, erozija šume je prisutna. Plan predlaže zaštitu od dalje degradacije šuma i aktivnosti pošumljavanja, kao zaštitne mere za smanjenu stopu erozije i poboljšanja šuma.

Grad:

Mere zaštite od olujnih gradova i sistem ranog upozoravanja moraju se izgraditi, kako bi se zaštitile poljoprivredne aktivnosti u Gračanici. Takođe, osiguranje poljoprivrede treba biti razmotreno kako bi se zaštitili zemljoradnici i njihovi proizvodi od mogućih atmosferskih opasnosti.

Jaki snegovi:

Jak sneg na Kosovu često uzrokuje probleme i parališe kretanje, stare kuće i nepravilno izgrađeni krovovi su podložni. Pravilna izgradnja krovova, kao i zaštitne mere za klizanje snegova sa krovova treba da bude razmotreno prilikom izgradnje kuća.

4.4.4.7. Kulturno nasleđe

Za opštinu Gračanica se može reći da je bogata kulturno-istorijskim nasleđem: manastir Gračanica, koji je stavljen pod zaštitu UNESCO-a, nalazi se u specijalno zaštićenoj zoni, pravoslavne crkve skoro u svakom naselju, mnogi kulturno-istorijski spomenici, kao i arheološko nalazište Ulpijana.

- Poštovanje svih relevantnih zakonskih odredbi koje se odnose na zaštitu kulturnog nasleđa;
- Održavanje i očuvanje svih pravoslavnih crkava i svih drugih verskih objekata;
- Potrebno je izraditi studiju istraživanja /ispitivanja arheološkog nalazišta Ulpijana u saradnji sa Ministarstvom kulture i Arheološkim institutom i ispitati da li postoji mogućnost za smanjenje zaštićene zone oko arheološkog nalazišta Ulpijana.

4.4.5. Socio-ekonomska i ekološka procena uticaja predloženog okvira

Razvojni plan opštine Gračanica, kao prvi dokument za celu teritoriju opštine, ima za cilj da poboljša uslove života i stvori mogućnosti za razvoj. Međutim, pored toga što novi razvoj može biti pozitivan na prvi pogled, obično može imati i negativan uticaj sa socijalno- ekonomskog i ekološkog aspekta. Iz tog razloga, opštinski Tim za planiranje (OTP) je obavio procenu navedenih faktora predloženog okvira.

Glavni elementi razvijenog koncepta preuzeti su iz trend- scenarija, uz nekoliko elemenata iz druga dva scenarija.

Gledano sa aspekta zaštite životne sredine, trend - scenario je prvobitno ocenjen kao neodrživ. Međutim, opštinski Tim za planiranje i druge zainteresovane strane donele su blago odstupajući model korišćenja zemljišta koji, pored pratećih trendova razvoja, ugrađuje neke elemente planiranja instrumenata korišćenja zemljišta u cilju zaštite životne sredine i sprečavaju širenje.

Decentralizovani koncept iz drugog scenarija je obuhvaćen u ovom okviru. Koncept predlaže decentralizovani razvoj sa urbanim podcentrima i glavnim administrativnim centrom Gračanice.

Kroz policentrični razvoj, koji je predložen u ovom okviru, namerava se stvaranje kompaktnog okruženja spajanjem naselja koja se nalaze u neposrednoj blizini, koji pozitivno utiče na životnu sredinu štiteći poljoprivredno zemljište, omogućavajući naseljavanja društvenom kohezijom i pružanje usluga sa nižim troškovima fizičke infrastrukture i javnog prevoza. Sekundarna naselja (pod-centri) će pružati usluge u okolnim naseljima. Ovim će se smanjiti broj prevoza kolima do Gračanice i samim tim imaće pozitivan uticaj na smanjenje emisije CO₂.

Štaviše, planirani javni prevoz i sistem mobilizacije u principu može imati veoma pozitivan uticaj na život stanovnika, jer će omogućiti kretanje i integraciju svih delova opštine. Tačnije, ovim će se olakšati putovanje do posla i škole, a ujedno će imati i pozitivan uticaj na ekonomski razvoj.

Što se tiče predviđenog razvoja u Gračanici ka Badovcu i Sušici može se konstatovati da u principu linearni razvoj naselja nije održiv. Međutim, razvoj se već događa u tom pravcu, imajući u vidu nedostatak raspoloživog zemljišta zbog Specijalno zaštićene zone i Ulpijane, ograničenja jalovine od ostatka rudnika, predloženo je proširenje kao jedina mogućnost za razvoj. Kao mera za ublažavanje, predloženo je da se izvrši razvoj zgušnjavanjem-ispunjavanjem u ovoj zoni, gde je kvalitet zemljišta siromašniji u odnosu na drugi deo. Ovaj predlog je sa ekonomske strane ocenjen kao razuman, jer primarna fizička infrastruktura u ovoj zoni postoji, pa neće biti potrebe za velikim investicijama.

Možemo zaključiti da će se gore navedenim razvojem zaštititi najbolje poljoprivredno zemljište i da će kompaktan razvoj biti promovisan, što će dovesti do pozitivnog socijalno-ekonomskog i ekološkog uticaja.

Predloženo je da poslovna zona duž nacionalnog puta Priština-Skoplje i Priština-Prizren bude ograničena, u cilju zaštite poljoprivrednog zemljišta u okruženju. Predloženo je da razvoj ove zone bude 150m od granice puta sa obe strane, osim na raskrsnicama. Kao mera za ublažavanje, predloženo je da se uvede zeleni pojas duž magistralnog puta i između zgrada, u cilju uspostavljanja ravnoteže između otvorenog zelenog i poslovnog prostora. To je detaljno prikazano na tematskoj karti. Zona lake industrije i biznis inkubatora u blizini naselja Suvi Do i Novo Naselje predviđena je kao zona ekološke industrije za preradu hrane, koja će stimulisati poljoprivrednu proizvodnju i otvaranje novih radnih mesta u ruralnom području koja je u ovom trenutku nije uopšte razvijena. Lokacija se nalazi u blizini glavnih železničkih i drumskih čvorova, a i sama sirovina se nalazi u tom području (poljoprivredni proizvodi), stoga nema potrebe za troškove prevoza.

Predloženi scenario namerava da zaštiti poljoprivredno zemljište i promoviše poljoprivredne aktivnosti. S obzirom na lokalnu poljoprivrednu tradiciju i dobar kvalitet poljoprivrednog zemljišta, poljoprivreda predstavlja najveći potencijal za održiv razvoj u Gračanici. Kao mera za smanjenje efekta staklene bašte (GHG) predloženo je da se izgrade postrojenja na biomasu koja će proizvoditi energiju za grejanje naselja. Ova energija je ekološka i zamenjuju električnu energiju koja se danas troši za grejanje, kuvanje, itd.

Pored fabrike na biomasu, predlaže se postavljanje fotovoltaičnih (PV) panela kako bi se podržala proizvodnja energije u javnim (opština, škola itd.) i privatnim zgradama (za individualne kuće, kao i industrijske pogone). Ovaj scenario je ocenjen kao najpovoljniji za socijalno-ekonomski razvoj i zaštitu životne sredine.

Međutim, institucionalna i zakonska pitanja, kao na primer neke odredbe u Zakonu o poljoprivrednom zemljištu, predstavljaju prepreku za efikasnu zaštitu poljoprivrednog zemljišta.

5. STRATEGIJE I AKTIVNOSTI ZA SPROVODJENJE

Ovo poglavlje predstavlja strategije i aktivnosti za realizaciju vizije opštine u periodu koji pokriva plan (2014-2029+). Sve aktivnosti koje su predstavljene u ovom poglavlju predstavljaju predložene projekte koji su proizašli iz konsultacionih sastanaka sa relevantnim učesnicima održanim tokom izrade ovog plana.

5.1. Socijalna infrastruktura, stanovanje i demografija

Kao novoformirana opština, glavni tekući razvojni izazov sa kojim se suočava opština je nepostojanje nasleđene socijalne infrastrukture i veliki broj mladog i nedovoljno kvalifikovanog osoblja. U ovoj tematskoj oblasti postoje dve strategije koje se bave tekućim pitanjima:

Strategija 1: Proširenje smeštajnih kapaciteta i pružanje usluga u oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalnih usluga, kulture i sporta zajedno sa izgradnjom kapaciteta u ovim oblastima.

Postoje dva glavna cilja koja utvrđuje strategija u cilju posvećivanja pažnje pitanjima proširenja stambenih kapaciteta i pružanja socijalnih usluga.

O1: Povećanje kapaciteta u oblasti zdravlja, obrazovanja, socijalnih usluga, kulture, omladine, sporta i rekreacije;

O2: Pružanje adekvatnih i kvalitetnih usluga.

Strategija predlaže poboljšanje fizičkih uslova postojećih kapaciteta kao preduslov za poboljšanje socijalne infrastrukture. Sledeće aktivnosti predstavljaju konkretne projekte koji su proizašli iz gore pomenute strategije i njenih ciljeva u oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalnih usluga, kulture, omladine, sporta i rekreacije. U cilju boljeg objašnjenja, projekti su podeljeni u odgovarajuće oblasti.

Zdravstvo

Opština ima dva generalna projekta za bolje upravljanje zdravstvenim sistemom: poboljšanje kapaciteta u primarnim zdravstvenim centrima, kao i završetak i funkcionalizacija zgrade bolničkog centra.

- Završetak bolničkog centra;
- Izgradnja objekta primarnog zdravstva u opštinskim podcentrima.

Obrazovanje

Planirano je da se posveti pažnja obrazovnom sistemu od predškolskih institucija pa do sanacije i opremanja postojećih školskih kapaciteta na celoj teritoriji Gračanice. Posvećivanje pažnje obrazovnom sistemu od predškolskih kapaciteta pa do srednjeg i visokog obrazovanja sprovodi se narednim aktivnostima:

- Izgradnja i opremanje školskih centara u centru i podcentrima;
- Sanacija i opremanje postojećih školskih kapaciteta;
- Izgradnja vrtića.

Socijalne usluge

Uzimajući u obzir da plan ima za cilj poboljšanje kvaliteta života građana Gračanice, strategija predlaže projekte koji će, takođe, poboljšati postojeću situaciju manje favorizovanih grupa u društvu, kao što su stara lica, ljudi sa posebnim potrebama i deca bez roditeljskog staranja. Projekti su uglavnom fokusirani na obezbeđivanje kapaciteta/prostora za smeštaj i socijalizaciju gore pomenutih grupa.

- Proširenje postojećeg Centra za socijalni rad;
- Izgradnja centra za zajednicu (za okupljanje ljudi sa posebnim potrebama, starih lica, dece sa posebnim potrebama i druge aktivnosti od društvene važnosti);
- Izgradnja doma za decu bez roditeljskog staranja
- Utočište za žrtve nasilja.

Gore pomenute aktivnosti treba značajno da poboljšaju postojeću situaciju kada se radi o objektima socijalne infrastrukture.

Javne usluge

Uzimajući u obzir da je opština novoosnovana, mnoge zgrade za javne službe još uvek nedostaju. One su uglavnom smeštene u privatnim kućama koje su improvizovane kao javne zgrade. Izgradnja/poboljšanje ovih zgrada bi doprinelo da se generalno poboljša pristup javnim službama stanovnicima Gračanice. Pored toga opština je posvećena obezbeđivanju prostora za ove zgrade u okviru RPO.

- Izgradnja pošte;
- Izgradnja zgrade suda;
- Izgradnja autobuske stanice;
- Izgradnja vatrogasne stanice;
- Obezbediti prostor za poslovne objekte.

Kultura, omladina, sport i rekreacija

Kako bi se povećale mogućnosti da se omladina Gračanice bavi sportom, rekreacijom i kulturnim aktivnostima, čime bi unapredili lični razvoj, koheziju zajednice i podigli se kroz ohrabrivanje i osposobljavanje lokalnih pojedinaca, organizacija zajednice i institucija, opština je planirala nekoliko aktivnosti u okviru RPO. Te aktivnosti su sledeće:

- Rekonstrukcija i opremanje postojećih domova kulture
- Izgradnja centara za mlade u podcentrima
- Izgradnja sportskih i dečijih igrališta u mestima
- Sanacija postojećih sportskih kapaciteta
- Izgradnja zgrade muzeja u sklopu arheološkog nalazišta Ulpijana
- Izgradnja verskih objekata u Čaglavici i Sušici

O2: Pružanje adekvatnih i kvalitetnih usluga

Pored poboljšanja fizičke infrastrukture, opština je takođe posvećena poboljšanju kapaciteta stručnog osoblja kroz obezbeđivanje obuke u odgovarajućim oblastima.

- Obuka stručnog kadra u svim oblastima (profesionalna obuka ...)

Strategija 2: Poboljšanje životnog standarda kroz planirana i regulisana naselja

O1: Uređenje postojećih naselja reguliše sena osnovu Zakona br.04/L-174 o prostornom planiranju.

Završetak Razvojnog plana opštine (RPO) obezbediće smernice za budući razvoj naselja u celoj opštini Gračanica. RPO je takođe predvideo stvaranje podcentara koji bi stvorili bolje uslove za građane koji žive u tim oblastima kroz približavanje usluga, čime bi se uravnotežio razvoj cele opštine Gračanica. Veoma je važno da se postave prioriteta kada se radi o izradi URP za naselja, uključujući neformalna naselja.

Da bi se regulisalo korišćenje prostora, građevinske zone i utvrdili građevinski uslovi za nova naselja, za neformalna naselja za opštinske podcentre Laplje Selo, Donja Gušterica i Lepina biće regulisano na osnovu Zakona 04/L-174 za Prostorno planiranje.

O2: Proširenje stambenih kapaciteta kroz izgradnju kolektivnih i individualnih zgrada

Raspoloživost stambenog prostora je važno pitanje za lokalnu upravu Gračanice. Opština planira da radi na tome i pruži priliku stanovnicima Gračanice da dođu do stana, imajući u vidu da to pruža finansijsku sigurnost i vid štednje i manju zavisnost od socijalne pomoći u daljem životu. Da bi se generalno posvetila pažnja stambenom pitanju, opština će najpre da izradi trogodišnji stambeni program.

- Obezbeđivanje stambenog prostora po pristupačnim cenama
- Izrada trogodišnjeg programa za održivo stanovanje u opštini
- Ograničenja u izgradnji i korišćenju zemljišta
- Poboljšanje rada inspekcije u cilju kontrolisanja nelegalne izgradnje
- Poštovanje važećih zakona i propisa pri izradi projektne i tehničke dokumentacije
- Razvoj opštinskog geografsko informacionog sistema

5.2. Ekonomski razvoj

Strategija 1: Poboljšanje ekonomskog razvoja kroz razvoj ekonomije, poljoprivrede i turizma

Opština Gračanica spada u ekonomsku zonu centar (EZC) prema Prostornom planu Kosova i ima centralni položaj u odnosu na druge ekonomske zone. Jedna od najvećih poslovnih oblasti u zemlji se nalazi na teritoriji opštine Gračanica. Trgovina je najčešća aktivnost u Gračanici sa 69%, posle čega slede usluge sa 26% i proizvodnja sa 5%. Najveći rudnik sa rudom olova i cinka je "Kišnica", koji ne radi od 1999 god. Međutim, zadnjih nekoliko godina obrađuje rudu iz Marevca i Novog Brda. Rudnik "Kišnica" je industrijski potencijal, ali ga treba ispitati. Strategija stavlja naglasak na stimulaciju proizvodnje i usluga.

O1: Ohrabrivanje održive poljoprivredne proizvodnje

Gračanica je ruralna opština sa visokokvalitetnim obradivim zemljištem. Kako bi se stvorili povoljni uslovi za moderno i bolje korišćenje plodnog obradivog zemljišta, strategija utvrđuje kao cilj ohrabrivanje održive poljoprivredne proizvodnje i plasiranje proizvoda na tržište. Opština će pomoći poljoprivrednicima da razviju nove inovativne strategije za proizvodnju i distribuciju proizvoda. Opštinska strategija uključuje tri šira cilja ili tri stuba održivosti: dugoročni profit, nadzor nad zemljištem, vodom i vazduhom i kvalitet života poljoprivrednika iz opština Gračanica. Osnovne komponente poljoprivrede kao što su proizvodnja, prerada, marketing, distribucija, istraživanje i razvoj, regulacija, pomoćne službe i upravljanje prirodnim resursima, su planirane kroz sledeće projekte/aktivnosti:

- Edukacija poljoprivrednika i stočara kroz posete sajmovima i studijske posete
- Razvoj projekata za donatorsko finansiranje
- Izrada studije o održivoj poljoprivredi
- Primena modernih poljoprivrednih praksi i ohrabrivanje organske proizvodnje
- Izgradnja sistema za navodnjavanje (rehabilitacija postojećih i izgradnja novih sistema, osnivanje kompanija za vodosnabdevanje na teritoriji opštine).

O2: Obezbeđivanje pristupa tržištu i plasiranja proizvoda

Kada se radi o strategiji, utvrđen je i cilj za plasiranje proizvoda. Utvrđeni su projekti za praćenje celog lanca za prodaju proizvoda od osnivanja poslovnih udruženja, pa do izgradnje pijace za prodaju proizvoda. Naglasak je stavljen i na obuku trgovaca o plasiranju proizvoda, kao i na izgradnju objekata za skladištenje i sušenje proizvoda.

- Obuka o plasiranju proizvoda
- Promocija saradnje između proizvođača i prerađivača (osnivanje komisije, potpisivanje memoranduma o saradnji, godišnji program)
- Izgradnja hladnjače i sušare
- Izgradnja pijace za plasiranje proizvoda
- Osnivanje poslovnih udruženja.

O3: Podizanje svesti o održivoj poljoprivredi

Iako se ne promoviše u velikoj meri na Kosovu, održivo korišćenje pesticida i razvoj dobre poljoprivrede su postali veoma važna pitanja u celom svetu. Strategija je fokusirana na održivu poljoprivredu zbog toga što ona uključuje mnoga ekološka i socijalna pitanja i pruža inovativne i ekonomski održive mogućnosti za proizvođače, potrošače, kreatore politike i mnoge druge u celokupnom prehrambenom lancu, zbog čega je utvrđen cilj da se podigne svest u tom pogledu kroz edukaciju.

- Edukacija o dobrim poljoprivrednim praksama

O4: Stimulacija zapošljavanja

Ciljevi koji su utvrđeni iz strategije, pored svojih specifičnosti, imaju zajedničku karakteristiku da stimulišu zapošljavanje. Poseban naglasak je stavljen na izgradnju kapaciteta, nove tehnologije i potrebe tržišta i na osnivanje poslovnih inkubatora koji će biti suštinska podrška pokretanju biznisa. Opština će putem podsticajnih mera podržati poslovne grane koje stimulišu zapošljavanje.

- Razvoj programa za usaršavanje i preobuku, kao i sprovođenje obuke u potrebnim oblastima
- Osnivanje poslovnog centra i poslovnog inkubatora
- Primena podsticajnih mera (poreski podsticaji i slično).

O5: Ohrabrivanje otvaranja porodičnih biznisa i mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP)

Opština Gračanica će preduzeti inicijativu za stvaranje povoljne klime/okruženja za podsticanje lokalne ekonomije, ohrabrivanje porodičnih biznisa i osnivanje malih i srednjih preduzeća. Planirano je da se to ostvari kroz omogućavanje bližeg i bržeg pristupa administrativnim uslugama i uprošćavanje postupaka za nove poslovne aktivnosti. Opština će takođe biti most između donatora i različitih organizacija koje bi pomogle osnivanje fonda za podršku MMSP.

- Edukacija/obuka o vođenju porodičnog biznisa, posete i organizacije sajмова
- Obezbeđivanje budžeta i subvencija za vođenje porodičnih biznisa.

O6: Razvoj i promocija lokalnog turizma (kulturni, verski, seoski, sportski i rekreativni turizam)

Planirano je da razvoj i promocija lokalnog turizma budu urađeni kroz zaštitu i promociju kulturnog nasleđa i prirodnih lokacija i obezbeđivanje potrebne infrastrukture za poboljšanje i omogućavanje boljeg pristupa tim lokacijama. Pored fizičkih intervencija, opština će preduzeti i odgovarajuće mere u tom pogledu, kao što su promocija i marketing lokacija i proizvoda iz Gračanice. Da bi se to postiglo opština je spremna da saraduje sa različitim organizacijama i institucijama na lokalnom i centralnom nivou.

- Edukacija, poseta trgovinskim sajmovima, izrada brošura, obuka turističkih vodiča
- Promocija tradicionalne hrane i lokalnih zanata i suvenira
- Organizacija događaja (dani cveća, dani pčelarstva/meda, dani grnčarstva itd.)
- Promocija ribolova u Radevu i na Sitnici
- Poboljšanje ribnjaka u Radevu
- Izgradnja Etno hotela
- Izgradnja prostora za rekreaciju i staze za džogiranje oko jezera.

O7: Stimulacija poslovnog razvoja

RPO utvrđuje poslovne zone za razvoj biznisa. Iako privlačenje spoljnih investicija i poreska politika pripadaju centralnom nivou, opština je posvećena stvaranju povoljne klime za poslovanje kroz obezbeđivanje potrebne infrastrukture, bilo opštinskih službi ili fizičke infrastrukture, koja bi pomogla razvoj poslovanja u opštini.

- Osnivanje kancelarije za lokalni ekonomski razvoj i edukacija njenog osoblja
- Ohrabrivanje saradnje između preduzetnika i poslovnih ljudi u opštini i formiranje klastera
- Izgradnja industrijskog parka
- Obezbeđivanje subvencija i grantova za razvoj i promociju širenja biznisa
- Rekonstrukcija i izgradnja potrebne infrastrukturne mreže u poslovnim zonama.
- Izrada studije za održivu poljoprivrednu proizvodnju.

5.3. Infrastruktura i javne službe

Strategija 1: Poboljšanje komunalnih usluga u opštini Gračanica

Za poboljšanje kvaliteta javnih/komunalnih službi, opština je utvrdila četiri cilja koji se odnose na primarne usluge u opštini. Svaki od ciljeva predviđa više projekata i programa koji će pomoći ostvarivanju utvrđenih ciljeva.

O1: Pokrivanje sistemom vodosnabdevanja i kanalizacije cele teritorije opštine

Na teritoriji opštine postoje sela/naselja u kojima ne postoji sistem za vodosnabdevanje, a voda se dobija iz privatnih bunara, pa je stoga predviđena izrada projekta za širenje vodovodne mreže u tim naseljima. Uzimajući u obzir da je glavno ekonomsko razvojno bogatstvo u Gračanici plodno obradivo zemljište, izgradnja alternativnog sistema za navodnjavanje doprinela bi uštedi pijaće vode i poboljšanja pružanja usluga. Kako bi se trajno zaštitilo javno zdravlje, smanjilo zagađenje vode i zemljišta, ovaj cilj je predvideo izgradnju mikro postrojenja za preradu otpadnih voda u naseljima Gračanica, Preoce i Laplje Selo.

- Izgradnja novog sistema za vodosnabdevanje i kanalizaciju u Radevu, Skulanevu, Suvom Dolu, Batusu, Lepini, poslovnim zonama i mestima gde oni ne postoje
- Rekonstrukcija postojeće mreže vodosnabdevanja
- Izgradnja alternativnog sistema vodosnabdevanja za potrebe navodnjavanja
- Izgradnja mikro postrojenja za preradu otpadnih voda u Gračanici, Lapljem Selu i Preocu.

O2: Poboljšanje električne mreže i snabdevanja električnom energijom

Snabdevanje električnom energijom je u nadležnosti centralne vlade, odnosno Kosovske energetske korporacije (KEK), ali opština može dati svoj doprinos kroz izgradnju podzemne infrastrukture za električnu energiju i može da ispita nove/alternativne načine za proizvodnju energije, u cilju ostvarivanja utvrđenih ciljeva koji bi poboljšali snabdevanje električnom energijom u opštini. U tom pogledu, opština planira da se usmeri na proizvodnju alternativne energije iz biomase, pa su predviđena dva projekta u tu svrhu: jedan je fabrika za proizvodnju biomase, a drugi je postrojenje za proizvodnju energije iz biomase. Predviđeni su sledeći projekti za ostvarivanje ovog cilja:

- Proizvodnja energije iz obnovljivih izvora energije
- Izgradnja fabrike za proizvodnju biomase
- Izgradnja postrojenja za proizvodnju energije iz biomase
- Izgradnja podzemne infrastrukture u Gračanici i Lapljem Selu i mestima gde je to potrebno.

O3: Pokrivenost telekomunikacionim mrežama

Opština je uglavnom pokrivena raznim telekomunikacionim mrežama, ali je potrebno da one budu proširene i da njihov kvalitet bude poboljšan. Izgradnja celokupne podzemne infrastrukture i instalacija optičke kablovske mreže su projekti koje predviđa ovaj cilj. Za ostvarivanje ovog cilja potrebna je saradnja sa telekomunikacionim kompanijama, a opština će raditi u tom pravcu.

- Izgradnja podzemne telekomunikacione mreže u Gračanici
- Postavljanje optičke kablovske mreže u svim oblastima
- Proširenje postojećih telekomunikacionih mreža u Gračanici.

O4: Poboljšanje upravljanja čvrstim otpadom

Iako postoje brojne nelegalne deponije na teritoriji opštine, deponija za opštinski otpad nije planirana jer će se otpad odlagati na regionalnu deponiju. Pored toga, strategija predlaže da se na teritoriji opštine izgradi deponija za građevinski otpad i privremena deponija za medicinski otpad. Planirano je osnivanje lokalnog javnog preduzeća koje će pružati usluge prikupljanja i odvoženja otpada na teritoriji opštine.

- Osnivanje lokalnog javnog preduzeća
- Izgradnja stočnog groblja
- Deponija za privremeno deponovanje medicinskog otpada u blizini kliničkog centra
- Deponija za građevinski otpad.

Strategija 2: Poboljšanje mobilnosti kroz opštinu Gračanica

Ova strategija se bavi pitanjima saobraćaja u opštini Gračanica. Ona utvrđuje pet ciljeva a svaki od njih postavlja prioritete u vidu više projekata/programa sa ukupnim ciljem poboljšanja saobraćaja kroz opštinu. Pored toga, strategija takođe promovise zdravije načine života kroz obezbeđivanje infrastrukture za nemotorizovani transport (šetnja i biciklizam) i korišćenje javnog prevoza.

O1: Smanjivanje saobraćajnih gužvi u centru Gračanice

Kako bi se smanjilo zagušenje saobraćaja u centru Gračanice, strategija utvrđuje cilj koji integriše tri projekta/aktivnosti za ostvarivanje tog cilja. Izgradnja zaobilaznice oko istorijskog centra, kako bi se zaštitio manastir od buke i zagađenja prašinom koju stvaraju teška vozila, a samim tim bi se povećala bezbednost građana u centru naselja. Opština namerava da ograniči kretanje teških vozila kroz centar kao i da upravlja mobilnošću u cilju, poboljšanja javnog života oko manastira. Proširenje prostora za parkiranje (parking mesta i javne garaže) bi doprinelo bezbednosti građana i poboljšanju kvaliteta javnih prostora, kao što su trotoari, trgovi i parkovi.

Komentar/rizik: aktivnost u vezi sa izgradnjom obilaznice mogla bi da skrene ekonomsku aktivnost iz centra grada i mogla bi da ohrabri širenje naselja.

- Izgradnja obilaznice u Gračanici
- Proširenje parking prostora u Gračanici i Lapljem Selu
- Izgradnja garaže za parkiranje.

O2: Poboljšanje pešačkog i biciklističkog saobraćaja i javnih prostora

Poboljšanje javnih zona je posebno važno za stanovnike Gračanice. Seoski karakter ove opštine ne obezbeđuje kvalitetne javne prostore i javni život. Stoga, strategija utvrđuje cilj poboljšanja javnih prostora kroz izgradnju potrebne infrastrukture za promociju zdravijeg načina prevoza (šetnja i biciklizam), što će poboljšati javne prostore i kvalitet života u opštini.

- Izgradnja trotoara u svim oblastima
- Izgradnja biciklističkih staza gde je to moguće
- Izgradnja pristupa i prilaza za ljude sa posebnim potrebama.

O3: Izgradnja zelenih koridora u opštini

Kako bi se omogućila harmonična i uravnotežena koegzistencija građevinskih objekata i prirodnog okruženja, strategija utvrđuje cilj izgradnje zelenih koridora duž rečnih tokova i puteva. Treba preduzeti mere za promociju bezbednosti saobraćaja, tako što se drveće neće saditi na kritičnim mestima i krivinama duž puteva, čime će se poboljšati vidljivost.

- Izgradnja zelenog koridora duž reke Gračanke u naseljima i izgradnja pešačkih i biciklističkih staza od Gračanice do Lapljeg Sela
- Izgradnja zelene tampon zone duž puteva.

O4: Poboljšanje putne mreže

Utvrđen je cilj poboljšanja putne mreže, koji se sastoji od tri projekta/aktivnosti. Postoje delovi puteva na teritoriji opštine kojima je potrebna rehabilitacija, postavljanje signalizacije za stara lica i lica sa oštećenjima vida kako bi se smanjio broj saobraćajnih nezgoda. To bi takođe doprinelo poljoprivrednicima i malim biznisima u seoskim oblastima da lakše i jeftinije iznose svoje proizvode na tržište.

- Rekonstrukcija i izgradnja lokalnih puteva na teritoriji opštine
- Izgradnja osvetljenja duž glavnih puteva
- Postavljanje horizontalne i vertikalne putne signalizacije

O5: Poboljšanje javnog prevoza u opštini Gračanica

Javni prevoz u opštini Gračanica zahteva posebnu pažnju imajuću u vidu njen seoski karakter i lokalne zajednice gde mnogi stanovnici zavise od javnog prevoza. Kako bi se uspelo u kontekstu Gračanice gde postoje raštrkana naselja po celoj teritoriji opštine, javni prevoz mora da funkcioniše po fleksibilnom rasporedu vožnje i fleksibilnim pravcima i mora da predstavlja kombinaciju različitih službi. Zaista, koordinacija usluga koje bi mogle da se preklapaju – prevoz koji obezbeđuju poslodavci i slično- može da bude jedan od glavnih izazova. Stoga treba uraditi studiju izvodljivosti o potrebama za javnim prevozom.

- Izgradnja centralnog terminala
- Studija izvodljivosti o potrebama za javnim transportom
- Izgradnja garaže za vozila javnog prevoza

5.4. Životna sredina, prirodni resursi i kulturno nasleđe

Pitanje životne sredine, prirodnih resursa i kulturnog nasleđa je vrlo visok prioritet opštine, imajući u vidu njeno visokokvalitetno poljoprivredno zemljište, arheološku lokaciju Ulpijana i srednjovekovni manastir Gračanica. Opština je predložila tri strategije u vezi ovih pitanja i za njihovim upravljanjem na najbolji mogući način.

Strategija 1: Zaštita životne sredine i prirodnih resursa

O1: Zaštita poljoprivrednog zemljišta od hemikalija (agrotehnička sredstva)

Da bi se smanjio uticaj poljoprivrede na životnu sredinu, ovaj cilj predviđa četiri projekta u vezi sa ovim pitanjem. Opština će podržati projekte/programe i stimulisace kampanje za podizanje svesti poljoprivrednika o upotrebi hemikalija u poljoprivrednoj proizvodnji. Kako bi se koristila sredstva i načini za zaštitu biljaka moguće je da se ne koristi samo prskanje biljaka, već i agro tehničke, mehaničke i biološke metode kontrole ili tretiranja semena, pa je stoga opština posvećena radu u tom pravcu. Agrotehnička kontrola štetočina znači striktno pridržavanje rotacije useva kako bi se izbeglo nagomilavanje štetočina, agensa bolesti i korova, kao i iscrpljivanje zemljišta. Nije preporučljivo da se seju slični usevi na susednim parcelama ili na istoj parceli nekoliko godina zaredom. Takođe je važno da se pravovremeno primene sve agrotehničke mere. Regulisanje termina setve takođe može da se koristi kao agrotehnička mera kontrole štetočina. Na taj način broj tretiranja pesticidima može da se smanji primenom poljoprivrednih mera.

Imajući u vidu da su reke u opštini veoma zagađene, uglavnom zbog izlivanja kanalizacije, i da predstavljaju rizik za zagađenje zemljišta, opština će preduzeti mere za dekontaminaciju reka.

- Podizanje svesti u zajednici o korišćenju hemijskih sredstava
- Procena zagađenja poljoprivrednog zemljišta
- Izgradnja postrojenja za tretiranje otpadnih voda (Gračanka, Prištevka, Žegovka, Janjevka, Sitnica – međuopštinska saradnja)
- Čišćenje životne sredine

O2: Zaštita zemljišta od nelegalne izgradnje

Granice građevinskog zemljišta su utvrđene u dokumentu RPO. Imajući u vidu visok kvalitet poljoprivrednog zemljišta, opština mora posebno da bude pažljiva u vezi sa tim. Stoga je utvrdila više aktivnosti koncentrisanih na jačanje inspekcije i na agresivnu kampanju podizanja svesti među građanima o posledicama izgradnje na poljoprivrednom zemljištu.

- Jednogodišnja kampanja informisanja građana i podizanja svesti o važnosti dozvoljene i zabranjene izgradnje na poljoprivrednom zemljištu
- Jačanje inspektorata (jačanje kontrole i terenskih inspekcija za nelegalnu izgradnju).

O3: Sprečavanje nelegalne seče šuma i pošumljavanje goleti

U opštini Gračanica šume se prostiru na oko 10% ukupne teritorije i ta teritorija je ugrožena zbog nelegalne seče šuma. Opština je u vezi sa tim utvrdila aktivnosti za sprovođenje kampanje koja će podići svest o posledicama nelegalne seče šuma, kao i o ekološkim koristima od šuma. Opština pored toga planira da preduzme mere na pošumljavanju erodivnog zemljišta u blizini deponije Kišnica, koje bi takođe služilo kao zeleni pojas za zaštitu okolnih naselja od zagađenja sa deponije.

- Zeleni pojas duž deponije Kišnica
- Sprečavanje erozije odlaganjem građevinskog otpada na erozivnom zemljištu oko deponije Kišnica
- Podizanje svesti o ekologiji i nelegalnoj seči šuma
- Pošumljavanje erozivnog zemljišta u blizini deponije Kišnica
- Rehabilitacija postojećih parkova kroz korišćenje prirodnih lokalnih materijala i obezbeđivanje pristupa za sve.

O4: Korišćenje obnovljivih izvora energije

Integracija različitih obnovljivih energetske resursa u postojeću električnu mrežu u opštini Gračanica bi mnogo doprinelo kvalitetu snabdevanja električnom energijom, što je takođe u skladu sa ciljevima EU za smanjivanje gasova koji izazivaju efekat staklene bašte. Na osnovu toga opština je utvrdila tri projekta koji bi služili kao polazište ka korišćenju zelene energije, među kojima je kampanja za informisanje stanovnika Gračanice o važnosti i koristima od energije koja se dobija iz biomase i sunca.

- Izgradnja javnog osvetljenja na sunčevu energiju
- Izgradnja postrojenja za proizvodnju obnovljive energije iz biomase
- Sprovođenje kampanje za podizanje svesti zajednice o važnosti korišćenja energije iz biomase i sunca.

O5: Poboljšanje kvaliteta vazduha, vode i zemljišta rešavanjem problema otpada i nelegalnih deponija

Kao što je više puta navedeno u dokumentu, opština Gračanica poseduje dobro poljoprivredno zemljište, dobru hidrološku mrežu, dobar reljef, a sve to je ugroženo usled zagađenja otpadnim vodama i nasleđenom i devastiranom rudničkom deponijom. S druge strane, postoji više naselja kojima su potrebne dobre usluge, i iznad svega zdravo životno okruženje. Kako bi se rešili gore pomenuti problemi, opština će preduzeti sledeće aktivnosti:

- Podizanje svesti o ekološkim pitanjima
- Primena opštinskih kazni za nelegalno odlaganje otpada
- Reklamacija zemljišta na mestima nelegalnih deponija/remedijacija osiromašenog zemljišta
- Izrada Plana za upravljanje otpadom
- Izgradnja zelenog koridora duž svih puteva u naseljima
- Izgradnja zaštitnog zelenog pojasa oko deponije Kišnica
- Uklanjanje deponija
- Procena kvaliteta vode iz bunara
- Izgradnja vodovodne mreže u selima Radevo, Skulanevo, Lepina, Batusa i Suvi Do
- Regulacija rečnih korita i izgradnja zelenog koridora (očuvanje bioraznolikosti).

Strategija 2: Zaštita i promocija kulturnog nasleđa

Opština Gračanica je veoma bogata kulturnim nasleđem sa verskim objektima i arheološkim lokacijama. Postoje dva cilja koja utvrđuje strategija za zaštitu i promociju kulturnog nasleđa.

O1: Zaštita kulturnog nasleđa (arhitektonsko, arheološko, kulturno i duhovno nasleđe)

Kulturnom nasleđu potrebni su značajni finansijski i profesionalni kapaciteti za zaštitu i održavanje u cilju sprečavanja uticaja klimatskih uslova i razvojnih uslova tokom vremena. U zavisnosti od veličine i pravnog statusa, upravljanje tim nasleđem se vrši u saradnji sa centralnim institucijama, pa je stoga opština posvećena saradnji sa nadležnim institucijama u cilju boljeg upravljanja ovim lokacijama.

- Studija o arheološkim lokacijama/oblastima u saradnji sa Ministarstvom kulture, omladine i sporta i Zavodom za arheologiju
- Redefinisanje aktivnosti na arheološkoj lokaciji Ulpijana
- Procena arheoloških ostataka na zaštićenoj lokaciji Ulpijana.

O2: Promocija kulturnog nasleđa (materijalnog i nematerijalnog)

Postoji veoma jaka veza između promocije kulturnog nasleđa i razvoja turizma. Opština je posvećena razvoju turističke industrije, a time će se lokalni stanovnici ponositi zbog Gračanice i njene istorije. Opština će podržati lokalne turističke programe koji će dovesti do poboljšanja lokalne ekonomije i poboljšanja kvaliteta života lokalnih stanovnika. Na Kosovu postoji godišnje dešavanje koje se organizuje u septembru uz podršku Ministarstva kulture, omladine i sporta i Evropske unije, a opština Gračanica je spremna da sarađuje i učestvuje u aktivnostima koje se organizuju tih dana, što će značajno doprineti podsticaju lokalnog turizma.

- Promocija kulturnog nasleđa kroz turističke posete kulturnim lokacijama (manastir Gračanica, arheološka lokacija Ulpijana)
- Obeležavanje Dana nasleđa/Evropskih dana nasleđa u septembru.

Strategija 3: Smanjivanje rizika i negativnih uticaja na životnu sredinu

U cilju smanjivanja rizika i negativnih uticaja na životnu sredinu uzrokovanih prirodnim katastrofama i onim koje su posledica čovekovih aktivnosti, veoma je važno da se zna i razume priroda tih rizika. Plan utvrđuje cilj koji se sastoji od nekoliko aktivnosti koje se bave ovim pitanjima na najbolji mogući način.

O1: Smanjivanje negativnih uticaja na životnu sredinu u oblastima izloženim prirodnim katastrofama kroz izradu i sprovođenje Plana za procenu rizika i sprečavanje katastrofa (PRSK)

Imajući u vidu hidrološku mrežu Gračanice, postoje mnoge oblasti koje su ugrožene od poplava. Kako bi se sprečile poplave, potrebno je preduzeti određene mere, kao što su studija/procedura oblasti ugroženih od poplava i regulacija rečnih korita u najugroženijim oblastima. Pored toga opština će raditi na izradi plana za reagovanje u vanrednim situacijama. Sve to je uključeno u naredne aktivnosti:

- Izrada studije za sprečavanje poplava
- Regulacija rečnih korita u cilju sprečavanja poplava
- Nametanje ograničenja u korišćenju zemljišta koje je sklono poplavama
- Razvoj zaštite od požara, evakuacionih planova/ osnivanje vatrogasnih službi
- Pošumljavanje erodivnih zona
- Ispitivanje vrste zemljišta pre izgradnje objekata i poštovanje građevinskih propisa
- Procena i modifikovanje postojećih javnih zgrada u odnosu na seizmičke karakteristike.

5.5. Akcioni Plan

TEMATSKA OBLAST	CLJ	KOD	AKTIVNOST/ PROJEKT/ PROGRAM	ODGOVORNE INSTITUCIJE	DRUGI UKLUCENI SUBJEKTI	PRIORITET Visoki- V Sednji- S Nizak- L	VREMENSKI OKVIR** Kratkorocni- KR Srednjeročni- SR Dugoročni- DR Kontinualni- K	FINANSIJSKE IMPLIKACIJE* Minimalne- M Niske- N Srednje- S Visoke- V	LINIJA BUDZETA	INDIKATORI
SOCIJALNA INFRASTRUKTURA, STANOVANJE I DEMOGRAFIJA	Cilj 1: Proširenje smeštajnih kapaciteta i podizanje na viši nivo pružanja usluga u oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalnih usluga, kulture, omladine, sporta i rekreacije	O1. Podizanje kapaciteta iz oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalnih usluga, kulture, omladine, sporta i rekreacije:								
		ZDRAVSTVO								
		1.1.	Završetak i funkcionalizacija objekta KBC-a;	Opština;	Ministarstvo Zdravlja;	V	DR	V	Vlada Kosova; Opština; Donacija;	Funkcionalna zdravstvena ustanova KBC;
		1.2.	Izgradnja ustanova u primarnom zdravstvu u podcentrima;	Opština;	Ministarstvo Zdravlja;	S	SR	S	Vlada Kosova; Opština; Donacija;	Objekti zdravstvene zaštite izgrađeni za primarnu zaštitu u pod-centrima;
		OBRAZOVANJE								
		1.1.	Izgradnja i opremanje srednjoškolskih centara u centru i podcentrima;	Opština;	Ministarstvo Obrazovanja, Nauke I Tehnologije;	V	SR	V	Vlada Kosova; Opština; Donacija;	Izgrađeni centri srednje škole u centru i podcentrima;
		1.2.	Sanacija i opremanje postojećih školskih objekata;	Opština;	Ministarstvo Obrazovanja, Nauke I Tehnologije;	V	KR	S	Vlada Kosova; Opština; Donacija;	Renovirana i Opremljena postojeća školska zgrada;
		1.3.	Izgradnja dečijih vrtića;	Opština; Privatni Sektor;	Ministarstvo Obrazovanja, Nauke I Tehnologije;	V	SR	S	Vlada Kosova; Opština; Donacija; Privatni Sektor;	Izgrađeni predškolski centri;
		SOCIJALNE USLUGE								
		1.1.	Proširenje objekta Centra za socijalni rad;	Ministarstvo Rada i Socijalne Zaštite;	Opština	S	SR	S	Ministarstvo Rada i Socijalne Zaštite;	Prošireni centar socijalne zaštite;
		1.2.	Izgradnja centra za zajednice (udrženje invalida, dnevni boravak za penzionere, dnevni boravak za decu sa smetnjama u razvoju, i druge društvene aktivnosti);	Opština;	NVO Sektor; Civilno Društvo;	V	SR	S	Opština; Donacije;	Izgrađen Centar za Zajednice;
		1.3.	Izgradnja objekta doma za decu bez roditeljskog staranja;	Ministarstvo Rada i Socijalne Zaštite;	Opština;	S	SR	S	Ministarstvo; Opština; NVO Sektor;	Izgrađeno Sirotište;
		1.4.	Prihvatilište za žrtve nasilja;	Ministarstvo Rada i Socijalne Zaštite;	Opština; NVO Sektor;	S	SR	S	Ministarstvo; NVO Sektor; Donacija;	Izgrađeno Prihvatilište za žrtve nasilja;
		JAVNE USLUGE								
		1.1.	Izgradnja objekta pošte;	Ministarstvo Infrastrukture;	Opština;	S	SR	S	Vlada Kosova; Ministarstvo;	Izgrađena Pošta;
		1.2.	Izgradnja objekta suda;	Ministarstvo Pravde;	Opština;	S	SR	S	Vlada Kosova; Ministarstvo;	Izgrađena zgrada Suda;
		1.3.	Izgradnja objekta autobuske stanice;	Opština;	Ministarstvo Infrastrukture;	S	SR	S	Opština; Donacija;	Izgrađena Autobuska Stanica;
		1.4.	Izgradnja objekta vatrogasne stanice;	Ministarstvo Unutrašnjih Poslova;	Opština- Odeljenje za Vanredne Situacije;	S	SR	S	Ministarstvo; Opština;	Izgrađena Vatrogasna Stanica;
		KULTURA, OMLADINA, SPORT I REKREACIJA								
		1.1.	Sanacija i opremanje postojećih objekata domova kulture (Laplje Selo, Donja Gušterica, Dobrotin);	Opština;	Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta;	S	SR	S	Opština; Donacija;	-
		1.2.	Izgradnja omladinskih centara u podcentrima;	Opština;	Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta;	S	SR	V	Opština; Donacija;	Renovirani i opremljeni domovi kulture;
		1.3.	Izgradnja sportskih terena i dečijih igrališta u naseljima;	Opština;	NVO Sektor;	N	KR	S	Opština; Donacija;	-
		1.4.	Sanacija postojećih sportskih terena;	Opština;	NVO Sektor;	N	KR	M	Opština; Donacija;	Broj projektovanih hektara za otvoreni prostor (%promena na predhodni);
		1.5.	Izgradnja zgrade muzeja;	Ministarstvo Kulture, Omladine I Sporta;	Opština;	S	SR	V	Ministarstvo; Opština; Donacija;	% renoviranih postojećih sportskih terena;
		1.6.	Izgradnja verskog objekta u Čaglavici i Kišnici;	Ministarstvo Kulture, Omladine I Sporta;	Opština;	S	KR	V	Ministrastvo; Donacija; Verske Zajednice;	Konvencionalno smeštena/dostupna biblioteka zajednica i muzeja;
		O2. Pružanje adekvatnih i kvalitetnijih usluga:								
		2.1.	Obuka stručnog kadra u svim oblastima (profesionalno usavršavanje...);	Nadlezna Ministarstva;	Opština	S	K	S	Opština; NVO Sektor; Donacija;	Broj obučenog osoblja godišnje;
		O1. Svaranje i tretiranje naselja poštovanjem relevantnih zakona:								
		1.1.	Izrada URP za neformalna naselja po prioritetu;	Opština;	Ministarstvo Zivotne Sredine i Prostornog Planiranja;	V	KR	S	Opština;	% pokrivenih naselja sa URPa;
		1.2.	Izrada URP za podcentre opštine;	Opština;	Ministarstvo Zivotne Sredine i Prostornog Planiranja;	V	SR	S	Opština;	% pokrivenih pod-centara sa URP-a;
		1.3.	Izrada URP za kvartove Gračanice;	Opština;	Ministarstvo Zivotne Sredine i Prostornog Planiranja;	V	SR	S	Opština;	% pokrivenog urbanog područja sa URP-a;
		O2. Proširenja stambenog kapaciteta kroz izgradnju kolektivnog i individualnog stanovanja:								
		2.1.	Izgradnja kapaciteta za kolektivno stanovanje po pristupačnim cenama;	Opština;	Privatni Sektor;	S	SR	V	Opština; Privatan Sektor;	% povećanja stambene jedinice sa pristupačnim stanovanjem;
		2.2.	Izrada trogodišnjeg programa za stanovanje na nivou opštine;	Opština;	Opština;	S	SR	V	Opština;	Obezbeđen dokument za program stanovanja.

*Kratkoročni (1-3 god.); Srednjeročni (do 6 god.); Dugoročni (vise od 6 god.); Kontinualni (aktivnost koja se razvija kontinualno);

**Min. (< 1000 €); Male (<10000 ≥ 10000 €); Srednje (<500000 ≥ 100000 €); Visoke (≥ 500000 €).

Mere:

1. Određivanje lokacije za rezervisanje građevinskih parcela za sve nove objekte (identifikovanje lokacije);
2. Harmonizacija postojećih opštinskih pravilnika sa dispozicijama razvojnog plana opštine;
3. Poštovanje vazećih zakona i propisa u izradi projektno-tehničke dokumentacije;
4. Kontrolisanje nelegalne gradnje;
5. Instaliranje GIS sistema na nivou opštine.

TEMATSKA OBLAST	CILJ	KOD	AKTIVNOSTI/ PROJEKTI/ PROGRAMI	ODGOVORNE INSTITUCIJE	DRUGI UKLJUČENI SUBJEKTI	PRIORITET Visoki- V Srednji- S Nizak- L	VREMENSKI* OKVIR Kratkorocni- KR Srednjeročni- SR Dugoročni- DR Kontinualni- K	FINANSIJSKE IMPLIKACIJE** Minimalne Niske Srednje Visoke	LINJA BUDZETA	INDIKATORI
EKONOMSKI RAZVOJ	O1. Podsticanje održive poljoprivredne proizvodnje:									
	1.1.		Edukacija (ratara i stočara), posete sajmovima i studijske posete;	Opština;	Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja; Zemljoradnička Zadruga; Udruženje farmera; Donatori;	V	K	S	Subvencije; Roba i Usluga;	Broj održanih seminara/obuka o poljoprivredi i broj posećenih seminara;
	1.2.		Izrada projekata za priliv grantova;	Opština;	Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja; Zemljoradnička Zadruga; Udruženje farmera; Donatori;	V	K	S	Kapitalne Investicije;	Broj dostavljenih projekata za grantove u MPŠRR i drugih donatorskih agencija;
	1.3.		Studija o razvoju održive poljoprivrede;	Opština;	Poljoprivredni Fakultet; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja; Zemljoradnička Zadruga; Udruženje farmera; Donatori;	V	KR	S	Donacija; Kapitalne Investicije;	Plan/ studija o održivoj poljoprivredi;
	1.4.		Primena savremenih agrotehničkih mera i podsticanje organske proizvodnje;	Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja; Opština;	Individualni Poljoprivredni Proizvođači;	V	K	S	Subvencije; Grantovi;	-
	1.5.		Izgradnja sistema za navodnjavanje (sanirati postojeći sistem i izgradnja novih, formiranje vodne zajednice);	Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja; Opština;	Individualni Poljoprivredni Proizvođači (održavanje, plaćanje, korišćenje);	V	SR	V	Grantovi;	Procenat (%) pokrivenosti sistemom za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta;
	O2. Obezbediti tržište i pristup za plasman proizvoda:									
	2.1.		Edukacija o plasmanu proizvoda;	Opština; Ministarstvo Trgovine I Industrije;	Donatori;	V	K	S	Subvencije; Roba I Usluga;	Broj seminara/obuka o tržištu proizvoda;
	2.2.		Unaprediti saradnju između proizvođača i prerađivača (formiranje komisije, potpisivanje memoranduma o saradnji, godišnji program);	Opština;	Proizvođači;	V	K	MIN	Subvencije; Roba I Usluga;	Komisija je osnovana, potpisan je memorandum između proizvođača i trgovaca;
	2.3.		Izgradnja hladnjače i sušare;	Opština;	Javno Privatno Partnerstvo;	S	SR	M	Kapitalne Investicije;	Izgrađena hladnjača i sušara;
	2.4.		Izgradnja pijace za plasman proizvoda;	Opština;	Javno Privatno Partnerstvo;	V	KR	S	Donacija;	Izgrađeno tržište;
	2.5.		Formiranje udruženja privrednika;	Opština;	Proizvođači;	S	KR	M	Donacija;	Osnovano Udruženje za biznismene;
	O3. Podizanje svesti o održivoj poljoprivredi:									
	3.1.		Edukacija o dobrim poljoprivrednim praksama;	Opština;	Poljoprivredni Fakultet; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja, Zemljoradnička Zadruga; Udruženje farmera; Donatori;	S	K	M	Subvencije; Roba I Usluga;	Broj/procenat obučeni zemljoradnika o dobrim praksama za zemljoradnju;
	O4. Potsticanje zapošljavanja:									
	4.1.		Izrada programa za dokvalifikaciju i prekvalifikaciju i sprovođenje kurseva i obuka;	Opština; Ministarstvo Obrazovanja, Nauke I Tehnologije; Profesionalne škole;	Ministarstvo Obrazovanja, Nauke I Tehnologije; Ministarstvo Trgovine I Industrije; Donatori;	S	SR	S	Subvencije; Roba I Usluga;	Centar za Obuku Osnovan & broj obučeni ljudi;
	4.2.		Formiranje biznis centra i biznis inkubatora;	Opština- Kancelarija za LER;	Donatori; Ministarstvo Trgovine I Industrije; Udruženje Poduzetnika; Tehnološki fakultet;	S	SR	S	Donacija; Kapitalne Investicije;	Centar za Biznis i Biznis Inkubator Osnovani & broj aktivnih biznisa u Centar za Biznis;
	4.3.		Sprovođenje podsticajnih mera (olakšice za porez i slično);	Opština;	Donatori; Ministarstvo Trgovine I Industrije; Udruženje Poduzetnika;	S	K	S	Donacija; Subvencije; Roba I Usluga;	Opštinski porezi;
	O5. Podsticanje i otvaranje porodičnih biznisa:									
	5.1.		Edukacija o pokretanju porodičnih biznisa, posete i organizovanje sajмова;	Opština;	Ministarstvo Trgovine I Industrije; Donatori; Udruženje Privrednika; Zemljoradnička Zadruga; Udruženje Farmera;	V	K	S	Subvencije; Roba I Usluga;	Broj obučeni ljudi za početak poslovanja;
	5.2.		Obezbediti budžet i subvencije za pokretanje porodičnih biznisa;	Opština;	Donatori; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja; Ministarstvo Administracije Lokalne Samouprave; Ministarstvo Rada I Socijalnog Staranja;	V	K	S	Subvencije; Roba I Usluga; Kapitalne Investicije;	Alociranje opštinskog budžeta za semu za početak u poslovanju;
	O6. Razvoj i promovisanje lokalnog turizma (kulturnog, verskog, seoskog i sportsko-rekreativnog turizma):									
	6.1.		Edukacija, poseta sajмова, izrada brošura, turističkih vodiča;	Opština;	Ministarstvo Trgovine I Industrije; NVO Sektor; Turistička Organizacija;	V	K	S	Donacija; Subvencije; Roba I Usluga;	Broj održanih obuka/seminara za razvoj turizma i razvijeni promotivni materijali;
	6.2.		Promovisanje tradicionalne hrane i domaće ručne radinosti i suvenira;	Opština;	Ministarstvo Trgovine I Industrije; Turistička Organizacija;	V	K	S	Donacija, Subvencije; Roba i Usluga;	Broj održanih sajмова za promociju nacionalne hrane, umetnosti i zanata;
	6.3.		Organizovanje manifestacija (dani cveća, pčelarstva, grnčarstva itd.);	Opština;	NVO Sektor; Udruženje Privrednika;	V	K	S	Donacija, Subvencije; Roba i Usluga;	Obeleženi promotivni dani i slavljani svake godine;
	6.4.		Uređenje ribnjaka Radevo;	Opština; Kosovska Agencija za Privatizaciju;	NVO Sektor; Udruženje Privrednika;	S	SR	V	Donacija; Kapitalne Investicije;	Broj takmičenja i registrovanih ribolovaca;
	6.5.		Izgradnja etno-hotela;	Opština;	Javno Privatno Partnerstvo;	S	SR	M	Kapitalne Investicije;	Regulisani ribnjak u Radevu;
	6.6.		Uređenje prostora za rekreaciju, grim staze oko jezera;	Opština;	Ministarstvo Infrastrukture; Ministarstvo Zivotne Sredine i Prostornog Planiranja;	S	SR	S	Kapitalne Investicije;	Izgrađen Etno Hotel;
	6.7.		Razvoj prostora za rekreaciju i trim staze oko jezera;	Opština;	NVO Sektor; Opština Lipljan; Ministarstvo Zivotne Sredine i Prostornog Planiranja;	S	SR	S	Kapitalne Investicije;	Izgrađeni prostori za rekreaciju oko jezera;

O7. Podsticaj i razvoj biznisa:									
Cilj 1: Unaprediti ekonomski razvoj kroz razvoj biznisa, privrede, poljoprivrede i turizma	7.1.	Formiranje kancelarije za lokalni ekonomski razvoj i edukacija personala;	Opština- Kancelarija za LER;	Donatori; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja;	V	KR	M	Opštinski Budzet;	Osnovana kancelarija za lokalni ekonomski razvoj i obuku osoblja;
	7.2.	Podsticati saradnju između preduzetnika biznisa i Opštine i formiranje klastera;	Opština- Kancelarija za LER;	Donatori; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja; Ministarstvo Trgovine I Industrije.	V	K	M	Opštinski Budzet;	Osnovane Poslovne zajednice;
	7.3.	Obezbeđenje subvencija i donacija za razvoj širenje i unapređenje biznisa;	Opština- Kancelarija za LER;	Ministarstvo Trgovine I Industrije; Donatori;	V	K	S	Donacija; Subvencije; Roba i Usluga;	Broj finansiranih projekata/biznisa od donatora;
	7.4.	Izrada Studija Izvodljivosti (SI) za sistem planiranih (2014- 2029+) Opštinskih Privrednih Zona (OPZ)- industrijskih, poslovnih I komercijalnih zona; i Plan Aktivnosti (PA) za sprovođenje ishoda Studije Izvodljivosti (SI);	Opština;	Ministarstvo Trgovine I Industrije; Donatori;	V	KR	V	Donacija; Kapitalne Investicije;	Osnivanje Opštinskih Privrednih Zona.
	7.5.	Prenamena zemljišta u skladu sa Studijom Izvodljivosti (SI) za sistem planiranih (2014- 2029+) Opštinskih Privrednih Zona (OPZ)- industrijskih, poslovnih I komercijalnih zona; na osnovu Plana Aktivnosti (PA) za sprovođenje ishoda Studije Izvodljivosti (SI);	Opština;	Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja;	V	DR	V	Donacija; Kapitalne Investicije;	-
	7.6.	Izrada Detaljnih Regulatornih Planova (DRP) za svaku Opštinsku Privrednu Zonu (OPZ)- industrijsku, poslovnu I komercijalnu zonu; u skladu sa ishodom Studije Izvodljivosti (SI)- 7.4;	Opština;	Javno Privatno Partnerstvo;	V	KR	V	Donacija; Kapitalne Investicije;	-
	7.7.	Izgradnja mreže tehnicke i putne infrastrukture za svaku Opštinsku Privrednu Zonu (OPZ)- industrijsku, poslovnu I komercijalnu zonu; u skladu sa ishodom Studije Izvodljivosti (SI)- 7.4; i u skladu sa Detaljnim Regulatornim Planovima (DRP)- 7.5;	Opština;	Javno Privatno Partnerstvo;	V	DR	V	Donacija; Kapitalne Investicije;	-

*Kratkoročni (1-3 god.); Srednjeročni (do 6 god.); Dugoročni (više od 6 god.); Kontinualni (aktivnost koja se razvija kontinualno);

**Min. (< 1000 €); Male (<10000 ≥ 1000 €); Srednje (<500000 ≥ 10000 €); Visoke (≥ 500000 €).

TEMATSKA OBLAST	CLJ	KOD	AKTIVNOSTI / PROJEKTI / PROGRAMI	ODGOVORNE INSTITUCIJE	DRUGI UKLUCENI SUBJEKTI	PRIORITET Visoki- V Sednji- S Nizak- L	VREMENSKI OKVIR* Kratkoročni- KR Srednjeročni- SR Dugoročni- DR Kontinualni- K	FINANSIJSKE IMPLIKACIJE** Minimalne- MIN Male- M Srednje- S Visoke- V	LINIJA BUDZETA	INDIKATORI
JAVNE USLUGE, INFRASTRUKTURA I SAOBRAĆAJ	Cilj 1: Poboljšanje komunalnih usluga	01. Pokrivenost vodovodne i kanalizacione mreže na celoj teritoriji opštine:								
		1.1.	Izgradnja nove vodovodne i kanalizacione mreže u Radevu, Skulanevu, Suvi Do, Batuse, Lepina, biznis zona i mestima gde je nema;	Regionalna Kompanija za Vodovod i Kanalizaciju; Opština;	Stanovništvo;	V	KR	V	Opština; Regionalna Kompanija Vodovoda i Kanalizacije;	% pokrivenog naselja vodom i kanalizacijom;
		1.2.	Rekonstrukcija postojećih vodovodnih mreža;	Regionalna Kompanija za Vodovod i Kanalizaciju; Opština;	Stanovništvo;	V	KR	S	Opština; Regionalna Kompanija Vodovoda i Kanalizacije;	% saniranog kanalizacionog sistema;
		1.3.	Izgradnja alternativnog vodovodnog sistema za navodnjavanje zemljišta;	Opština; Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja;	Stanovništvo; Poljoprivrednici; Udruženje Farmera;	S	DR	V	Opština; Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja;	% pokrivenog poljoprivrednog zemljišta alternativnim sistemom za navodnjavanje;
		1.4.	Izgradnja dve fabrike za prečišćavanje otpadnih voda u Gračanici i Preocu;	Opština; Donatori; Ministarstvo Poljoprivrede Šumarstva i Ruralnog Razvoja;	Opština;	V	SR	V	Opština; Donacija; Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja;	Izgrađeno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda;
		02. Poboljšanje električne mreže i snabdevanja električnom energijom:								
		2.1.	Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora;	Opština; Energetska Korporacija Kosova; Donatori; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja;	Javno Privatno Partnerstvo; Energetska Korporacija Kosova;	S	DR	V	Opština; Donacija; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja;	Broj KW proizvedenih iz alternativnih izvora energije;
		2.2.	Izgradnja fabrike za proizvodnju električne energije na biomasu;	Opština; Energetska Korporacija Kosova; Donatori; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja;	Javno Privatno Partnerstvo; Energetska Korporacija Kosova;	S	DR	S	Opština; Donacija; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja;	Broj KW proizvedenih od Biomase;
		2.3.	Izgradnja fabrike za proizvodnju biomase;	Opština; Energetska Korporacija Kosova; Donatori; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja;	Javno Privatno Partnerstvo; Udruženje Farmera;	S	DR	S	Opština; Donacija; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja;	Izgrađena fabrika i broj tona proizvedene biomase;
		2.4.	Izgradnja podzemne infrastrukture u Gračanici i Lapljem Selu i mestima gde je postoje potrebe;	Opština; Energetska Korporacija Kosova; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja;	Donatori;	V	SR	V	Opština; Energetska Korporacija Kosova; Donacija; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja;	% pokrivenih sela/naselja podzemnom infrastrukturom;
		2.5.	Revitalizacija postojeće električne mreže;	Opština; Energetska Korporacija Kosova;	Opština;	S	K	V	Opština; Energetska Korporacija Kosova; Donacija;	-
		03. Pokrivenost telekomunikacionih mreža:								
		3.1.	Izgradnja podzemne telekomunikacione mreže u Gračanici;	Opština; Kompanije za Telekomunikacije; Ministarstvo Infrastrukture;	Korisnici;	V	DR	S	Kompanije za Telekomunikacije; Ministarstvo Infrastrukture;	% pokrivenih sela/naselja IT mrežom;
		3.2.	Ugradnja infrastrukturne mreže optičkih kablova u svim naseljima;	Opština; Kompanije za Telekomunikacije; Ministarstvo Infrastrukture;	Korisnici;	V	DR	S	Kompanije za Telekomunikacije; Ministarstvo Infrastrukture;	% pokrivenog naselja infrastrukturom optičke mreže;
		3.3.	Proširenje postojećih kapaciteta telekomunikacionih mreža u Gračanici;	Opština; Kompanije za Telekomunikacije; Ministarstvo Infrastrukture;	Korisnici;	S	KR	S	Kompanije za Telekomunikacije; Ministarstvo Infrastrukture;	% proširenja postojeće mreže;
		04. Poboljšanje upravljanja čvrstim otpadom:								
		4.1.	Formiranje javnog komunalnog preduzeća;	Opština; Ministarstvo Javne Administracije; Ministarstvo Administracije Lokalne Samouprave;	Stanovništvo; Donatori;	V	SR	S	Opština; Ministarstvo Administracije Lokalne Samouprave; Donacija;	Osnovano Javno Preduzeće;
	4.2.	Izgradnja stočnog groblja;	Opština;	Udruženje Farmera; Donatori;	S	SR	S	Opština; Donacija;	Osnovano groblje za životinje/ deponija;	
	4.3.	Izgradnja deponije za privremeno odlaganje medicinskog otpada;	Opština; Ministarstvo Zdravlja;	Stanovništvo; Zdravstvene Ustanove Donatori;	V	DR	S	Opština; Ministarstvo Zdravlja; Donacija;	Izgrađena privremena deponija;	
	4.4.	Izgradnja deponije građevinskog otpada;	Opština;	Stanovništvo; Donatori;	S	DR	S	Opština; Donacija;	Izgrađena Građevinska Deponija;	
	Cilj 2: Poboljšanje saobraćaja kroz Opštinu Gračanica	01. Smanjiti saobraćajnu gužvu u centru Gračanice:								
		1.1.	Izgradnja obilaznice oko Gračanice;	Opština; Ministarstvo Infrastrukture;	Ministarstvo Ekonomskog Razvoja; Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja; Donatori; Stanovništvo;	V	SR	V	Opština; Ministarstvo Infrastrukture; Donacija;	Izgrađena obilaznica oko Gračanice;
		1.2.	Proširenje kapaciteta parking prostora u Gračanici i Lapljem Selu;	Opština;	Stanovništvo; Donatori; Privatni sektor;	S	SR	S	Opština; Donacija;	Broj novih parking mesta u Gračanici i Lapljem selu;
		1.3.	Izgradnja javne garaže;	Opština;	Stanovništvo; Donatori; Privatni sektor;	S	SR	S	Opština; Donacija; Privatni sektor;	Izgrađena javna garaža i broj novih dobijenih parking mesta;
		02. Poboljšati pešački i biciklistički saobraćaj i javne prostore:								
		2.1.	Izgradnja trotoara u svim naseljima;	Opština; Donatori;	Stanovništvo;	S	SR	S	Opština; Donacija;	Broj km za hodanje/ pešačenje;
		2.2.	Izgradnja biciklističkih staza tamo gde je to moguće;	Opština; Donatori;	Stanovništvo;	S	SR	V	Opština; Donacija;	Biciklističke staze, broj km;
		2.3.	Izgraditi pristupe i staze za lica sa posebnim potrebama;	Opština; Donatori;	Stanovništvo;	S	SR	S	Opština; Donacija;	% javnih zgrada, sa pristupom za hendikepirane;
		03. Formiranje zelenih koridora u opštini:								
		3.1.	Izgradnja zelenog koridora pored reke Gračanke u naseljenim mestima i izgradnja pešačke i biciklističke staze od Gračanice do Lapljeg Sela;	Opština; Donatori;	Stanovništvo;	S	DR	S	Opština; Donacija;	Broj projektovanih hektara kao zeleni koridor i broj km biciklističkih staza;
		3.2.	Izgradnja zelenih tampon zona duž saobraćajnica;	Opština; Donatori;	Stanovništvo;	S	DR	S	Opština; Donacija;	Broj projektovanih ha za zelene tampon zone;
		04. Poboljšati mrežu puteva:								
		4.1.	Rekonstrukcija i izgradnja lokalnih puteva širom opštine;	Opština; Donatori;	Stanovništvo;	V	DR	V	Opština; Donacija;	Broj izgrađenih i rekonstruisanih km za nove puteve;
4.2.		Izgradnja osvetljenja duž važnih saobraćajnica;	Opština; Donatori;	Stanovništvo; Energetska Korporacija Kosova;	V	DR	V	Opština; Donacija;	Broj osvetljenih km puteva;	
4.3.		Obeležavanje svih puteva horizontalnom i vertikalnom signalizacijom;	Opština; Donatori;	Stanovništvo; Ministarstvo Infrastrukture;	V	DR	S	Opština; Donacija;	% snabđenih puteva signalizacijom;	
05. Poboljšanje javnog prevoza u Opštini Gračanica:										
5.1.	Izgradnja centralne autobuske stanice;	Opština; Ministarstvo Infrastrukture; Donatori;	Stanovništvo; Privatni sektor;	V	SR	V	Opština; Ministarstvo Infrastrukture; Donacija;	Izgrađena glavna autobuska stanica;		
5.2.	Studija izvodljivosti o potrebama javnog prevoza;	Opština; Ministarstvo Infrastrukture; Donatori;	Stanovništvo;	V	SR	M	Opština; Donacija;	Završen dokument o studiji izvodljivosti;		
5.3.	Izgradnja garaže za vozila javnog prevoza;	Opština; Ministarstvo Infrastrukture; Donatori;	Stanovništvo; Privatni sektor;	V	SR	S	Opština; Ministarstvo Infrastrukture; Donacija;	Izgrađena garaža za javni prevoz i broj parking mesta za vozila.		

*Kratkoročni (1-3 god.); Srednjeročni (do 6 god.); Dugoročni (više od 6 god.); Kontinualni (aktivnost koja se razvija kontinualno);

**Min. (< 1000 €); Male (<10000 ≥ 10000 €); Srednje (<500000 ≥ 100000 €); Visoke (≥ 500000 €).

TEMATSKA OBLAST	CILJ	KOD	AKTIVNOSTI/ PROJEKTI/ PROGRAMI	ODGOVORNE INSTITUCIJE	DRUGI UKLUCENI SUBJEKTI	PRIORITET Visoki- V Sednji- S Nizak- L	VREMENSKI OKVIR* Kratkorocni- KR Srednjeročni- SR Dugorocni- DR Kontinualni- K	FINANSIJSKE IMPLIKACIJE** Minimalne- MIN Niske- N Srednje- S Visoke- V	LINIJA BUDZETA	INDIKATORI	
ŽIVOTNA SREDINA, PRIRODNI RESURSI I KULTURNO NASLEDJE	Cilj 1: Zastita zivotne sredine i prirodnih resursa	O1. Zastita poljoprivrednog zemljava od hemiskog uticaja (agrotehnicka sredstva):									
		1.1.	Podizanje svesti zajednice o upotrebi hemiskih sredstava (u granicama);	Opstina;	NVO Sektor; Poljoprivredna Zadruga;	S	KR	N	Opstina;	obuke i kampanje podizanja svesti o upotrebi pesticida (5 obuka ili kampanja godišnje);	
		1.2.	Procena stanja zagadjenosti poljoprivrednog zemljava;	Opstina;	Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja- Agencija za Sume;	S	KR	N	Opstina; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja;	Izveštaj dostavljen opštini o zagadjenju zemljava;	
		1.3.	Izgradnja kolektora za ciscenje otpadnih voda i fekalija (Gracnica, Pristevka (Medju.ops.saradnja), Zegovka, Janjevka, Sitnica (medj.ops.saradnja);	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Opstina Lipljan; Opsina Pristina;	V	SR	V	Opstina; Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Donacija;	Vrste&brojevi Stanica za Preradu Otpadnih Voda/ Crpne stanice i %;	
		1.4.	Clean-up program;	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; NVO Sektor; Gradani;	S	K	N	Opština; Donacija;	-	
		O2. Zastita poljoprivrednog zemljava od bespravne gradnje:									
		2.1.	Jednogodisnja kampanja o informisanju gradjana u vezi podizanja svesti o znacaju poljoprivrednog zemljava o dozvoljenoj i nedozvoljenoj gradnji;	Opstina- Odeljenje Inspekcije I Javne Sluzbe;	NVO Sektor; Poljoprivredna Zadruga;	V	KR	MIN	Opstina;	održana kampanja/medijski nadzor i istraživanja o uticajima kampanja;	
		2.2.	Pojacati br.inspekcije (pojacati kontrolu inspekcije na terenu za bespravnu gradnju);	Opstina;	Ministarstvo Administracije Lokalne Samouprave;	V	KR	N	Opstina; Ministarstvo Administracije Lokalne Samouprave;	broj prijavljenih slučajeva sa terena;	
		O3. Specavanje sece suma i posumljavanje:									
		3.1.	Zeleni pojas duž Jalovine Kišnica;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja- Agencija za Sume;	V	KR	MIN	Opstina; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja- Agencija za Sume;	održana kampanja/medijski nadzor i istraživanja o uticaju kampanja;	
		3.2.	Prevenција od erozije stavljanjem građevinskog otpada na erozivnom mestu u Kišnici;	Opstina; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja- Agencija za Sume;	NVO Sektor;	S	K	N	Donacija;	Određeni hektari za pošumljavanje;	
		3.3.	Kampanja podizanja svesti gradjana o ekologiji i bespravnoj seci suma;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja- Agencija za Sume;	V	KR	MIN	Opstina; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja- Agencija za Sume;	održana kampanja/medijski nadzor i istraživanja o uticaju kampanja;	
		3.4.	Posumljavanje erozionog zemljava (u blizini Jalovine);	Opstina; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja- Agencija za Sume;	NVO Sektor;	S	K	N	-	Broj pošumljenih hektara;	
		3.5.	Sanacija postojećih parkova kroz korišćenje prirodnih lokalnih materijala i stvaranje pristupa za sve;	Opstina;	Donatori;	S	SR	S	Opstina; Donacija;	Broj projektovanih hektara i realizovanih kao parki na teritoriji opštine;	
		O4. Koristiti obnovljive izvore energije:									
		4.1.	Izgradnja javnog solarnog osvetljenja;	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Ministarstvo Infrastrukture;	V	K	V	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Ministry of Infrastrukture;	% isporučene javne rasvete sa solarnom energijom;	
		4.2.	Izgradnja obnovljivih izvora energije na bio masu;	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja;	S	DR	V	Donacija; Opstina; Privatni Sektor;	Proizvedeni KW od proizvodnje biomase;	
		4.3.	Kampanja na podizanju svesti zajednice o znacaju upotrebe bio mase;	Opstina;	NVO Sektor;	S	KR	MIN	Opstina;	-	
		O5. Poboljšanje kvaliteta vode, vazduha i zemljava putem resavanja problema Jalovine i nelegalnih deponija:									
		5.1.	Podizanje svesti o znacaju zivotne sredine;	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; NVO Sektor;	V	SR	S	Opstina; Donacija; Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	Broj kampanja o zaštiti zivotne sredine;	
		5.2.	Primena opstinskih kaznenih mera za divlje deponije;	Opstina;	Opstina- Odeljenje Inspekcije;	V	KR	N	Opstina; Donacija;	Broj izvršenih kazni za divlje deponije;	
		5.3.	Rekultivacija površina gde su bile divlje deponije;	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	S	KR	N	Opstina; Donacija; Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	% saniranih divljih deponija;	
		5.4.	Plan za menadžiranje otpadom;	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	V	DR	S	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Donacija;	Napravljen plan za upravljanje otpadom;	
		5.5.	Zeleni koridor duž svih puteva u Naseljima;	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	V	K	S	Opstina; Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Donacija;	km zelenih koridora duž glavnih puteva;	
		5.6.	Zastitni zeleni pojas oko Jalovine;	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	V	K	S	Opstina; Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Donacija;	Broj pošumljenog područja u ha (Godišnje);	
		5.7.	Uklanjanje Jalovine;	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Ministarstvo Ekonomskog Razvoja- rudarstvo;	V	DR	V	-	-	
		5.8.	Analiza- kvalitet vode iz bunara;	Opstina;	Ministarstvo Zdravstva- Institut Javnog Zdravstva;	V	K	N	Opstina; Ministarstvo Zdravstva; Donacija;	Kvalitet bunarske vode i analize bezbednosti koje se vrše periodično;	
		5.9.	Izgradnja vodovodnog sistema na naselja Radevo, Skulanevo, Lepina, Batuse, Svi Do;	Opstina;	Ministarstvo Infrastrukture; Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	V	DR	V	Ministarstvo Infrastrukture; Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja; Donacija;	% proširenja javne vodovodne mreže;	
		5.10.	Uredjenje recnih korita- predvideti zeleni koridor (ocuvanje biodiverziteta);	Opstina;	Ministarstvo Zivotne Sredine I Prostornog Planiranja;	V	K	N	Opstina;	% područja pod javnim zelenim prostorima (promena postojeće situacije);	
		O1. Zastita kulturnog nasledja (arhitektonsko, arheolosko, kulturni pejzaz, duhovno nasledje):									
		Cilj 2: Zastita i promovisanje kulturnog nasledja	1.1.	Ispitati arh.nalaziste u saradnji sa Ministarstvom i institutom za arheologiju;	Ministarstvo Kulture, Omladine I Sporta; Opstina;	Ministarstvo Kulture, Omladine I Sporta- Institut Arheologije, Muzej;	V	SR	V	Ministarstvo Kulture, Omladine I Sporta; Donacija;	Broj nepokrivenih m2 na arheološkim nalazištima;
			1.2.	Redefinisanje aktivnosti arh.nalazista Ulpijane;	Opstina;	Ministarstvo Kulture, Omladine I Sporta;	V	K	N	Ministarstvo Kulture, Omladine I Sporta; Donacija;	Dostavljen plan očuvanja Ulpijane;
			O2. Promovisanje vrednosti kulturnog nasledja:								
			2.1.	Promocija kulturnog nasledja putem turistickih poseta kulturnih objekata (Manas. Gracnica, arh.nal.Ulpijana...);	Opstina;	Ministarstvo Kulture, Omladine I Sport- Turisticka Organizacija;	S	K	MIN	Opstina; Ministarstvo Kulture, Omladine I Sporta; Donacija;	% povećanja u turizmu godišnje (broj turista koji poseti Manastir, Ulpijana);
		2.2.	Obeležavanje dana kulturne bastine;	Opstina;	Ministarstvo Kulture, Omladine I Sport- Turisticka Organizacija;	S	K	MIN	Opstina; Ministarstvo Kulture, Omladine I Sporta; Donacija;	Broj događaja i manifestacija tokom Dana Evropskog Nasleda;	

O1. Smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu u oblasti sklonim prirodnim katastrofama kroz izradu PURK (Procena rizika i upravljanje od katastrofa):									
Cilj 3: Smanjiti rizik i poboljšati negativni uticaj na životnu sredinu	1.1.	Izrada studija za sprečavanja poplava;	Opština;	Ministarstvo Životne Sredine I Prostornog Planiranja; Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja;	V	SR	S	Opština; Donacija; Ministarstvo Životne Sredine I Prostornog Planiranja;	Dostavljena studija o području sklonu poplavama u opštini;
	1.2.	Uredjenje recnih korita- spreciti izlivanje reka;	Opština;	Ministarstvo Životne Sredine I Prostornog Planiranja; Fakultet za Biologiju;	S	SR	V	Donacija; Ministarstvo Životne Sredine I Prostornog Planiranja;	% smanjenih područja koji su skloni poplavama (poboljšano rečno korito);
	1.3.	Izrada Plana za zastitu od pozara,plan evakuacije/formiranje protiv pozarne jedinice;	Opština;	Vlada Kosova; Ministarstvo Unutrasnjih Poslova- Agencija za Zastitu i Vanredne Situacije;	S	SR	S	Opština; Ministarstvo Unutrasnjih Poslova;	Dostavljen plan UPRK u opštini;
	1.4.	Izvršiti ograničenja korišćenja zemljišta u područjima podložnim poplavama;	Opština;	Ministarstvo Životne Sredine I Prostornog Planiranja; Fakultet za Biologiju;	S	SR	MIN	Opština;	Dostavljen plan UPRK u opštini;
	1.5.	Pošumljavanje erozivnih zona;	Opština;	Ministarstvo Poljoprivrede, Sumarstva I Ruralnog Razvoja; Ministarstvo Životne Sredine I Prostornog Planiranja;	V	SR	S	Opština; Donacija;	Broj pošumljenih hektara;
	1.6.	Ispitanje tla pre izgradnje i poštovanje Kodeksa o gradevinarstvu;	Opština;	Ministarstvo Životne Sredine I Prostornog Planiranja; Fakultet Građevine;	V	K	MIN	Javno Privatno Partnerstvo;	Dostavljen plan UPRK u opštini;
	1.7.	Procena i rehabilitacija postojećih javnih objekata za seizmičke karakteristike;	Opština;	Vlada Kosova; Ministarstvo Unutrasnjih Poslova;	V	DR	V	Opština; Donacija; Ministarstvo Unutrasnjih Poslova;	Dostavljen plan UPRK u opštini.

*Kratkoročni (1-3 god.); Srednjeročni (do 6 god.); Dugoročni (više od 6 god.); Kontinualni (aktivnost koja se razvija kontinualno);

**Min. (< 1000 €); Male (<10000 ≥ 1000 €); Srednje (<500000 ≥ 10000 €); Visoke (≥ 500000 €).

6. ODREDBE ZA SPROVOĐENJE

Ovo poglavlje daje obavezujuće odredbe koje proizilaze iz pravnog okvira, a koje usmeravaju implementaciju plana.

6.1. Smernice za tumačenje RPO tokom izrade URP/DRP i drugih planova

- RPO predlaže smernice za razvoj unutar i van naseljenih oblasti.
 - RPO usmerava sve relevantne opštinske sektore oko razvoja budućih programa ili projekata kroz tematske smernice utvrđene u Razvojnom okviru i Akcionom planu.
 - RPO usmerava razvoj sledećih planova ili programa, kao što su URP/ DRP, Stambeni program, Strategija ekonomskog razvoja, Regulatorni zemljišni plan, kao i druge planove koji shodno važećem zakonu mogu da postanu obavezujući.
1. RPO kroz propise prikazane na sledećim stranicama usmerava razvoj URP koji moraju da ispune razvojni koncept za fokusnu oblast koju utvrđuje razvojni okvir.
 2. RPO daje analizu stanja u oblasti demografije, društveno- ekonomske situacije, stambenih trendova i tipologije, kao i projekcije stanovništva, predloženu stambenu tipologiju u skladu sa granicama naselja i razvoja koji će usmeravati detaljnu analizu onako kako to zahteva Zakon o finansiranju specifičnih stambenih programa br. 03/L-164 i relevantna administrativna uputstva za razvoj stambenog programa.
 3. RPO predlaže potencijalnu oblast za regulisanje poljoprivrednog zemljišta kroz plan korišćenja zemljišta, u skladu sa Zakonom o uređenju zemljišta br. 04/L-040.

6.2. Uslovi koje utvđuju propisi lokalne uprave u vezi sa razvojem i korišćenjem zemljišta u opštini

Rukovodeći principi za planiranje korišćenja zemljišta

- Opštinski plan korišćenja zemljišta je prostorno tumačenje vizije i strateških ciljeva koje utvrđuje plan, izgrađenih na glavnim potencijalima za društveno- ekonomski razvoj, sa posebnim uvažavanjem ekoloških pitanja. Kroz plan korišćenja zemljišta, ORP definiše:
 1. Naseljene oblasti, uključujući stanovanje, društvenu infrastrukturu, javne prostore i javnu administraciju;
 2. Kulturno nasleđe- zaštićene lokacije;
 3. Opštinske privredne zone- industrijalne, poslovne i komercijalne;
 4. Poljoprivredno zemljište, uključujući i voćnjake;
 5. Šume.
- Plan korišćenja zemljišta je u skladu sa smernicama i ograničenjima koje utvrđuje Zakon o poljoprivrednom zemljištu br. 02/L-26 u vezi sa korišćenjem poljoprivrednog zemljišta imajući u vidu njegovu kategoriju, Zakon o građevinskom zemljištu 14/80 i 42/86 koji definiše karakter zona unutar naseljenih oblasti, Zakon o specijalnim zaštićenim zonama br. 03/L-039 koji definiše zaštićenu zonu oko manastira Gračanica, kao i Zakon o rudnicima i mineralima br. 03/L-163 koji definiše ograničenja u vezi sa jalovištem rudnika Kišnica.

6.3. Uslovi Prostornih Propisa

- RPO reguliše izgradnju u naseljima u skladu sa hijerarhijskim nivoom utvrđenim u Razvojnem okviru.
- Izgradnja je dozvoljena samo unutar razvojnih granica koje utvrđuje RPO.
- Proširenje naselja će se voditi razumnim finansijskim pristupom. Izgradnja u okviru zadatih granica se neće dozvoliti, ako je rastojanje od postojeće tehničke infrastrukture (ulice, struje, vode i kanalizacione mreže) veće od 150m .

6.4. Objekti/ Oblasti od Nacionalne Važnosti

RPO navodi dve glavne lokacije koje predstavljaju oblasti od nacionalne važnosti:

1. Manastir Gračanica, definisan Zakonom o specijalnim zaštićenim zonama br. 03/L-039 kao jedna od zaštićenih zona na teritoriji Kosova i definiše tampon zonu za koju važi više ograničenja kada se radi o budućem razvoju.
2. Arheološka lokacija Ulpijana. Svi postupci koji se odnose na dešavanja unutar tampon zone od 100 m od granice zaštićene arheološke oblasti, uključujući arheološka iskopavanja, definiše Zakon o kulturnom nasleđu br. 02/L-88 član br. 7. U svim slučajevima zahteva se da se relevantnim institucijama na centralnom nivou podnesu molbe na razmatranje.
3. Jalovište rudnika „Kišnica”, koji je deo „Trepče”, prema SPUŽS smatra se najvećom pretnjom po životnu sredinu i javno zdravlje. Zbog neformalnog širenja naselje Gračanica je probilo tampon zonu koju definiše Zakon o rudnicima i mineralima br. 03/L-163. Opština je predvidela više aktivnosti sa ciljem ublažavanja uticaja na naselje. Ipak, opština zadržava pravo da donese više mera koji je imalac dozvole mora da poštuje u cilju minimiziranja uticaja na javno zdravlje.

6.5. Oblast Naselja

- RPO je preko razvojnih limita odredio dovoljno zemljišta za smeštaj projektovanog rasta stanovništva i prateću fizičku infrastrukturu.
- Opština je obavezna da obezbedi samo društvenu i tehničku infrastrukturu unutar utvrđenih granica naselja na lokaciji koja je planirana u RPO.
- Procedure parcelacije koje će biti obavljene u skladu sa ispod utvrđenim propisima regulisane su Zakonom o katastru br.04/L-013 i Administrativnim uputstvom 02/2013 o sprovođenju Zakona o katastru.

6.6. Rukovodeći Principi za Određivanje Ekonomske Aktivnosti

Površine za mesovitu upotrebu u okviru naselja

- Aktivnosti koje spadaju u ovu kategoriju su trgovina i usluge.
- Aktivnosti koje spadaju u ovu kategoriju mogu da se smeste unutar „Poslovno stambena zone” definisane planom korišćenja zemljišta.
- Ekonomske aktivnosti koje spadaju u ovu kategoriju i koje su u obavezi da poseduju ekološku dozvolu, kao što je definisano u dodatku Administrativnog uputstva br. 10/2012 o izdavanju opštinske ekološke dozvole.
- Opština je obavezna da definiše minimalne standarde/norme za gore pomenute aktivnosti u periodu od 6 meseci.
- Ograničene ekonomske aktivnosti unutar tampon zone manastira Gračanica definisane su Zakonom o specijalnim zaštićenim zonama br. 03/L-039 i to:
Članom br. 5, koji zabranjuje sledeće aktivnosti:
 - a) Industrijske aktivnosti kao što su istraživanja i eksploatacija rudnih resursa, izgradnja brana, elektrana ili dalekovoda, topionica i fabrika i tranzitnih puteva u seoskim oblastima;
 - b) Izgradnja ili razvojne aktivnosti koje dovode do seče šuma ili zagađenja životne sredine
Član br. 6, koji ograničava sledeće aktivnosti ukoliko ih Pravoslavna crkva ne odobri. U takvom slučaju strane se obraćaju Veću za implementaciju i praćenje (VIP), koje razmatra zahtev uskladu sa članom br. 4:
 - a) komercijalni objekti ili razvoj takvih objekata koji su viši od manastira/crkve/spomenika kulture koji su pod zaštitom; izgradnja puta/ulice; izgradnja stovarišta, radionica, prodavnica, restorana, barova, kafea, hotela/motela, tezgi sa hranom i kioska, benzinskih stanica i servisa za popravku automobila, supermarketa, noćnih klubova i bilo kog drugog većeg objekta u seoskim oblastima;
 - b) javna okupljanja, rekreacija i zabava; i
 - c) urbanizacija poljoprivrednog zemljišta.
- Za sva ograničenja i opšte važeće procedure koje se odnose na tampon zonu arheološkog nalazišta Ulpijana potrebno je uskladiti sa Zakonom o kulturnom nasleđu br.02/L-88 člana br.7.
- Za sva ograničenja i opšte važeće procedure koje se odnose na tampon zonu jalovine Kišnica, potrebno je uskladiti sa Zakonom o rudnicima i mineralima br.03/L-163 , član 8 i član 13.
- Projektne norme za objekte mešovite namene, koji su definisani u gornjem tekstu, moraju da ispunjavaju minimalne standarde koje definiše Zakon o zaštiti od buke br. 02/L-10 , Član br. 5.:
Administrativno uputstvo br. 03/2009 o tehničkim propisima za energetske efikasnost i termičku zaštitu; Administrativno uputstvo br. 33/2007 o tehničkim propisima za pristup zgradama licima sa posebnim potrebama;
- Građevinski uslovi koji se postavljaju podnosiocu zahteva za dobijanje građevinske dozvole, kao što je regulisano Administrativnim uputstvom br. 10/2013 o uvođenju postupaka za podnošenje i razmatranje zahteva za dobijanje građevinskih uslova i građevinskih dozvola, moraju da budu u skladu sa uslovima koje definiše ORP.

6.7. Opštinske Privredne Zone- Industrijalne, Poslovne i Komercijalne Zone

- RPO preko plana korišćenja zemljišta predlaže zemljište sistem opštinskih privrednih zona;
- Aktivnosti unutar ekonomske zone su ekskluzivno ekonomske aktivnosti.
- Zakon o ekonomskim zonama br. 03/L-129 ograničava ekonomske aktivnosti na one koje ne utiču na životnu sredinu, floru, faunu i nacionalno bogatstvo Kosova, a koje nisu u suprotnosti sa važećim zakonom.
- RPO zahteva da ekonomske zone imaju zelenu tampon zonu, kao sredstvo za ublažavanje uticaja.
- RPO obeshrabrjuje pristupne pravce ekonomskim zonama kroz naseljene oblasti.
- Projektne norme za administrativne, trgovinske i servisne zgrade moraju da ispune minimalne standarde koje utvrđuju administrativna uputstva, kao što su:
Administrativno uputstvo br. 03/2009 o tehničkim propisima za energetska efikasnost i termičku zaštitu; Administrativno uputstvo br. 33/2007 o tehničkim propisima za pristup zgradama licima sa posebnim potrebama.

6.8. Rukovodeći Principi za Utvrđivanje Javnih Funkcija

- RPO je planirao infrastrukturu javnih funkcija u skladu sa normama i standardima koje su utvrdila relevantna ministarstva.
- U slučaju gde nema opštinskog zemljišta za pružanje usluga na odgovarajućoj lokaciji, prema Zakonu o eksproprijaciji nepokretne imovine br. 03/L-139 član 4, opština može da otkupi privatnu imovinu na lokaciji koja odgovara svrsi pružanja relevantne usluge.
- Projektne norme za obrazovne, sportske i rekreacione institucije, zdravstvene objekte, kao i za druge društvene usluge kao što su obdaništa, utočišta ili socijalni centri, moraju da ispunjavaju minimalne standarde koje utvrđuju administrativna uputstva kao što su:
Administrativno uputstvo br. 03/2009 o tehničkim propisima za energetska efikasnost i termičku zaštitu; Administrativno uputstvo br. 33/2007 o tehničkim propisima za pristup zgradama licima sa posebnim potrebama;

Zdravstvena Zastita

- Zakon o zdravstvenoj zaštiti br. 2004/4 član br. 74 reguliše zdravstvene institucije na tri nivoa:
 1. Primarne zdravstvene institucije;
 2. Sekundarne zdravstvene institucije;
 3. Tercijarne zdravstvene institucije.
RPO predviđa odredbe za:
Primarne zdravstvene institucije
 - b) Centri za porodičnu medicinu;
 - c) Zdravstvene ambulante;
 - d) Apoteke;Sekundarne zdravstvene institucije
 - a) Bolnice;
 - b) Dijagnostički i terapijski centri;
 - c) Centri za oralno zdravlje i dentalnu zaštitu;
- Rehabilitacija postojećih objekata primarne zdravstvene zaštite obaviće se u skladu sa Administrativnim uputstvom br. 15/2000 o osnivanju centara za porodičnu medicinu.

Obrazovanje

- Zakon o preduniverzitetском obrazovanju br. 04/L-032 reguliše predškolsko i preduniverzitetско obrazovanje na četiri nivoa: 0|Predškolsko obrazovanje; 1|Osnovno obrazovanje; 2|Niže srednje obrazovanje ; 3| Više srednje obrazovanje 4/ visoko obrazovanje
- Izgradnja i rekonstrukcija relevantnih obrazovnih kapaciteta koje predviđa ORP biće u skladu sa Smernicama za standarde i norme za obrazovne kapacitete koje je izdalo Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, Tom I i II, kao i smernicama koje propisuje RPO kao što su:

Predškolsko obrazovanje

Maksimalno rastojanje stan/ škola: 400- 600 m;
Površina parcele/ po detetu: 20- 40 m²/ po detetu;
Maksimalan broj dece/ objekat: 120 dece.

Osnovno i niže srednje obrazovanje

Maksimalno rastojanje stan/ škola: 500- 800 m;
Površina parcele/ po detetu: 7- 16 m²/ po detetu;
Maksimalan broj dece/ objekat: 500 - 800 dece.

Više srednje obrazovanje

Maksimalno rastojanje stan/ škola: 1000- 1500 m;
Površina parcele/ po detetu: 6.4- 11.5 m²/ po detetu;
Maksimalan broj dece/ objekat: 500- 600 dece.

Visoko obrazovanje

Normativi i standardi za izgradnju univerziteta određuje Opština pravilnikom.

Kultura, Omladina, Sport i Rekreacija

- Relevantno odeljenje opštine je u obavezi da uradi projektni zadatak u skladu sa relevantnim standardima.
- RPO preporučuje da svi objekti ili kompleksi imaju direktan pristup javnim prostorima ili da imaju 20% otvorenog (blok) zelenog prostora unutar parcele.

6.9. Rukovodeći principi za utvrđivanje staza i koridora i drugih infrastrukturnih sistema

Zeleni Koridori i Biciklističke Staze

- Mreža spore mobilnosti duž rečnih pravaca (Sitnica, Gračanica), arheološke lokacije (Ulpijana) i oblasti od prirodnog značaja (Badovac, Radevo) biće napravljena od propustljivog površinskog sloja.

Železnička Mreža

- Zakon o železnici br. 04/L-040 definiše tampon zonu od:
- 25 m od osa tračnica za izgradnju stambenih, poslovnih, pomoćnih i sličnih objekata, kopanje bunara, rezervoara, septičkih jama, izgradnju dalekovoda i 50 m od tračnica za otvaranje rudnika, kamenoloma, izgradnju objekata za proizvodnju kreča ili cigala, izgradnju industrijskih zgrada i drugih sličnih objekata u zaštićenoj oblasti.

Putna Mreza

- Zakon o izmenama i dopunama Zakona o putevima 2003/11 (Zakon 03/L-120) definiše puteve u 7 kategorija:
Nadležnost centralne administracije:
 - a) Autoputevi;
 - b) Nacionalni putevi;
 - c) Regionalni putevi;Nadležnost lokalne administracije:
 - d) Lokalni putevi;
 - e) Putevi u naseljima;
 - f) Nekategorizovani putevi;
- U slučaju izgradnje novog puta ili rekonstrukcije koja zahteva proširenje traka kolovoza u privatno zemljište, opština ima pravo da otkupi privatnu imovinu u skladu sa propisima utvrđenim u Zakonu o eksproprijaciji nepokretne imovine br.03/L- 139.
- Zakon o izmenama i dopunama Zakona o putevima 2003/11 (Zakon 03/L- 120) član br. 26 definiše tampon zonu za različite kategorije puteva u skladu sa funkcijama u okruženju koje utiču na definisanje traka novih puteva i ograničava izgradnju u naseljima kroz koja putevi prolaze.
Minimalno rastojanje od javnih puteva kada se radi o aktivnostima/funkcijama kao što su otvaranje rudnika, izgradnja veštačkog jezera ili sličnih instalacija koje mogu da oštete javne puteve je:
 - a) 100 m od autoputa;
 - b) 60 m od glavnog puta;
 - c) 40 m od regionalnog puta;
 - d) 30 m od lokalnog puta;Minimalno rastojanje od javnih puteva kada se radi o izgradnji zgrada, kuća, administrativnih zgrada, septičkih jama, bunara, električnih predajnika ili sličnih instalacija koje mogu da oštete javne puteve je:
 - e) 40 m od autoputa;
 - f) 20 m od glavnog puta;
 - g) 10 m od regionalnog i lokalnog puta;
- Izgradnja i rekonstrukcija puteva mora da bude u skladu sa standardima koje utvrđuje Zakon o bezbednosti saobraćaja br. 02/L-70 o održavanju i obeležavanju. Važne norme koje proizilaze iz Zakona, članovi 8, 9 i 10 kada se radi o projektovanju su:
 - Javni putevi moraju da imaju 2 trake i 2 terminalne trake bez prekida po svojoj dužini iste dužine koja je različita i zavisi od vrste puta. Lokalni putevi mogu da imaju samo jednu saobraćajnu traku u slučajevima kada u dužini od najviše 500 m postoji mogućnost izgradnje odgovarajućeg proširenja za mimoilaženje vozila iz suprotnih smerova.
 - Celom širinom puta javni putevi moraju imati slobodan prostor u visini od najmanje 4,5 metara.
 - Javni putevi izuzev lokalnih puteva moraju da budu u stanju da podnesu osovinsko opterećenje od 15000 kg, dok nosivost lokalnih puteva treba da bude do 6000 kg.
 - Autobuska stajališta za ulazak i izlazak putnika na javnom putu izvan i unutar naseljenog mesta na autoputu i regionalnom putu moraju da budu van kolovoznih traka.

Vodosnabdevanje

- Opština je obavezna da obezbedi vodovodnu mrežu u oblastima definisanim u RPO kao naseljena mesta, poslovne zone i ekonomske zone.

Kanalizacija

- Opština je obavezna da obezbedi kanalizacionu mrežu u oblastima definisanim u RPO kao naseljena mesta, poslovne zone i ekonomske zone.
- Aktivnosti izgradnje van zone naselja, su u obavezi da obezbede rešenje za otpadne vode. U slučajevima kada veza sa postojećim kanalizacionim sistemom nije moguća ili je relevantan opštinski departman ne smatra izvodljivom, projektant je u obavezi da predstavi takvo rešenje uz prateću infrastrukturu korišćenjem ili septičke jame ili močvarnog zemljišta.
- RPO preporučuje alternativni plan sa preradom otpadnih voda pod sledećim uslovima:
 1. Blizina stambenih jedinica u pogledu buke i zagađenja vazduha;
 2. Raspoloživost zemljišta i peta kategorija zemljišta.

6.10. Mere zaštite pejzaža, prirodnih vrednosti i kulturnog nasleđa

- RPO definiše lokacije od posebne kulturne vrednosti. Opština u saradnji sa relevantnim institucijama centralne vlade odobrava predloženi spisak, konstatuje postojeću situaciju navedenih objekata i pravi operativni i akcioni plan za restauraciju takvih objekata.
- RPO odobrava i primenjuje mere koje propisuje zakonski okvir u vezi sa manastiriom Gračanica i arheološkom lokacijom Ulpijana.
- Arhitektonski karakter objekata koje plan predviđa kao pomoćne objekte arheološke lokacije Ulpijana mora da poštuje karakter lokacije. Svi relevantni postupci biće u skladu sa Zakonom o kulturnom nasleđu br. 02/L-88 član br. 7.
- RPO definiše oblast Badovačkog jezera, Ribnjak u Radevu, predeo oko reke Sitnice i šume kao lokacije prirodne zaštićene vrednosti koje podležu procedurama koje propisuje Zakon o zaštiti prirode br. 03/L-233.

6.11. Mere za sprečavanje negativnog uticaja na životnu sredinu

- Zakon o zaštiti životne sredine br. 03/L-025 član br. 24 obavezuje opštinu da napravi akcioni plan za zaštitu lokalne životne sredine i ekološke programe koji moraju da budu u skladu sa Kosovskim ekološkim akcionim planom.
- Razvojni projekti za koje se mora izdati ekološka dozvola od relevantnih odeljenja na centralnom nivou koji podležu proceni uticaja na životnu sredinu, uređeni su Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu br. 03/L-214 i Administrativnim uputstvom br. 25/2012 o ekološkoj dozvoli.
- Postrojenja za tretiranje otpadnih voda za koja se mora izdati integrisana ekološka dozvola od relevantnih odeljenja na centralnom nivou, a koja ne podležu proceni uticaja na životnu sredinu, uređena su Zakonom o integrisanoj kontroli sprečavanja zagađenja br. 03/L-043. Aktivnosti koje planira RPO a koje spadaju u ovu kategoriju su:
 - mini postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.
- Razvojni projekti za koje se mora izdati opštinska ekološka dozvola, a koji ne podležu proceni uticaja na životnu sredinu regulisani su Administrativnim uputstvom br. 10/2012 o izdavanju opštinske ekološke dozvole.
- Izveštaj o SPUŽS navodi više mera za ublažavanje uticaja na životnu sredinu:
 - Formiranje ekološke (kontinuirane) mreže,
 - Korišćenje kombinovanih postrojenja za proizvodnju električne energije i toplote na biomasu i drugih izvora obnovljive energije,
 - Zatvaranje deponija čiji je kapacitet manji od 100 m³,
 - Mere remedijacije za jalovište rudnika Kišnica, kao što su: izgradnja zelenog pojasa oko jalovišta, formiranje deponije intertnog otpada u blizini jalovišta, sađenje relevantne vegetacije kao načina za rehabilitaciju lokacije.
 - Smanjivanje potrošnje vode na 120 l/po stanovnikui/dnevno,
 - Poboljšanje javnog transporta kao načina za smanjivanje emisije CO₂,
 - Uvođenje močvarnog zemljišta gde god je moguće.
- Opština može da izdaje dozvole za vodu u skladu sa postupcima koje definiše Zakon o vodama Kosova br. 4/L-147 kao način za sprečavanje prekomernog korišćenja resursa. Za aktivnosti za koje nije potrebna dozvola za vodu pogledajte član br. 72.

6.12. Mere za sprečavanje negativnog društvenog uticaja

- Opština će obezbediti potrebnu socijalnu infrastrukturu i napraviti programe i aktivnosti koje će generisati i stvoriti uslove za socijalnu dobrobit, kao sredstva za borbu protiv negativnog društvenog ponašanja.
- Opština će napraviti program zapošljavanja i voditi računa o preduzimanju aktivnosti koje otvaraju nova radna mesta, uzimajući u obzir interes različitih društvenih grupa u zavisnosti od starosti, pola, veština, obrazovanja itd.
- U toku razvoja različitih projekata opština će favorizovati lokalne potencijale Gračanice pri obavljanju aktivnosti, normalno pod uslovom da su oni jednaki sa drugim učesnicima koji konkurišu za projekte.
- Opština će u saradnji sa NVO, poslovnim subjektima, donatorima itd. razvijati projekte koji kvalitativno i kvantitativno unapređuju kulturno sportske aktivnosti kao načina za uključivanje mladih u zdraviji društveni život.
- Opština će kroz planirane aktivnosti obezbediti uslove za obezbeđivanje javne sigurnosti, npr.
 - za obezbeđivanje saobraćaja i kretanja tokom noći važno je da su projekti za izgradnju puteva uvek praćeni obezbeđivanjem javnog osvetljenja;
 - opština neće izdati građevinsku dozvolu za objekte koji nisu uzeli u obzir primenu projektnih standarda za obezbeđivanje potrebne infrastrukture za kretanje lica sa posebnim potrebama. Ove mere će sprečiti društvenu segregaciju.
 - pri izradi planiranih URP/ DRP i drugih projektantskih projekata opština mora da obezbedi učešće ključnih učesnika, transparentan i inkluzivan proces. U tom pogledu opština mora da obrati posebnu pažnju na informisanje i na način na koji će se informisanje primeniti u cilju eliminisanja svake mogućnosti da dođe do bilo kakvog nezadovoljstva kod neke od strana koje imaju interes za projekat.

6.13. Mere za realizaciju planova

Odgovornost za izradu planova

- Skupština opštine je obavezna da obezbedi finansijske i druge uslove za izradu i nadzor nad sprovođenjem planova;
- Predloženi regulatorni planovi u RPO treba da budu u skladu sa Zakonom br.04/L-174 o Prostornom Planiranju.
- Prema Prostornom planu Kosova 2010-2020+ koji je usvojen 2010 god, za svaki prostor čija je površina veća od 2 ha izvan urbane oblasti mora da bude izrađen URP/ DRP;
- Opština će izraditi Urbano regulacione planove za zone van naseljene oblasti;
- Urbanističke i građevinske dozvole za razvojne projekte izvan urbane oblasti se izdaju u skladu sa odlukama RPO i pod uslovima definisanim u RPO. Opština uzima u obzir zakonske odredbe za urbanističko planiranje i građevinske dozvole za objekte u skladu sa Zakonom o prostornom planiranju 2003/14, Zakonom o građevinarstvu 04/L-110 i relevantnim administrativnim uputstvima.

Primena razvojnih i drugih mera

- Posle usvajanja plana, opština preduzima mere za povezivanje plana sa katastarskim registrom, uključujući aktivnosti za izradu novog katastarskog plana, ukoliko plan menja namenu zemljišta na određenoj lokaciji.
- Primena reparcelizacije i eksproprijacije je potrebna za postizanje prostornih ciljeva i oni moraju da se izrade prema procedurama koje definiše Zakon o eksproprijaciji nepokretne imovine br. 03/L – 139, Zakon br.04/L-115 i Zakon br.03/L-205 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L-139 o eksproprijaciji nepokretne imovine Zakon o katastru br. 04/L-013 i relevantna administrativna uputstva.
- Opština će uvesti i održavati sistem podataka za opštinskim prostornim planom (pozivajući se na Zakon o prostornom planiranju) koji treba da bude usaglašen sa sistemom podataka države.

Rekonstrukcija zgrada čija je namena u suprotnosti sa planiranom namenom

- Konkretni problemi koji se odnose na neformalna naselja biće rešeni u skladu sa aktivnostima navedenim u RPO i uputstvima MŽSPP/DPP.
- Opština će preduzeti mere za sprečavanje izgradnje u naseljima gde izgradnja nije dozvoljena.

6.14. Odredbe u vezi Saradnje

- Opština će informisati, saradivati i/ili sklopiti sporazume o saradnji i sufinansiranju sa ministarstvima i relevantnim agencijama za projekte predložene u RPO koji zahtevaju učestvovanje tih institucija.
- Opština će informisati, saradivati i/ili sklopiti sporazume o sufinansiranju sa susednim opštinama oko projekata od zajedničkog interesa. Opština će saradivati sa Agencijom za regionalni razvoj pri realizaciji takvih projekata.
- Opština će informisati, saradivati i sklapati sporazume o partnerstvu sa javnim kompanijama o javnim uslugama koje su u nadležnosti tih kompanija (pitanja vodosnabdevanja, kanalizacije, struje, upravljanja otpadom itd.).
- Opština će saradivati i sklapati sporazume o partnerstvu (JPP) sa privatnim sektorom na projektima u kojima obe strane imaju zajednički interes.
- Opština će uspostaviti odnose prekogranične saradnje sa opštinama iz susednih država na projektima od zajedničkog interesa.
- Opština će saradivati sa različitim donatorima na projektima koje predviđa plan, čiju realizaciju mogu da pomognu različiti donatorski programi.
- Opština će podržati i saradivati sa NVO na više projekata koje predviđa plan, posebno oko projekata koji se bave kampanjama podizanja svesti i promocijom opštinskih vrednosti.
- U toku razvoja drugih planova koji proizilaze iz RPO, opština treba da obezbedi učešće i uključivanje javnosti (civilno društvo i respektivni učesnici) od početnih faza tokom celog procesa i preduzme informacione kampanje, onako kako je predviđeno odredbama Zakona o prostornom planiranju.

6.15. Odredbe o Hronološkom Redosledu Implementacionih Faza

- U periodu od šest meseci od dana usvajanja RPO, odeljenja opštine moraju da razmotre sektorske politike u cilju ispunjavanja odredaba RPO.
- U periodu od šest meseci od dana usvajanja RPO, skupština opštine mora da usvoji plan budžeta za period od 3 naredne godine, koji će sadržati objašnjenja i uputstva o finansijama za primenu plana.
- Aktivnosti/ projekti predloženi u RPO su grupisani u tri razvojne faze:
 - faza I: period 2014-2017; u koji su uglavnom uključeni kratkoročni projekti/ aktivnosti koji su takođe povezani sa srednjoročnim opštinskim budžetskim planiranjem;
 - faza II: period 2014-2020; koji uključuje srednjoročne projekte;
 - faza III: period 2014-2029+; koji uključuje dugoročne aktivnosti/ projekte.
- Sve investicije u opštini koje imaju prostorni karakter moraju da budu u skladu sa predlozima i prioritetima sadržanim u Opštinskom razvojnom planu.
- Posle usvajanja plana i njegovog stupanja na snagu, opština mora da analizira postojeći budžetski plan/ okvir) i uključi projekte koji proizilaze iz RPO u skladu sa nivoom prioriteta.

6.16. Elementi i uputstva za dalja istraživanja

- ORP obezbeđuje okvir za izradu studija i istraživanja u određenim oblastima kao što su:
- Studija izvodljivosti za korišćenje alternativne energije generalno, ali takođe i mogućnost njene upotrebe za centralno grejanje;
 - Studija izvodljivosti za sistem planiranih opštinskih privrednih zona;
 - Studija izvodljivosti za širenje naselja prema oblastima sklone klizištima;
 - Studija izvodljivosti za potreba javnog prevoza;
 - Izrada studije o održivoj poljoprivredi;
 - Izrada studije za sprečavanje poplava.

6.17. Završne Odredbe

Stupanje na snagu:

- Ovaj plan stupa na snagu nakon usvajanja od strane Skupštine opštine i 8 dana od objavljivanja u Službenom listu Kosova. Plan se objavljuje na zvaničnom sajtu opštine.

Važenje:

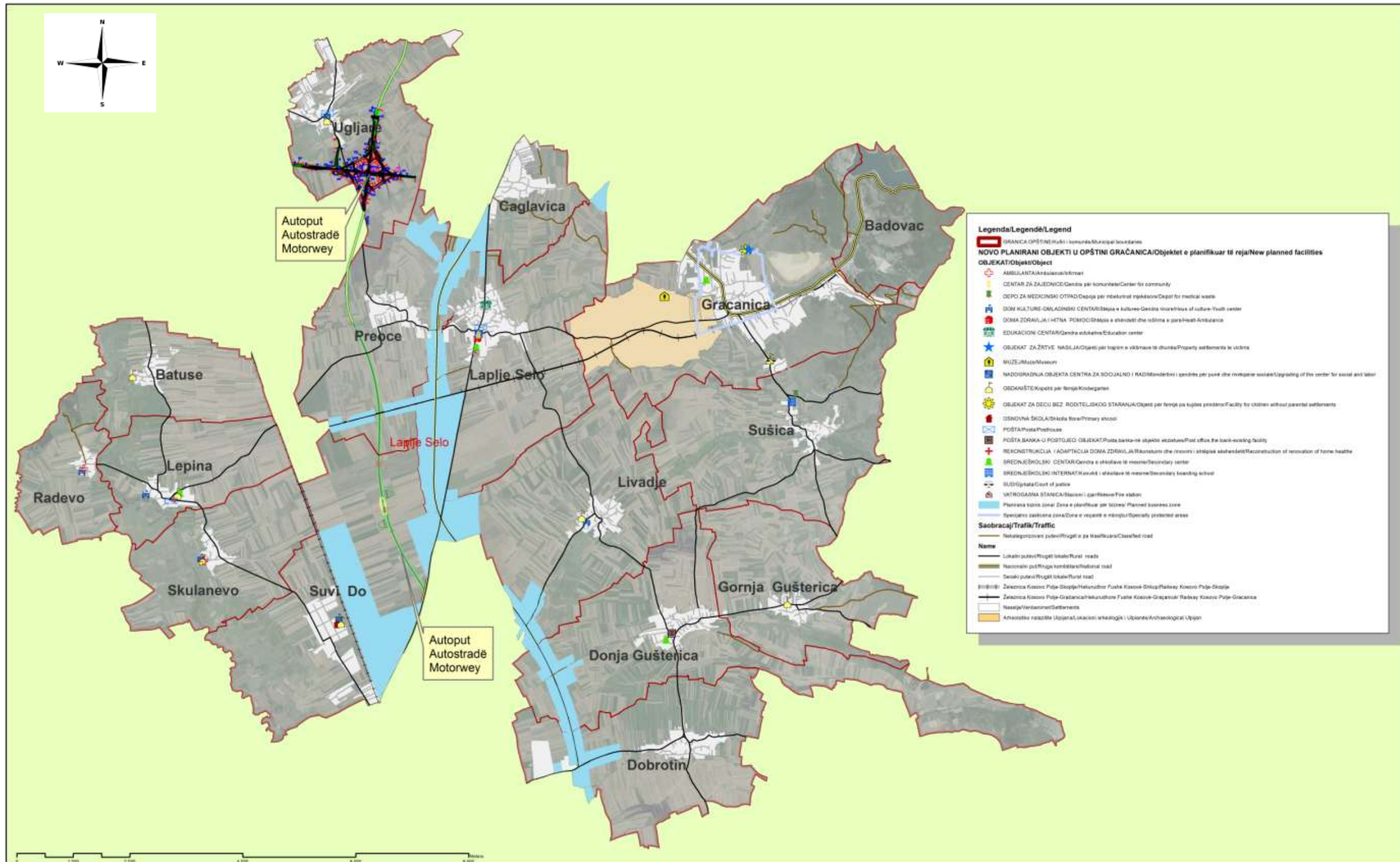
- Ovaj plan će važiti do 2029. godine.

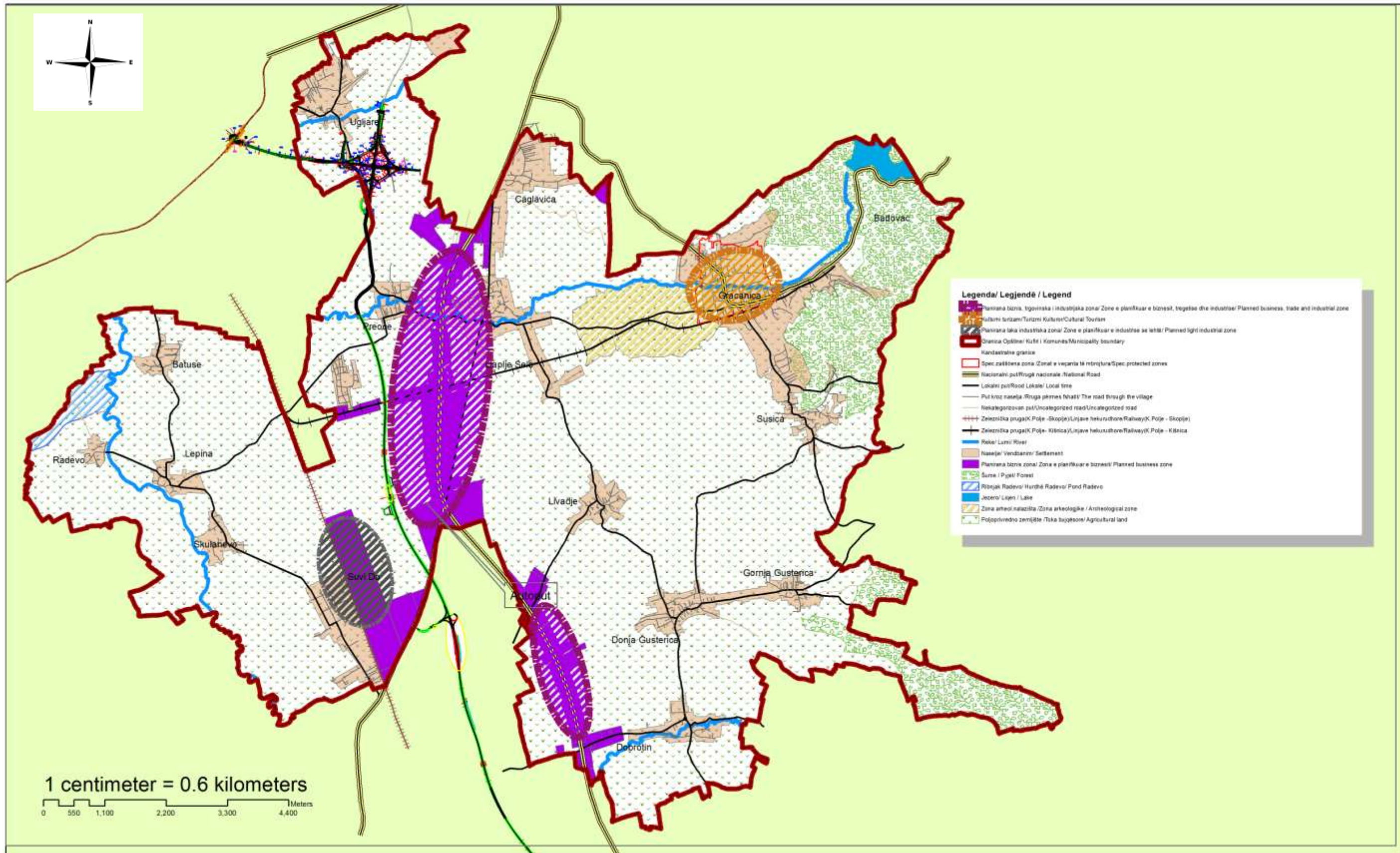
Praćenje, procena, dopuna i izmena plana:

- Praćenje, procena, dopuna i izmena plana vršiće se na osnovu Zakona 04/L-174 o Prostornom Planiranju.

7. ANEKS- Mape RPO

**SOCIJALNA INFRASTRUKTURA
INFRASTRUKTURA SOCIALE
SOCIAL INFRASTRUCTURE**

ОПШТИНА ГРАЧАНИЦА
KOMUNA E GRACANICES
MUNICIPALITY OF GRACANICA

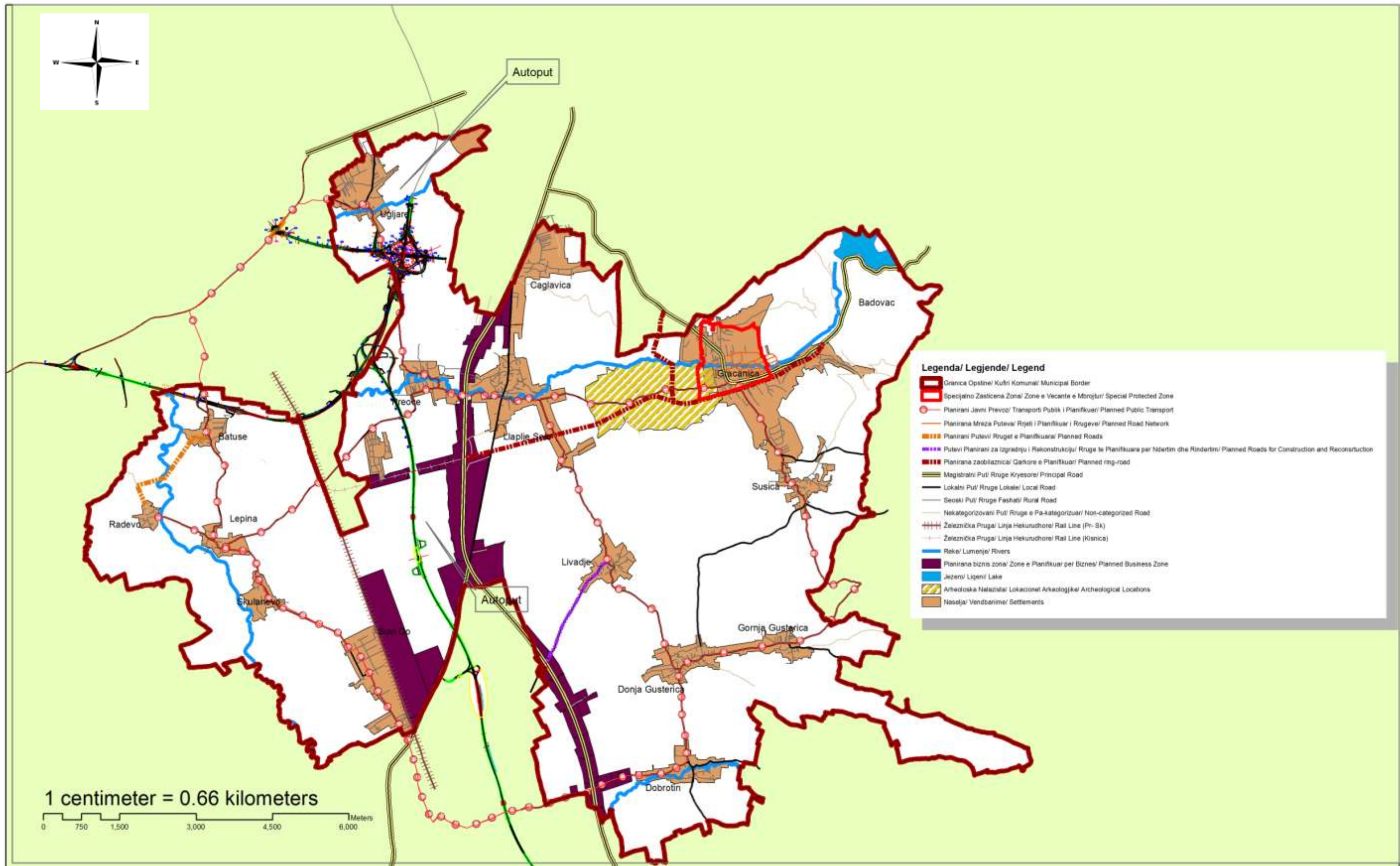
Municipal Spatial Planning Support Programme in Kosovo
Programi i Mbështetjes së Planifikimit Hapësinor Komunal në Kosovë
Program Podrške Prostornom Planiranju u Opstinama na Kosovu

Implemented by
UN HABITAT
FOR A BETTER URBAN FUTURE

Financed by
SWEDISH DEVELOPMENT COOPERATION

PUTNA INFRASTRUKTURA I JAVNI PREVOZ INFRASTRUKTURA RRUGORE DHE TRANSPORTI PUBLIK ROAD INFRASTRUCTURE AND PUBLIC TRANSPORT

ОПШТИНА ГРАЧАНИЦА
KOMUNA E GRACANICES
MUNICIPALITY OF GRACANICA

Municipal Spatial Planning Support Programme in Kosovo
Programi i Mbështetjes së Planifikimit Hapësinor Komunal në Kosovë
Program Podrske Prostornom Planiranju u Opstinama na Kosovu

Implemented by:
UN HABITAT
FOR A BETTER URBAN FUTURE

Financed by:
SWEDISH DEVELOPMENT COOPERATION

TEHNICKA INFRASTRUKTURA INFRASTRUKTURA TEKNIKE TECHNICAL INFRASTRUCTURE

